

Video jako nástroj pomoci

Sborník II. národní konference o VTI

Video jako nástroj pomoci

Sborník II. národní konference o VTI
9. – 10. října 2003, Masarykova kolej, Praha 6

první vydání, stran 80

vydal SPIN – sdružení pro videotréning interakcí v ČR
Ke Kamýku 686/2
142 00 Praha 12
e-mail: spin@spin-vti.cz www.spin-vti.cz

copyright © SPIN o. s., Praha 2004

Tato publikace neprošla jazykovou ani redakční úpravou.

Praha, 9. – 10. října 2003

- Video jako nástroj pomoci – Sborník II. národní konference o VTI, Praha 2003

Poznámky k návrhu tiskopisu pro hospitaci

Tiskopis slouží plně v těch případech, kdy hospitovanou hodinu nenatáčíme. Pokud máme k dispozici obrázky, používám jen některé položky jako orientační vodítko.

Při tvorbě uvedeného tiskopisu jsem vyšel z varianty, kterou při hospitacích používá ČŠI. Přepracoval jsem oblast komunikace. Další položky jsem se snažil do značné míry akceptovat, protože umožňují zaměřit se na ty oblasti, které pokládá inspekce za klíčové. Navíc s tiskopisem pracuji na základní škole tradičního typu, takže v současné době formálně lépe zapadá do jejího kontextu.

Upravený tiskopis se zásadně liší od původního tím, jak s ním pracuji při samotném rozboru. Vypustil jsem oproti inspekční variantě přesně hodnotící škálu: vynikající, velmi dobrý, ..., nevyhovující a hovořím s učiteli o tom, co je v jejich hodině bezvadné, optimální. Jinde se ptám na další doplňující informace, abych mohl pochopit jejich variantu přístupu. V ojedinělých případech navrhuji, abychom našli ještě další možnosti, jak danou situaci řešit.

V celkovém hodnocení jsem záměrně vynechal slůvko „nedostatků“, abychom se vyhnuli neefektivní kritice. Místo toho učitelé sami navrhnou úkoly, na které by se chtěli zaměřit.

Mgr. Jindřich Monček

zastupce ředitele na ZŠ T. G. Masaryka v Poděbradech

Tento sborník byl vydán za finanční podpory programu MATRA/KAP
Royal Netherlands Embassy v Praze.

Příloha: návrh tiskopisu pro hospicaci

Podmínky výuky	optimální	informace	možnosti
Uspořádání učebny (vzhledem k činnostem a cílům)			
Podnětnost a estetická úroveň učebny, vybavení pomůckami			
Psychohygiena, členění hodiny, relaxace, tempo výuky			
Vzájemný kontakt, interakce a komunikace	optimální	informace	možnosti
Věnování pozornosti, sledování, oční kontakt			
Naladění se, pojmenování, říkání ano			
Zapojování žáků, utváření skupiny,			
Střídání se, pravidelné přebírání řady			
Kooperace, společné jednání, vzájemná pomoc			
Utváření názorů, jejich předávání a přijímání			
Předávání obsahu učiva			
Rozhodování, navrhování, přijímání dohody			
Motivace a hodnocení	optimální	informace	možnosti
Startování hodiny, vstupní motivace			
Evokace, příprava „pole“ (příklady z praxe, zkušenosti žáků)			
Ověřování míry pochopení látky			
Využití zpětné vazby a práce s chybou			
Respektování individuálních dispozic žáků, oceňování snahy a pokroku			
Podpora sebereflexe a sebehodnocení			
Organizace, formy a metody výuky	optimální	informace	možnosti
Vedení výuky (pokyny, pravidla,...)			
Koordinace jednotlivých částí hodiny			
Uplatňování principů učení			
Věcná a odborná správnost výuky			
Vytváření prostoru pro individuální potřeby žáků			
Zohlednění žáků s SPU			
Využití prvků aktivního učení			
Zaměření na pochopení vztahů a aplikací učiva			
Možnosti alternativních postupů při řešení úloh			
Využívání dalších zdrojů informací			
Prostor k dostatečnému procvičování učiva			
Využívání didaktických pomůcek a techniky			
Formální náležitosti	optimální	informace	možnosti
Zápisy v třídní knize (konkrétnost, provázanost)			
Vedení žákovských sešitů (přehlednost, soustavnost, kontrola)			
Záznamy v žákovských knížkách (dostatek podkladů pro klasifikaci)			
Poznámky:			

Hospitační záznam			
Základní škola T. G. Masaryka Poděbrady		Datum:	
Vyučující:	Plánování a příprava výuky		
Aprobace:	Podmínky výuky		
Předmět:	Interakce a komunikace		
Třída:	Motivace a hodnocení		
Žáků celkem:	Organizace, formy a metody		
Pořadí vyuč. hodiny ve dni:	Celkové hodnocení hodiny		
Cíl:			
Plánování a příprava výuky	optimální	informace	možnosti
Soulad obsahu učiva s učebními osnovami			
Vhodnost a přiměřenost cílů k aktuálnímu stavu třídy			
Návaznost na předcházející učivo			
Příprava učebních materiálů			
Informace od vyučujícího před hodinou:			
Průběh hodiny:	Velmi zdařilé:		
	Otázky:		
	Úkoly:		
	Hospitovaný vyučující:		
	Hospitující:		

Obsah

Slovo úvodem	
Kateřina Beaufortová	5
Pozdrav účastníkům konference	
Zdeněk Matějček	6
Video jako nástroj pomoci	
Kateřina Beaufortová	8
Vývoj a využití videa při intervenci v rodině – příklady výzkumu a praxe	
Paul M. A. Wels	14
Možnosti vzdělávání pečovatelů v komunikaci	
Olga Starostová, Petra Koberšská	15
VTI jako možnost vzdělávání profesionálů	
Petra Koberšská, Kateřina Jechová, Adéla Kohoutková, Aleš Gabrysš	18
VTI jako součást projektu „Zdravá nemocnice“ ve FN Motol	
Kateřina Jechová	22
Videotréning interakcí aplikovaný v Mladarsku u předčasně narozených dětí se sníženou hmotností	
Kinga Vecsei	26
Mikroanalýza videozáznamu interakcí rodič – dítě s využitím systému Interact	
Tomáš Rodný	29
Využití videotréningu interakcí při práci s náhradními rodinami	
Veronika Brandejsová	34
„Neznáme se, ale rozhodli jsme se být spolu“ – VTI v náhradní rodinné péči	
Veronika Brandejsová, Miloslav Kotek	41
Využití VTI v azylových domech pro matky s dětmi	
Ludmila Boková	45
Implementace metody videotréningu interakcí v organizaci	
– zkušenosti Střediska pomoci ohroženým dětem ROSA	
Hana Štekllová, Helena Plešingerová	48
Využití plánu pomoci při práci s rodinami s dítětem se zdravotním postižením	
– zkušenosti Střediska pomoci ohroženým dětem ROSA	
Hana Štekllová, Helena Plešingerová	51

Zplnomocňování obyvatel chráněného bydlení – výcvikový program VTI pro asistenty chráněného bydlení Společnosti DUHA	
Eliška Rothlová	54
Využití kamery v praxi speciálně-pedagogického centra	
Radomila Lorencová, Kateřina Vacková	59
Využití kamery v praxi SPC (prezentace způsobů využití kamery v každodenní práci s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami)	
Radomila Lorencová, Kateřina Vacková	62
První pétičetka s VTI v PPP Brno	
Jarmila Burešová	66
Zavádění metody VTI do praxe Ústavu sociální péče Dominio	
Alena Šestáková	69
Využití VTI při práci se školní třídou – „obtížná třída“, „obtížný žák“	
Vladislava Moravčíková	71
Sociální dovednosti učitele a možnosti jejich rozvíjení pomocí VTI – výsledky výzkumu	
Eva Bidlová	72
Video a VTI v pregraduální přípravě učitelů na VŠ	
Eva Bidlová	72
Video a VTI v pregraduální přípravě učitelů na VŠ	
Sona Baldmannová, Jarmila Burešová, Alice Vasáková	73
Školní hospitace – noční měra učitele, nebo podporující zpětná vazba?	
Jindřich Monček	76

■ Video jako nástroj pomoci – Sborník II. národní konference o VTI, Praha 2003 ■

dobry vztah mezi kolegy ve škole spolupráce, dobré pracovní prostředí, atmosféra školy, třídy, dobré vztahy mezi žáky. Učitelé tedy hodně vyjadřovali, že vedle dobrých výsledků stojí o kvalitní vztahy a dobrou atmosféru. Pokud bylo vnitřní přesvědčení učitelů právě takového (navenek to na první pohled takhle nevyjadřovali), bylo na místě zvýraznit oblast kontaktů, interakce, komunikace a atmosféry ve škole.

Do klasické struktury hospitace jsme vedle kontroly dokumentace a rozboru didaktiky příslušného předmětu, zařadili druhou část, která se týká analýzy komunikace a organizace hodiny. Tato videoanalýza má prohlédnout ve vzájemné diskuzi hospitujícího a učitele. To vyžaduje hned na začátku spolupráce zajistit několik změn: přejít z rolí „nadržený – podržený“ k modelu spolupracujících kolegů. Zároveň je nezbytné přenechat hospitovanému učitelovi velkou část kompetencí a výraznou autonomii. Tím vším se ovšem přirozeně promění celá atmosféra rozboru hospitace.

Jak v současnosti taková hospitace probíhá? Po dohodě s vyučujícím natočíme části hospitované hodiny a obrázky nám pak poslouží jako podklad pro videoanalýzu. Videoanalýza rozbor hospitace doplňuje o další zásadní rozměr – zkoumáním kontaktu mezi učitelem a žáky i žáky navzájem. Vhled do „jemnějších“ dějů je pro učitele posilující. Zároveň se diskuzí o pozitivních přístupu videotréningu dále prohlubuje pozitivní klima samotného sezení. Mížením hovořití uvolněné i o věcech, které by bylo dobře dělat jinak. Učitelé, jindy dost citliví na negativní zpětnou vazbu, odcházejí pozitivně naladěni a posíleni.

A kontrola? K té přece má hospitace směřovat? Není jí zapotřebí. Paní učitelky a paní učitelé si sami přicházejí, na co je potřeba se zaměřit, co by bylo dobře vyjepsat a co se zrovna nevede. Dálko namáhavější je navést je k poznání, že věci, které fungují, dáleko převládají, že toho je mnoho, co umí, a že jsou pro děti velmi důležité. Vídec nezáladnější otázka ze všech zní: za co by se ve své hodině sami pochválili. S tím si nevedí mnozí rady.

Mohu doložit, že jako nejdůležitější výsledek první fáze tohoto způsobu vedení hospitace vidím podporu učitelů, zvýšení jejich pedagogického a možná ještě více osobnostního sebevědomí i zdurazňování jejich profesionální kompetence.

Závěrem bych rád v přehledu shrnul, co všechno přináší začlenění videoanalýzy do školní hospitace:

- odstraňuje formální přístup k rozboru vyučovací hodiny
- posiluje zpětnovazební funkce na úkor (nadbytečné) kontroly
- je to počátek cesty k prolomení tradičních stereotypů ve vyučování
- navozuje promyšlené alternatívních postupů při řešení pedagogických situací ve škole
- pomáhá učitelům uvědomit si vlastní nezastupitelnou roli ve třídě
- umožňuje rozpoznávat své silné stránky a další možnosti rozvoje
- podporuje učitele, zvyšuje jeho kompetenci a sebevědomí
- pomáhá budovat pozitivní vztahy mezi vedením školy a učiteli
- vede ke snížení subjektivní náhledu na vyučovací hodinu
- umožňuje zaměřit pozornost od toho „co se učí“ k tomu „jak se učí“

Popsal jsem určitý první krok využití videa v naší škole. Video jako nástroj pomoci při rehabilitování školní hospitace. Rehabilitování hospitace v očích učitelů, takže těm se otevírá možnost hlouběji promýšlet své pedagogické působení, začít něco dělat jinak, cítit se kompetentněji, úspěšněji, příjemně. Rehabilitování v očích hospitujícího, takže tomu se otevírá cesta začít budovat týmovou spolupráci, která stojí na vzájemném respektu, důvěře a kladné pracovní atmosféře.

Školní hospitace – noční můra učitele, nebo podporující zpětná vazba?

Jindřich Monček

Záměrem tohoto příspěvku je představit další možnosti využití videa jako nástroje pomoci. Konkrétně bych rád hovořil o propojení klasické školní hospitace s videoanalýzou této vyučovací hodiny. V rámci kontrolní činnosti musí zástupce ředitele mimo jiné hospitovat nejméně 50 vyučovacích hodin. Jedná se o podstatnou část jeho pracovní naplně. Jak tedy může video tuto činnost zásadně proměnit?

Pokud nahlédneme do Slovníku cizích slov např. vydaného Encyklopedickým domem v Praze 1995 najdeme tam následující znění pojmu „hospitace“: *vzájemná návštěva učitelů nebo odborníků; hostování; návštěva nadřízeného*. Rozumí se samo sebou, že taková návštěva má oběma zúčastněným stranám něco přinést. Po jejím skončení se mají aktéři rozcházet obhaceni o nové zkušenosti, podpoření ve své práci, vnitřně naladění a posílení do dalšího konání.

Jak však veštinou probíhá hospitace v denní praxi učitele? Učitel by měl vystaven subjektivním soudům hospitujícího, nemá příliš velkou šanci podílet se na průběhu vyhodnocení jeho práce v hodině; pokud ano, tak veštinou jen v roli obhájce toho, co udělal špatně. Hospitace je běžně pojímána pouze jako nástroj kontrolní, nikoliv také zpětnovazební. Navíc někdy jde o hodnocení příliš všeobecné, například: „bylo to dobré.“ V tom případě tomu učitel nevěří a má tendenci určitou kritiku vyslovit sám, protože je vždy co zlepšovat. Hospiťáci jsou extrémně, například hodnocení: „byla to nuda.“ Tělokrát se dotýká paní učitelka začne rozčilně bránit, že ji to jako nuda nuda nepřipadá. Vedle příliš obecných hodnocení se vyskytnou debaty, které vypíchnou pouze jednotlivosti. Například, zda má paní učitelka zjištěno, jakou frekvenci žáci driblovali při nácviku košíkové. To samozřejmě rozpoutá neucílenou polemiku a odvede řeč neúčelným směrem. Jaký je přínos takto vedené hospitace?

Lze proměnit atmosféru hospitace tak, aby se role nadřízený – podřízený staly nedominující a setkání probíhalo pro obě strany ve spolupracujícím duchu? Je možné nahradit hodnotící soudy inspirativními otázkami? Jaký efekt přináší snaha zvýraznit to, co je zdárné a pozitivní? Je opravdu důkladné probírání jednotlivostí předávaného obsahu učiva to nejužitečnější, na co by se při rozboru měl klást největší důraz? Jakým způsobem ovlivňuje celkové vyznění hospitace pocit kompetentnosti učitele?

Všiml jsem si, že mnohdy pečlivě připravené hodiny i pociťvé zamýšlené postupy, jak zvýšit efektivitu vyučování, se mýjely účinkem. Z rozhovorů s kolegy i z vlastního pozorování se dalo odhadnout, že se klíč k řešení skrývá zejména v oblasti vzájemné komunikace vyučujícího a žáků i organizace vyučovacího procesu. Napadalo mě nabídnout metodu videotečnicku, ale necítil jsem se oprávněn něco kolegům vnucovat proti jejich vůli.

V té době jsme ve škole shodou okolností promýšleli plán, jak začít s tvorbou školního vzdělávacího programu. Východiskem byl průzkum pedagogických hodnot učitelů. Záměrem bylo zjistit, o jaké hodnoty vlastně učitelé stojí a kam by měla filozofie budoucího výukového programu směřovat.

Výsledek volného dotazníku byl zajímavý. Na předních místech se ukázaly hodnoty jako: dobrý vztah mezi učitelem a žákem, kvalitní vzdělání a dobré výsledky dětí, zaměření na děti,

Slovo úvodem

Tento sborník je souborem příspěvků, které byly připraveny a předneseny na II. národní konferenci o videotečnicku interakci, konané v říjnu 2003 v Praze. Protože naprostá většina těchto příspěvků byla přednesena ve formě interaktivních sdělení (s využitím videa, obrázků, grafů, p.p.t. prezentací apod.), nebylo snadné zvolit vhodnou formu tohoto sborníku. S vědomím určité nepřehlednosti původního sdělení jsme se rozhodli požádat autory, aby se pokusili shrnout důležité myšlenky a obsah sdělení do podobý textu, který by mohl sloužit jako informace pro ty zájemce, kteří neměli možnost se konference osobně zúčastnit. Některé příspěvky však uveřejnit v písemné podobě nešlo vůbec, tam se omezuje na stručnou anotaci a uveřejňujeme kontakt na autora příspěvku, který vám může poskytnout více informací. Zároveň vás chceme upozornit, že všechny příspěvky byly natičeny na video a kopie videozáznamu je možné zapůjčit na adrese SPINu. Rovněž budou veškeré příspěvky dostupné online na <http://www.spin-vti.cz>.

Konference, které se zúčastnilo více než 100 odborníků z celé republiky, se konala u příležitosti 10 let působení občanského sdružení SPIN v České republice. Svými plenárními přednáškami a workshopy přispěli také zahraniční hosté z Nizozemska a Maďarska.

Konferenci jsme se rozhodli uskutečnit na čelné podněty pracovníků z různých typů organizací, kteří metodu VTI buď používají jako intervenci v rodinách, ve školách nebo zdravotnických zařízeních nebo dokonce mají vlastní projekty a programy, kde VTI hraje podstatnou roli. Naším hlavním záměrem bylo na jedné straně zhodnotit současný vývoj metody VTI v ČR (a její uplatnění v nejrozličnějších oblastech sociálních služeb, školství i zdravotnictví) a podělit se o výsledky práce VTI trenérů, jejich kazistiky a „nejlepší příklady praxe“, na druhé straně seznámit se vzájemně s nejrůznějšími typy programů a projektů, včetně výzkumných, které by mohly inspirovat jednotlivce, týmy i celé organizace k výraznějšímu a efektivnějšímu využití tohoto přístupu i videa jako média obecně. Zda a do jaké míry se nám obojí podařilo, posuďte sami.

Budeme velmi rádi, když využijete naše webové stránky k diskusi nad tématy, která tato konference otevřela, nebo které byste sami rádi nabídli ostatním.

Za přípravný výbor konference
Mgr. Kateřina Beaufortová, SPIN Praha

Děkujeme touto cestou programu MATRA/KAP velvyslancevi Nizozemského království v Praze za významnou finanční podporu, díky které jsme mohli uskutečnit nejen konferenci, ale i tisk tohoto sborníku. Rovněž děkujeme firmě ElviraPro, s. r. o. za zapůjčení technického vybavení na konferenci a významné sponzorování slev videotechniky pro učelý VTI v ČR.

Pozdrav účastníkům konference*

Zdeněk Matějček

Vážení přátelé, dámy a pánové,

děkuji za tak milé pozvání. Být znovu zde v těchto prostorách je pro mne z několika důvodů trochu nostalgická záležitost. Představte si, já jsem v Masarykově koleji a přímo v těchto místech pobýval za svých studií spolu se svým bratrem. Bydlii jsme po nějakou dobu o patro výš, v 68HB a je příjemné vracet se na stará místa.

Na úvod vašeho programu je mi vyhrazeno „pozdravení účastníků“, což velmi rád činím. Srdčně vás zdravím a přeji vám, ať se vám vaše práce daří a nechtě se vydati i tato konference.

Za druhé, kamkoli poslední dobou přicházím, tak si uvědomuji, že jsem již nejstarší. Kateřina Beaufortová tadý na úvod hovořila o inspiraci a energii, tak tě je prosím u mne teď méně než bývalo. A, obávám se, že mne se toho už moc nového nevykřeše, snad ty vzpomínky. Starému patři vzpomínati. Tedy vzpomínám na to, kdy jsem se s videoanalýzou a pak mnohem později i s videotreninkem setkal.

Začalo to rozbořením videozáznamů interakcí rodič – dítě. To zde, v tehlejší Československu, začínal profesor (tehdy ještě docent) Langmeier na oddělení v Květi – a já jsem to měl hned vedle své kanceláře. Viděl jsem, jak to vše připravuje a pečlivě jsem poslouchal, jak jeho tým o věcech uvažuje, jak o tom spolu mluví. Doc. Langmeier se svou paní Danou a týmem obětavých spolupracovníků zařídili místnost vybavenou jednocestným zrcadlem, kamerami a potřebnou technikou. To jsem tehdy mohl zažívat. Prováděli analýzy rodinné interakce, ty rodiny ovšem tehdy byly zvány patologickými – předpokládalo se, že rodina je spolu s dítětem nějakým vážným způsobem vyšinuť z normálu, jednalo se často o děti psychotické. Toto byly u nás zhruba první začátky využití videa při práci s rodinami.

Ty rodiny měly vždy zadány různé úkoly. Rodiče seděli např. s dítětem kolem stolu, 3-4 členové rodiny a rodiče dostali za úkol naplánovat spolu s dítětem prázdniny nebo něco, co mohlou dělat společně. (Rodiny samozřejmě věděly, že jsou snímány – ve výzkumné skupině se objevil pouze ty rodiny, které daly s natáčením souhlas.) Zajímavé bylo, že za 3-4 minuty natáčení se všichni chovali přirozeně, jako by je to, co spolu dělali, úplně pohltilo. To mne překvapilo, protože člověk má tu zkušenost a myslí si, že lidé mají všelijaké zabraný být natáčení, že natáčení může způsobit negativně na přirozený běh věcí, přirozenou interakci v rodině. To se však nestalo. Pokud se to dobře domlouvá a rodiny získají důvěru, ono to vyjde.

Druhá důležitá věc, kterou jsem si z těchto počátků využívání videa odnesl, a dnes si ji ještě plněji uvědomuji, se týká našeho pozorování a toho, jak je limitované. Já jedním s rodiči, společně rozmlouváme u stolu, já se jim dívám do očí, já vidím jejich mimiku, srovnávám si to s informacemi, které o nich a jejich dětech již mám a uvědomuji si, o co je to ochuzené. Poprvé, když jsem viděl videozáznamy, které pořizoval doc. Langmeier – tam byla vidět jedna užasná věc. Kamera snímala totiž celek, i nohy – a my jsme mohli sledovat, co dělají rodiče právě

* úvodní slovo prof. Zdeněka Matějčka je autorizovaným přepisem videozáznamu, pořizovaného na konferenci

1. **Za tým lektorek:** Překvapivá byla aktivita studentů, kteří na jednotlivých setkáních pracovali s maximálním nasazením. I při víceméně teoretických blocích se je dařilo aktivovat, pod vedením lektorek zvládl poměrně snadno i základní terminologii a byli schopni ji při rozboru nahrávek používat. I přes počáteční rozpaky se nebránili natáčení – ať již při hraní rolí nebo při výuce a práci s dětmi (zejména tento fakt hodnotíme velmi pozitivně).

2. **Hodnocení studentů:** Vychází z písemné zpracovaných zpětných vazeb. Studenti hodnotili jako velmi pozitivní interaktivní formu vedení semináře. Uváděli, že je to pro ně nezvyklá zkušenost, na větší seminář, které absolvovali, se jejich aktivity nepřepokládala. Dále chůjme z hodnocení (zkráceno):

- možnost podívat se na sebe, jak při práci vypadám (zvýšení sebejistoty),
- porozumění principům komunikace,
- seznámení s metodou VTI a možnostmi jejího využití,
- dobré zážemí (prostory, vybavení PPP Brno) a možnost toto prostředí poznat,
- sobotní bloky poskytovaly dostatek klidu a času na práci,
- možnost vyzkoušet něco nového a zapracovat na sobě,
- zamyšlení nad vlastní komunikací, příležitost ke změně stereotypů,
- možnost setkat se a spolupracovat s novými lidmi,
- vzájemné naslouchání, prostor k vyjádření pro každého,
- potřebování videozáznamů v modelových situacích = zbytek se nejspíše z kamery,
- rozbor vlastní nahrávky – užitečná a srozumitelná zpětná vazba,
- rozbor ve skupině – konfrontace názorů, prostor pro diskuzi.

Celkově tedy i studenti hodnotili seminář jako přínosný a doporučili jeho pokračování, jedná se studentek projevíla zájem o seminář „VTI pro mírně pokročilé“.

Na základě vlastních zkušeností i zpětných vazeb studentů je žádoucí v budoucnosti (katedra projevíla zájem o další semináře) udělat několik organizačních i metodických změn. Při větším počtu studentů je žádoucí většímu semináře pracovat v menších skupinách, aby bylo možno aktivovat všechny účastníky a věnovat se rozborům nahrávek detailněji. Teoretické bloky je nutno v ještě větší míře střídát s praktickými ukázkami videonahrávek a ilustrovat na nich probírané jevy (nejen procvičovat). Více času je nutno vyčlenit na rozbor vlastních nahrávek studentů.

Závěrem si dovolíme citaci ze zpětné vazby studentky Venduly: „Chtěla bych poděkovat za to, že byl tento seminář z větší části pojat jako praktická cvičení. Velmi oceňuji návaznost jednotlivých bloků a zejména neobdobnost videotrenerek, které trvaly na nahrání účastníků semináře při výukové činnosti. Zpočátku se mi tento úkol moc nelbil, ale nyní jsem ráda, že jsem všimla prosba. Mohla jsem se poprvé a naposled vidět v roli paní učitelky a zejména na si uvědomit, co dělám dobře a také co bych mohla změnit. Myslim si, že všichni začínající učitelé by měli podobným cvičením, který by jim tak pomohl překonat nejistoty a obavy, které se zejména v počátcích mohou objevit, projít. Tímto způsobem by také šlo předcházet nezdarům a nedorozuměním při výuce ihned v počátcích a zamezit tak jejich prohlubování.“

PhDr. Jarmila Burešová

psycholožka, PPP Brno, supervizor VTI, e-mail: buresova.jarmila@pppbrno.cz

Mgr. Soňa Baldmannová

psycholožka, PPP Brno, VTI trenér, e-mail: sona.baldmannova@pppbrno.cz

Mgr. Alice Vašáková

psycholožka, PPP Brno, VTI trenér

pokusili analyzovat komunikaci znovu, sledovat jednotlivé prvky a zaměřit se na to, aby rozpoznali jednotlivé iniciativy a jejich příjem. Na vlastní videonahrávce si studenti poprvé vyzkoušeli mikroanalýzu.

V další části setkání pak v malých skupinkách pod vedením lektora analyzovali další dvě nahrávky (komunikaci matky s dítětem a práci učitelky se třídou).

3. setkání (7 hodin)

Bylo zaměřeno na aplikaci poznatků o komunikaci u rozboru videonahrávky ze školního prostředí. Cvičení ve skupinách předcházel teoretický blok o specifitě školního prostředí a o třech základních oblastech, kde můžeme VTI ve škole využít.

1. vytváření úspěšného kontaktu,
2. organizace vyučování,
3. metodika a didaktika.

Studenti každou z těchto teoretických částí uzavřeli krátkým cvičením ve skupině

K první oblasti zpracovali téma: kteří žáci vyžadují ze strany učitele zvláštní pozornost z hlediska komunikace, event. potřebují často individuální přístup.

Ke druhé oblasti studenti mapovali „kritické body“ ve vyučovací jednotce, analyzovali učitelské strategie v těchto fázích hodiny, zaměřili se opět na to, co musí učitel zvládnout, aby měl situaci „pod kontrolou“.

Ke třetí oblasti studenti zpracovávali otázku, jaké učitelské strategie převládají při jednotlivých způsobech práce s dětmi – je rozdl. zda jde o výklad, kooperaci nebo skupinovou práci žáků. Podle toho učitel mení i svůj didaktický způsob práce (tedy způsob předávání látky žákovi).

V praktické části druhého bloku studenti analyzovali nahrávku z hodiny českého jazyka v dyslektické třídě. Zaměřili se na situaci, kdy jeden ze žáků je pasivní a nechce plnit úkol a na to, jak se paní učitelce podařilo jej aktivovat. Záběry jsme podrobili mikroanalýze a studenti se učili sledovat jednotlivé prvky, které tvořily úspěšný kontakt. Ve druhé ukázce pak stejným způsobem zpracovávali nahrávku z hodiny matematiky, kde paní učitelka při práci aktivizuje celou třídu a snaží se o rozdělování pozornosti mezi žáky.

4. setkání (7 hodin)

Práce ve skupinách – analyzá vlastními nahrávkami, kdy studenti odučili jednu vyučovací hodinu (na ZŠ, na speciálních školách, při volnočasových aktivitách dětí), ze které byl pořízen videozáznam a ten byl materiálem k rozboru. Cílem bylo zmapování a porozumění vlastním komunikačním vzorům v pedagogické praxi, poznání silných stránek v komunikaci a inspirace k jiným pohledům a možnostem při práci.

5. setkání (2 hodiny)

Věnovali jsme se možnostem využití VTI pro začínající učitele a také implementaci VTI v oblastech mimo školství. Na žádost studentů jsme zařadili kazuistiku – průřez spoluprací jedné z lektorek s učitelkou ZŠ. Frekvenciantů pak hodnotili postupnou práci na splnění zakázky.

6. setkání (2 hodiny)

Závěrečné hodnocení semináře, vzájemné zpětné vazby.

Hodnocení semináře:

Hodnocení probíhalo ve dvou rovinách.

Jednak nám po každém blokovém setkání studenti dávali své zpětné vazby, což nám umožnilo do jisté míry přizpůsobit strukturu dalších setkání. I lektorky hodnotily práci frekvenciantů kurzu. Závěrečné hodnocení semináře proběhlo na posledním setkání, zároveň jsme si od 25ti studentů vyžádali zpětné vazby i písemně.

Po zpracování těchto podkladů lze shrnout:

s téma nohama. Rázem jsme vnímali celou tu hrů, situaci v jiných souvislostech – to se vám nikdy nemůže stát, když sedíte s rodiči u jednoho stolu.

To byly začátky, psala se 70. léta. Pak jsem měl tu čest vidět „gala představení“ rozborů videozáznamů interakce rodič – dítě na sjezdu německé pediatrické společnosti v Brixenu. Ještě později dokonale videozáznamy a jejich analýzy u manželů Papouškových v Mnichově. Byl jsem i svědkem videoanalýz u manželů Rodných v Motole, kteří se právě u Papouškových na pediatrické klinice v Mnichově učili.

A teď mi, prosím, dovolte malou odbočku, když jsem zmínil manžele Rodné. Pokousím se jim toltž vnúit jednu věc. Když jsem se díval na váš program, možná že ne všem názvům příspěvků zcela rozumím, ale možná také jsem tam něco opravdu důležitěho nenašel. Pokousím se jim vnúit prozkoumat jedno téma. Existuje tvrzení, které je založeno na mnoha pozorováních a je pro ně opravdu dostatek padných důvodů, že typický rodičovské chování vůči malému dítěti se v plné míře objevuje již ve středním školním věku, tzn. u děvčat kolem 8. roku věku a u chlapců o něco později, kolem 9 let. Je pro to již shromažďováno mnoho důkazů, já jsem o tom rovněž zcela přesvědčen, pozoroval jsem to i v SOS dětských vesnickách i u kolegů při výzkumech v laboratoři. Nápádia mě taková věc, že by se měla natáčet interakce dítěte s dítětem, nejen tedy rodičů s dítětem. Jak to vypadá, jak se rozvíjí interakce, když je s úplně malým kojencem v interakci dítě 4-5 letě, jak je to s 8-9 letým školákem a jak vypadá interakce kojence a dítěte staršího školního věku, dospívajících? Nikdo to nechce udelet a manželé Rodní také vzdorují. Možná toto by mohla být pro vás inspirace.

Dovolte mi ale přisádit si ještě jednou. V názvu konference stojí napsáno: „Video jako nástroj pomoci“. Gratuluji, protože tudy by se měla cesta ubírat. Je tam však, domnívám se, ještě mezistupeň. Tenho mezistupeň je předpokladem toho, aby to pomoc skutečně mohla být. To jest – a to jsem si za 50 let praxe odnesl – porozumění. Abychom mohli pomáhat, tak musíme umět rozumět. Kde není porozumění, veškerá dobrá snaha, a tím spíše i jakákoli technika, zůstánu stranou, neužitkován, mohou i uškodit. Porozumění se mi zdá ten hlavní a první bod. Počátek. Od tohoto bodu se to další odvíjí – když budeme rozumět, můžeme toto rozumění pak přenést na další odvodit od něho další kroky. Máme dvě překážky na cestě. První je v lidech, kterým máme rozumět a pomáhat. Oni se často brání. Jsou zde obranné mechanismy, které pracují vnúit, v nás a které nedovolují tak snadno, aby se v nás někdo „šturval“. Kolem sebe máme sociální obal, chránící naši intimitu a do této intimity, výsostně sféry každého jedince, se někdy proniká těžko. Ta druhá překážka je v našich předsudcích, v našich postojích, v našich očekáváních... prostě je to překážka, před kterou bychom se měli chránit, kterou bychom si ale měli rovněž uvědomovat, reflektovat. Abychom lépe porozuměli. Pokud se tak stane, jsme na dobré cestě.

A to poslední, co mě napadlo, když jsem si přečetl název „Video jako nástroj pomoci“ a také proto, že jste s mnichovskými spolupracovníky zajedno: prof. Helbrügge má docela jednotné heslo, to heslo mně však neustále znovu přichází na mysl: „Jen ten, kdo pomáhá, je opravdu svobodný“. A tak vám přejí, abyste tuto svobodu v pomáhání i ve svém životě plně zažívali. Děkuji za pozornost.

Prof. Dr. Zdeněk Matějček, DrSc.

Psychiatrické centrum Praha – Bohnice

Video jako nástroj pomoci

Kateřina Beaufortová

Vážené kolegyně a kolegové, milí přátelé!

Videotreninku interakcí v České republice je v tomto roce 10 let. Deset let, během kterých jsme se snažili naučit se (poté i učit) kvalifikované používat metodu VTI při práci s klienty, nabízet a poskytovat pomoc potřebným rodinám a dalším klientům – učitelům, pracovníkům sociálních služeb a zdravotnickým, pracovním týmem v organizacích a zároveň – a to zdaleka ne v poslední řadě – zajišťovat vlastní rozvoj metody **videotrenink interakcí** v České republice. Na počátku 90. let – v době, kdy jsme se seznámili s holandskou metodou Video-Home-Training, jsme chtěli přinést do stávajícího systému psychosociálních služeb nové impulsy, nové způsoby práce i nové myšlení. Naším záměrem bylo podněcovat programy, které se budou orientovat na aktivování klientů (namísto kontrolujících a kompenzujících přístupů dosa- vadní praxe), a které budou využívat principu zplnomocňování a orientaci na řešení problé- mu. Tím jsme od počátku naší činnosti chtěli přispět k nezbytné transformačnímu systému so- cial- ní pomoci v České republice.

II. národní konference může být dobrou příležitostí nejen k ohlednutí se zpátky (a to nejle- pe uděláte vy prostřednictvím svých příspěvků), ale také mapováním budoucího možného vývoje. Doufáme také, že ti, kteří v této oblasti vykonávají praxi, najdou v průběhu následují- cích dvou dnů mnoho dalších užitečných informací a budou tak moci prohloubit své porozu- mění problematiky využití videa v pomáhání. Pokud jsme se částečně znepokojili své porozu- kých a hlavně praktických poznatků, týkajících se jak terapeutického využití videozáznamu (především při terapii rodin s dítětem s poruchami kontaktu, chování či výchovnými problé- my a při práci s učiteli), tak oblasti vzdělávání a výcviku profesionálů (pomáhající profese, učitelé, zdravotnický personál) zaměřených na podporu a rozvoj komunikace. Rovněž chce- me věnovat prostor využití videa v supervizi odborníků a výsledkům výzkumných šetření (trany kontakt matka – dítě a individuální terapie, využití VTI ve školách, vzdělávání a trénink odbor- něho personálu s využitím VTI).

Název konference naznačuje, že naším záměrem bylo věnovat se důkladněji využití videa jako média ve sféře pomáhání. Metoda práce s videozáznamem, která vešla u nás ve známost **jako videotrenink interakcí (VTI)**, bude zřejmě zaujmát ústřední postavení ve většině va- ších příspěvků, i když to není zcela jisté jediný možný způsob využití videozáznamu v oblasti pomáhání. Je to tím, že VTI má propracovanou metodu využití média pro účely pomoci a také proto, že využívá videozáznam naprosto unikátním způsobem. V praxi totiž nejde pou- ze o registraci události, jde o vyjasnění náhledu na problem. Videozáznam je používán pře- devším jako nástroj k rozpoznání existujících silných stránek klientů a jejich zdrojů a teprve poté jako stimulace a posílení pozitivních změn v interakci, tj. rozvojem komunikačních doved- ností rodičů, opatrovníků, učitelů a pracovníků pomáhajících profesí. Metoda VTI je tedy inte- grovaným modelem, který obsahuje pozorovatelná definovaná kritéria (Principy kontaktu) a jejich využití pro práci s klienty prostřednictvím zpětnovazebného rozhovoru, strukturova- ný proces vyhodnocování potřeb a navazující pomoci a podpory (Trajet plán) i následnou péči (plánování a podpora dalších kroků rozvoje klientů, tzv. follow-up proces).

Video a VTI v pregraduální přípravě učitelů na VŠ

Soňa Baldermannová, Jarmila Burešová, Alice Vašáková

Ve svém příspěvku bychom rády představily výběrový seminář, který proběhl na Pedago- gické fakultě Masarykovy univerzity Brno.

Lektorský tým tvořily 3 videotrenérky z Brna, z toho dvě psychologičky z Pedagogicko-psy- chologické poradny a jedna školní psychologka. Všechny jsme v době konání byly akreditova- nými videotrenérkami a využívaly tuto metodu ve své práci. Protože pracujeme v oblasti škol- ství, bylo naší snahou implementovat metodu do vzdělávání budoucích učitelů. Ze zkušenosti víme, že VTI se jeví jako velmi účinný nástroj pro pomoc dětem ve školách i pro pomoc učitelům v řešení jejich každodenních pedagogických problémů i pro jejich profesní a osobní rozvoj.

Proto jsme přivítaly možnost vytvořit tento pilotní výběrový seminář. Nabídka přišla od katedry speciální pedagogiky a zaměřena byla na studenty vyšších ročníků, kteří již sami ab- solvovali své pedagogické praxe a zažili tedy na vlastní kůži jaké to je stát před třídou a komu- nikovat se skupinou dětí.

Naším cílem bylo:

- seznámit studenty s metodou VTI (historie, oblasti využití),
- pomoci studentům porozumět principům úspěšného kontaktu,
- propojovat teorii s vlastní pedagogickou praxí studentů,
- ukázat VTI jako názornou a praktickou metodu pomoci,
- představit VTI jako metodu pozitivního přístupu, vidění i hodnocení,
- ukázat ji jako metodu osobního rozvoje,
- studenty aktivovat.

Rozsah semináře byl kompromisem mezi našimi představami a finančními možnostmi katedry. Dohodli jsme se tedy na 27 hodinách. Vzhledem k tomu, že nebylo možné najít v roz- vyzích jednotlivých studentů prostor pro vícehodinové bloky a ani katedra nám nemohla na takovou výuku poskytnout prostor, domluvili jsme se, že se seminář uskuteční z větší části v prostorách Pedagogicko-psychologické poradny o sobotách. Příjemné nás překvapilo, že se tomu studentů bez problémů přizpůsobili a sobotní bloky absolvovali bez připominek.

Příběh semináře, jeho struktura, jednotlivé bloky a jejich hodinové dotace:

1. setkání (2 hodiny)

Vzájemné představení, očekávání studentů i lektorek, seznámení s metodou a její historií, využití v pedagogické praxi, film VTI ve škole.

2. setkání (7 hodin)

První sobotní blok byl zaměřen na to, aby se studenti seznámili s principy kontaktu a poro- zuměli tomu, jak se na komunikaci díváme v rámci metody VTI. Začali jsme hraním rolí, kdy si studenti v modelové situaci vyzkoušeli komunikaci paní učitelky s rodiči a žákem při řešení výchovných a vyukových potíží. Pak jsme zhodnotili dějem z nahrávky a pokusili se – zatím bez znalosti pohledu VTI – popsat, co se v komunikaci dělo.

Následoval teoretický blok o principech komunikace, kdy studenti aktivně přicházeli na to, z jakých prvků se komunikace skládá, učili se používat termíny iniciátiva, přijím, nalade- ní, věnování pozornosti. Poté jsme se na nahranou situaci podívali ještě jednou a studenti se

Sociální dovednosti učitele a možnosti jejich rozvíjení pomocí VTI – výsledky výzkumu

Eva Bidlová

Příspěvek nebylo možné vzhledem k jeho formě a rozsahu zařadit do sborníku. Zájemci mohou kontaktovat přednášející na e-mailu: eva.bidlova@ff.cuni.cz

Anotace

Cílem příspěvku je krátce seznámit s výsledky výzkumu sociálních dovedností učitelů základních škol. Ve výzkumu byl sledován vliv a účinnost metody videotréningu interakcí na rozvíjení těchto dovedností.

Vídeo a VTI v pregraduální přípravě učitelů na VŠ

Eva Bidlová

Příspěvek nebylo možné vzhledem k jeho formě a rozsahu zařadit do sborníku. Zájemci mohou kontaktovat přednášející na e-mailu: eva.bidlova@ff.cuni.cz

Anotace

Workshop byl věnován krátkému seznámení s českým a nizozemským modelem začlenění VTI do přípravy učitelů na VŠ, diskusi a vzájemné výměně zkušeností či nápadů o využití videa v této oblasti.

PhDr. Eva Bidlová
psycholog, supervizor a lektor VTI ve školách
Katedra psychologie FF UK Praha
e-mail: eva.bidlova@ff.cuni.cz

V průběhu přípravy konference jsme všichni ve SPINu nejen pečlivě sledovali, jak se postupně přihlašujete a s jakými tématy budete na konferenci přicházet, ale skoro se všemi aktivními účastníky a jejich spolupracovníky jsme se v průběhu příprav konference setkali a měli možnost tvořitivě diskutovat, někdy také pomoci při přípravě příspěvků (tam, kde bylo užitečné využít naší technickou kapacitu). Tato setkávání mně umožnila zamyslet se nad vlastním příspěvkem i jeho smyslem. Rozhodla jsem se nabídnout vám, kteří pracujete v různých organizacích a používáte nebo začínáte využívat ke své práci video, či přímo metodu VTI, nebo dokonce rozvíjíte vlastní programy využívající VTI, určitý shrnující pohled na to, v jakých oblastech se za těch 10 let VTI v České republice rozvíjelo, respektive do kterých oblastí v současné době naše snažení směřuje. Jakou funkci/roli video v oblasti pomáhání má a ještě lépe, jakou funkci by mohlo mít a které aplikační oblasti by bylo možné a užitečné rozvíjet.

Vídeo jako médium

Vídeo jako nástroj záznamu událostí, dějů, interpersonální komunikace, chování jednotlivce i skupiny, nás provází již několik desetiletí. Rozvoj a využití tohoto média v oblasti pomáhání jde však za „pouhé“ využití videozáznamu jako nositele informace nebo vyvolávače vzpomínek. Právě v oblasti pomáhání nabízí novou dimenzi, tedy nikoli pouze uchovávat informaci (nebo pouze zabavit), ale zpětnovazebným mechanismem upozornit klienty na to, co již dovedou, posílit již existující zdroje, nebo také rozvíjet to, co chybí nebo není plně rozvinuto.

Základním ohniskem našeho zájmu při práci s rodinou (biologickou i náhradní) je komunikace, lépe řečeno sociální interakce. Vývoj dítěte je závislý na tom, jak s ním komunikují jeho rodiče a později další důležitě osoby. Skrze komunikaci se může dítě rozvíjet (jeho osobní a sociální já), na úspěšné komunikaci jsou založeny veškeré vztahy uvnitř rodiny, popř. společnosti, kde dítě žije a kde se vyvíjí. Komunikací můžeme také mnohé pokazit, můžeme zpomalit nebo i zablokovat potenciální vývoj dítěte, zabránit mu navazovat a rozvíjet smysluplné vztahy s blízkými a posléze dalšími osobami v jeho životě.

Na komunikaci, zvláště pak pedagogické komunikaci do velké míry záleží, zda se dítě stane efektivně myslícím a učícím se jedincem, nebo pouze pasivním příjemcem pokynů a poznatků. Proto má využívání VTI ve školství obrovský význam a ohlas všude tam, kde se učitelé zamýšlejí nad tím, jak efektivně učit, jak přetvořit školu na kvalitní učební společenství.

Podobně je tomu i při využití videa a zpětné vazby při práci s pomáhajícími profesionály.

Dovoле mi však ještě malý pohled do minulosti. Tam totiž najdeme základní hodnoty, které považujeme za důležité a o které opíráme celou naši vzdělávací činnost i praxi samotnou. U počátků VTI (v Nizozemsku i u nás) stála snaha o změnu v nabídce sociálních služeb, snaha o změnu přístupu k rodině, snaha o aktivní participaci rodičů na změně, snaha o rozvoj zplnomocňujících přístupů namísto kontroly a ukládání opatření. Je obecně známé, že to byl nejprve systém rodiny, kam se pomoc prostřednictvím metody VTI (VHT) zaměřovala – nejen v zemi svého původu, tedy v Nizozemsku, ale posléze ve všech dalších zemích Evropy a v USA. Oblast, kde se to zdálo být nejen užitečné, ale z hlediska celkového vývoje služeb na pomoc rodině, tj. k nabídce služeb, které budou co nejlépe rodině i nezbytné. Pomocí rodičům věst a vychovávat své děti s hlavním cílem posílení rodiny, podpory emocí a kognitivního vývoje je dětí tím, že pomůžeme rodičům lépe rozumět tomu, co potřebují jejich děti. Velký význam mělo také vrátit pomoc do prostředí, ve kterém se problém nebo potíže nejen projevují, ale i udržují a využít tohoto prostředí pro změnu. Zřetelně se ukázalo, že tento způsob práce po-

máhá i rodičům samým, v jejich vlastním vývoji i v rozvoji vztahů v rámci společenství, kde rodina žije. Tuto ek-sociální dimenzi VTI považujeme za velmi důležitou, zatím však ne vždy a plně využívanou. Ta zůstává velkou a stále nenaplněnou výzvou především pro oblast sociální práce.

Rozvoj aplikacních oblastí metody VTI

VTI se ve svých počátcích zaměřoval při práci s rodinou pouze na interakční rovinu (oblast komunikace). Postupně s tím, jak začali VTI používat především pracovníci sociálních služeb, se nabídka rozšířila (a využití média k tomu přímo vybízelo) na oblasti denního života rodiny, kompetence rodičů, zajímavé bylo rovněž „diagnostické“ využití videa k mapování vývoje dítěte a jeho chování v rámci vztahů uvnitř rodiny. Kamera se také mohla zaměřit na způsob řešení konfliktů, rozložení rolí rodičů a celkovou rodinou dynamiku. To však vždy a pouze jako podpora a zpnomočování rodičů, hledání možných řešení, nikdy ne jako kontrola a usvědčování nebo upozorňování na nezpůsobilost a selhání rodičů. A právě tady se ukázalo, jak nezbytné je „trénovat“ v tomto přístupu pracovníky, kteří metodu VTI využívají nebo využívat chtějí. Tedy ne pouhé učení se metodě samé a porozumění komunikačním vzorům a jejich vlivu na chování jednotlivých členů rodiny, ale změna celkového nalhzení na rodinu, porozumění dynamice rodiny, pochopení smyslu aktivace a kompenzace, přijetí konceptu zpnomočování, orientace na řešení. Používání metody VTI si tak velmi často vynutilo změnu postojů pracovníka a odlišné vnímání rodinného systému a jeho fungování, především ale účinku působení pracovníka na rodinný systém.

Velmi záhy tak pomoc rodičům prostřednictvím videa znamenala posun v našem přemýšlení o efektivitě nabývaných postupů, metod, programů. Náhle to pro nás znamenalo nejen trénovat videotrénery (a připravit tak kvalifikované odborníky na pomoc rodině a škole), ale připravit na míru síťte programy pro široké spektrum odborníků pomáhajících profesí. Umět efektivně pomáhat znamená věci rozumět a teprve pak se snažit porozumět druhým. Dnes značná část programů SPINu je zaměřena právě na pomoc odborníkům, na výcviky jejich komunikačních dovedností a důraz na komunikaci v rámci těch konceptů, se kterými jednotlivci i organizace pracují. Jsme přesvědčeni, že orientace na existující zdroje a hledání toho, co se daří, zpětná vazba pomocí videa a možnost sebereflexe, ovlivňují významně možnost pozitivní změny jednotlivce v širokém spektru situací. Principy sebepodelování a pozitivní zpětné vazby na vzájemnou interakci prohlubují tuto změnu ve směru zlepšování a zkvalitňování služeb, které tyto pracovníci poskytují. Mluvíme-li o odbornících, máme na mysli profesionaály v různých oblastech, od školství, přes sociální služby až po zdravotnictví.

Víme, že VTI může být velmi efektivně použit jak pro trénink budoucích učitelů (všech typů školských zařízení), sociálních pracovníků, výchovných poradců, asistentů osob s postižením, tak pro výcvik lékařů, sester a dalšího zdravotnického personálu, užitečný je v psychologickém a speciálně-pedagogickém poradenství, rodinném poradenství, mezi další oblasti může patřit např. návrh a ústavní výchova, různé druhy ústavní péče, vězeňství a další. V programech využívajících VTI se ale nejedná pouze o edukační a tréninkovou funkci VTI. Jak se v řadě případů ukazuje, pozitivní zpětná vazba prostřednictvím videa má i mocný anti-stresový účinek, mnoho pracovníků, kteří prošli VTI vzděláváním, sděluje výrazné efekty v připadě ohrožení syndromem vyhroťení.

Využití VTI při práci se školní třídou – „obtížná třída“, „obtížný žák“

Vladislava Moravčíková

Příspěvek nebylo možné vzhledem k jeho formě a rozsahu zařadit do sborníku. Zájemci mohou kontaktovat přednášející na e-mailu: spin@spin-vti.cz

Anotace

V příspěvku jsme se pokusili zodpovědět některé otázky týkající se práce se skupinou, resp. školní třídou, která z různých důvodů nespolupracuje s učitelem. Možnosti řešení se opírají o konceptní východiska metody VTI a o její praktické využití. Dále jsou objasněvány pojmy jako spolupracující a nespolupracující chování, posuzování a pojmenování jako základ komunikace učitele se žáky, formální a formální hodnocení. Poukazujeme na to, jak může učitel porozumět reakcím a projevům chování, které jsou označovány jako „problémové.“

PhDr. Vladislava Moravčíková
psycholog, supervizor a lektor VTI ve školách
PPP Praha – Modřany

mi spolupráci – stala se mojí první klientkou (supervizantkou) ve výcviku VTI. Pomohla mi též vysvětlit kolegiálním smyslu a přínosu VTI. Spolu jsme též nabídky rozborů našich videonahrávek ostatním kolegiím, jak v přímé péči, tak i provoznímu personálu. Tento nápad „se ujal.“

Práce s personálem

Pracujeme nad nahrávkami s celým personálem – účast je dobrovolná – zájem velký (účastníci se všichni). Dítě zvolí vhodný úsek, připravíme spolu rozbor. Pro Ditu je velmi cenná zpětná vazba od kolegů. Všichni se snaží pojmenovat problémy, provádíme analýzu. V závěru hodnotím tým – zhodnotím práci všech nad videonahrávkou.

Přínos VTI

Využití pro praktikanty:

- nalezení základního komunikačního vzorce

Využití pro klienty:

- ukázka jejich chování s rozбором
- nalezení vzorce jejich chování

VTI využíváme též u studentů na praxi, pokud projeví zájem. Má pro ně význam jako názorné doplnění teorie, je to též první setkání se sebereflexí. Videonahrávku jsme též využili při práci s klienty. Dítě dostala moji důvěru – rozbor nahrávky s klienty vedla sama.

Pracovala s nimi na nalezení vzorce jejich chování. Přínosem bylo jak pro klienty, tak pro personál (reakce klientů na nahrávku se stává podnětem pro naši další práci – metodické postupy).

Využití pro personál

Personál je jednoznačně touto metodou obohacován.

1. ergoterapeutka – dostává zpětnou vazbu od videotrenérky, též od kolegů (což není v běžném soužití na pracovišti obvyklé)
2. personál – týmová spolupráce je velmi posilována, dochází k odhalení zdrojů v týmu
3. videotrenérka (ředitelka) – dostává cennou zpětnou vazbu o stavu personálu celého ÚSP

Naše plány

Chceme se touto cestou otevřít rodičům.

VTI je využitelný pro zavádění standardů – příjemná forma supervize.

Zlepšováním komunikace dochází k budování týmu.

Pro nové zaměstnance je vhodnou formou uvedení do problematiky práce v ÚSP, pro zaměšnané s dlouhou praxí obnovením zdrojů – prevence „burn out.“

Mgr. Alena Šestáková

Ústav sociální péče DOMINO, Děčín
tel. 412 547 656, fax: 412 547 052
e-mail: usp.domino@quick.cz
web: www.uspdomino.wz.cz

Další oblastí, ve které stále častěji zjišťujeme, že video samo a posléze trénování pomocí videa je velmi užitečné, je oblast organizací, v našem případě především organizací sociálních služeb, školství a zdravotnictví. Do nedávné doby velmi zanedbávaná sféra našeho zájmu, v současné době naopak oblast, které je věnována velká pozornost ve smyslu kvality, rozvoje jednotlivců a řízení změny.

Organizace jsou tvořeny lidmi, bez nich by zcela jistě nefungovaly. Tedy to, jak se budou tyto lidé cítit, jak efektivně budou v těchto organizacích pracovat, jaké „nástroje“ budou ve své práci využívat a jak budou schopni zpětně hodnotit své působení, se stává velmi důležitým tématem doby. Nejen z hlediska kvality poskytovaných služeb, respektu ke klientům a jejich potřebám, ale také efektivitu jednotlivců a týmů. Protože služby stojí a budou stát spoustu peněz (a v této oblasti vždy do určité míry peněz státu, popř. obcí), bude právě efektivita to, co nás musí v budoucnu velmi zajímat. Nejen efektivita lidí, ale také efektivita programů a metod, které jednotlivé organizace nabízejí. A toto se musíme naučit zjišťovat a měřit. Zde se objevuje velká šance pro výzkum v oblasti sociálních služeb, šance pro spolupráci s výzkumnými pracovišti, univerzitami, se zahraničními partnery. Organizace se budou prezentovat schopnostmi a kompetencemi jednotlivých pracovníků, nabídkou metod a postupů, schopností vytvářet nové programy a reagovat na potřeby uživatelů. Budeme je také stále více posuzovat z hlediska vztahu ke klientům, kvalitě prostředí, ve kterém se uživatelé a pomáhající setkávají, v případě služeb i souměřitelnosti ke komunitě, ve které působí. Již dnes je možné uvést řadu příkladů, kdy takto lidé v organizacích přemýšlejí a vybudete mít možnost některé z nich sledovat. SPIN byl také velmi často u tohoto vývoje: příkladem může být práce s asistenty Společnosti Duha, o. s., Rytmus o. s., s pečovateli Domova odpočinku ve stáří Diakonie ČCE v Křabčicích, s pečovateli a zdravotníky LDN ve FN Motol v Praze, s učiteli ZŠ Petřiny-sever v Praze a v řadě dalších.

Metoda VTI může do organizací vnést důraz na principy úspěšné komunikace, ať už se jedná o vzájemnou spolupráci jednotlivců, výcviky a vzdělávání nebo individuální poradenství. V poslední době a především v budoucnu půjde zcela jistě i o celou oblast supervize a práce s týmy. Implementace VTI do organizace může ale také přinést impuls přemýšlet jinak o pomoci, kterou nabízíme – z hlediska zpřimování klientů, naplňování jejich potřeb a respektu k jejich individuálním možnostem a schopnostem.

VTI je metoda využívaná široce odborníky v mnoha zemích Evropy a v USA a trváme si tvrdit, že čeští VTI trenéři zcela jistě patří k uznávaným členům této mezinárodní komunity. Setkávání a seznamování se s prací svých kolegů považujeme za velmi důležité. Také pro toto seznamování se, srovnávání a inspiraci jsme pozvali zahraniční hosty, paní Kingu Vecsei z Maďarska a pana prof. Paula Welse z Holandska.

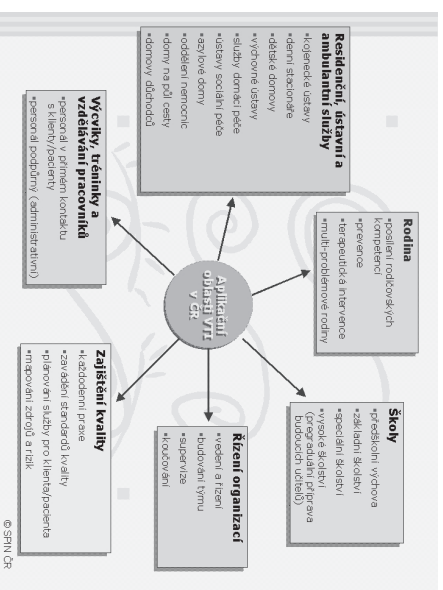
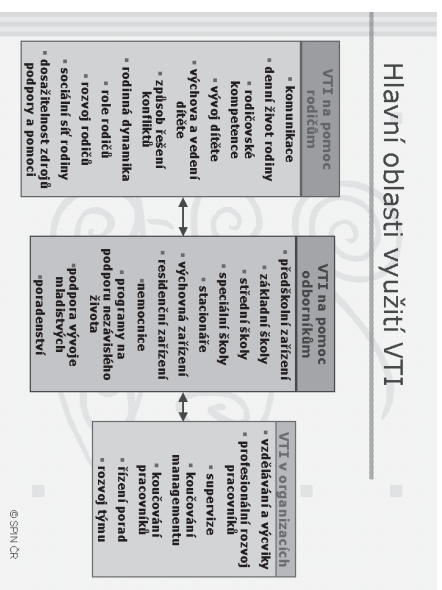
VTI v budoucnosti

VTI není uzavřený systém, má mnoho variací a podob, mnoho možností rozvoje v oblastech, které ještě neumíme vždy propátrat a uchopit. To se týká jak praxe, tak teoretických poznatků, které k rozvoji metody a její aplikaci přinášejí tolik potřebnou výživu. (Kolik inspirace přineslo např. seznámení se s konceptem intuitivního rodičovství!) Na této konferenci se setkáme zřejmě s nejnovějším, i když zcela jistě ne úplným souhrnem praxe využívání videa v pomáhajících profesích tak, jak se nám ji podařilo aktuálně znepovídat. Budeme mít možnost sledovat i využití technických prostředků jako např. digitálního záznamu, střihu na PC, soft-

waru pro ukládání a zpracování dat z videa pro výzkumné účely – tedy mohou zde být nastíněny i důležité trendy do budoucnosti. Výsledkem bude přiblížení obrazu současného stavu využití videa jako média v pomáhání v České republice, což může být odrazovým momentem a výzvou k pohledu do budoucnosti, která, doufáme, přinese jen další poznatky, prohloubení a zkrácení praxe a hlubší porozumění tomu, co děláme, když pomáháme. To posléze může vést k dalším experimentům nejen při uplatňování metody VTI v praxi, k důkladnějšímu a širšímu vzdělávání v práci s tímto fascinujícím médiem, ale také k dalšímu výzkumu, který přinese podněty pro naši každodenní práci.

Těšíme se na vaše příspěvky i jakýkoli podnět k diskusi. Ještě jednou vás vítám na tomto mlém setkání.

Na závěr příspěvku připojujeme základní obrázky z přednesené prezentace:

Zavádění metody VTI do praxe Ústavu sociální péče Domino

Alena Šestáková

Představení Domina

ÚSP pro mentálně postižené od 3 let výše byl založen v roce 1985, původně jako stacionář pro 24 klientů.

V roce 1985 jsem byla u zrodu ÚSP – pracuji zde jako ředitelka. ÚSP se vyvíjel podle potřeby klientů a jejich rodin. Po r. 1989 se kapacita zvýšila na 36 klientů a využili jsme nového školského zákona a při ÚSP vznikla též pomocná škola (chráněné bydlení + třídy pom. škol).

Náplň práce s klienty:

- arteterapie - výrobky prodáváme na jarmarku
- ergoterapie - zácvik do domácích prací
- komplementace prádelních koliců
- pomoc při práci údržbáře
- pomoc na zahrádě
- muzikoterapie
- rehabilitace - hippoterapie
- péče lékařky a reh. cvičení
- plavání atd.

Již dávno jsme při práci s klienty využívali kameru. Nejprve pro zdokumentování aktivit pro klienty a jejich rodiče. Kamera se stala běžnou pomůckou – nevedla klientům ani personálu. Tež dr. Klepová v minulosti natáčela rehabilitační cvičení – při svých návštěvách v Domínu využívala video jako pomůcku pro sledování vývoje klientů i jako metodický materiál, pomocí kterého sestry prováděly rehabilitační cvičky dle ordinace lékařky.

Vývoj ústavu

Vývoj ústavu se podřizoval potřebám klientů a jejich rodin. To vyžadovalo i změny personálu – průběžně, dle aktuálního stavu klientů. Nyní u nás pracuje personál v přímé péči ve složení: speciální pedagog, vychovatelka, ergoterapeutka, sestry – SZP, pečovatelský.

Vývoj přinesl i velmi složité období – velkým otázkám pro mne bylo, jak vyřešit složité vztahy. Hledala jsem řešení – východisko ze situace.

Počátky VTI

Časem se řešení nabízel téměř samo... videotréning, který jsem viděla, ve mně vyvolal intuitivní pocit: „to by mohlo být to, co pomůže.“ Po dlouhém zvažování jsem se přihlásila do výcviku VTI. Ale pozor – dostavila se obava, že jako ředitelka s kamerou budu pro personál nepřijatelná. Hledala jsem schůdnou cestu.

Práce s VTI

Ergoterapeutka Dita – DiS, která u nás původně absolvovala studijní praxi a pak nastoupila do pracovního poměru, znala VTI ze studií. Opakované jsem s ní hovořila o záměru využít VTI v Domínu. Dita se videa neobávala – znala jeho využití, věřila v jeho užitečnost. Nabídla

ČINNOSTI PORADNÝ	Využití VTI
diagnostika	ANO
poradenství	ANO
terapie	ANO
prevence	ANO
vzdělávání	ANO

Podánilo se nám s VTI proniknout i do dalších sfér – mimo hlavní náplň činnosti poradny. Některé VTI trenérky externě učí na Masarykově univerzitě a začlenily základní informace o metodě, případně její prezentaci do své výuky. Kromě toho již podruhé otvíráme pro studenty speciální pedagogiky výběrový jednosemestrový seminář o možnostech, které VTI přináší učitelé.

Kromě škol jsme spolupracovali také s dalšími organizacemi: s Effetou, která zajišťuje péči o mentálně postižené mladé lidi, se sdružením Ratolest z dobrovolnického programu 5P, s Klubem maminek a s Ústavem sociální péče pro smyslově postižené v Brně-Čhřelcích.

Letos na jaře jsme došli k názoru, že musíme práci našeho VTI-týmu lépe zorganizovat – došlo k tomu částečně pod tlakem návalu práce, částečně pod tlakem paní ředitelky. Dohodli jsme se na pravidelných schůzkách, na kterých si budeme rozdělovat práci – obrací se na nás kolegyně, které metodou nepracují a chtějí nám předat klienty. Také bylo nutno promyslet evidenci naší práce. Používáme upravené karty klienta ze SPINu, po ukončení práce se systémem kartu založíme do spisu dítěte (pokud jsme pracovali s rodinou) nebo do složky školy (pokud jsme pracovali s učitelem). Kopii karty kromě toho ukládáme do zvláštní složky VTI. Velkým přínosem pro naši práci jsou intervizní setkání v rámci regionu (střídavě i nás, v Bělaně, v Třebíči, občas se dostaneme i do Svitav), kde vždycky načerpáme nové podněty i nový elán do práce.

Příspěvek k diskusi

Co bychom chtěli do budoucna?

Zintenzivnit práci se systémy, především spolupráci se školami a učiteli. Častěji a kvalitněji prezentovat metodu zvláště pro učitele na základních školách, ale i na SZačS a VOŠ pro střední zdravotnický personál. Dvě kolegyně zahajují výcvik supervizora, budeme se podílet na nově otevřeném základním výcviku v Brně.

Videotréning vidíme jako jednu z mála metod, které máme k dispozici jako praktickou pomoc v terénu. Je velmi důležité, aby se nám ji podařilo přiblížit a nabídnout učitelům tak, aby ji bez obav přijímali. Potom bychom měli na práci s kamerou i více času, protože by ubýlo zakázek typu: žádáme o vyšetření žáka, je nepozorný a vyrušuje. Místo toho bychom měli zakázky: pojďte mi s kamerou pomoci najít, jak mohu pomoci žákovi, aby se lépe soustředil a mohl pracovat s ostatními. A na to se připravujeme a těšíme!

PbDr. Jarmila Burešová

psycholožka, PPP Brno, supervizor VTI, e-mail: buresova.jarmila@pppbrnozachova.cz

VTI v rodině	
- komunikace - dení život rodiny - rodicovské kompetence - vývoj dítěte - výchova a vedení dítěte - způsob řešení konfliktů - rodinná dynamika - role rodičů - rozvoj rodičů - sociální síť rodiny - dosažitelnost zdrojů podpory a pomoci	Cílové skupiny: - rodiče biologičtí - rodiče náhradní

VTI na pomoc odborníkům	
- předškolní zařízení - základní školy - střední školy - speciální školy - stacionáře - výchovná zařízení - residenční zařízení - programy na podporu nezávislého života - podpora vývoje mladistvých - poradenství	Cílové skupiny: - pedagogové, vychovatelé - pracovníci pomáhajících profesí - žáci a studenti

VTI v organizacích	
- vzdělávání a výcvik - profesionální rozvoj pracovníků - supervize - koučování managementu - koučování pracovníků - řízení porad - rozvoj týmu	Cílové skupiny: - pracovníci psychosociálních služeb, školský, zdravotnický management - pracovní týmy

Mgr. Kateřina Beaufortová

sociální pracovnice, vedoucí Národního centra pro VTI, lektorka a supervizorka pro VTI, e-mail: beaufortova@spn-vti.cz

Vývoj a využití videa při intervenci v rodině – příklady výzkumu a praxe

Paul M. A. Wels

Vzhledem k velkému pracovnímu zaneprázdnění prof. Paula Welse se nepodařilo do tohoto sborníku vás zaradiť jeho písemný příspěvek. Proto jsme se omezili na formu anotace jeho plenárního sdělení. Pro ty, kteří by se s textem přeci jen rádi seznámili v plné verzi, odkazujeme na webové stránky www.spjn-viti.cz, kde bude příspěvek k dispozici ve formátu pdf.

Anotace

Ve svém příspěvku chci ilustrovat některé nové postupy ve využití videa v rámci rodinné intervence.

Rozvoj digitálního videa a dalších médií vytváří nové příležitosti pro inovaci našich postupů. Rodinná diagnostika, rodinná intervence a vzdělávání profesionálů v oblasti péče o rodinu a také výzkumy v této oblasti mohou profitovat z využívání digitálních médií a technologií.

Experimenty se studenty ukazují, že kvalitní natáčeného materiálů, samotná videoanalýza interakcí a zpětnovazebný rozhovor mohou být značně umocněny kvalitní editací. Hlavním cílem dobré editace je zprostředkování srozumitelného obrazového sdělení, výběr takových sekvencí, které přispějí k posílení pozitivní komunikace v rodině, zároveň však přispějí i k lepší komunikaci mezi profesionálem – VTI trenérem a rodiči.

V příspěvku budu demonstrovat nápady pro pokročilé využití videa, určené speciálně pro videoentrenink interakcí v rodinách.

V rámci tohoto sdělení chci také upozornit na první výsledky výzkumné studie zaměřené na zvýšení kvality profesionálů v péči o rodinu. Vztah mezi kvalitou úvodní intervence v rodině (první setkání s klienty) a celkovými výsledky intervence prostřednictvím metody VTI bude zkoumán na základě kombinace videoanalýz rozhovorů a speciálně vytvořených dotazníků.

Prof. Dr. Paul M. A. Wels

Institute of Family and Child Care Studies,

Katholieke Universiteit Nijmegen, Department of Special Education

PO Box 9104, 6500 HE Nijmegen, Nizozemsko

e-mail: P.Wels@ped.kun.nl

- lepší spolupráce učitele s žákem
 - se specifickými poruchami učení
 - s poruchami koncentrace pozornosti
 - s hyperaktivitou
- integrovaným (pro specifické poruchy učení, poruchy chování, Aspergerův syndrom)
- lepší spolupráce učitele se třídou
 - rozdělování pozornosti učitele
 - udržení pozornosti žáků
 - zadávání instrukcí
- rozvoj a posílení dovedností začínajícího učitele
 - v běžné třídě
 - ve specializované třídě
 - v připravném ročníku
- posílení sebevědomí učitele

Asi vás napadne otázka, zda mají učitelé o práci touto metodou zájem, jak reagují na nabídky spolupráce ze strany videotrenérů (vlastně videotrenérské) poradny. Reakce jsou různé: od odmítnutí, obav, rozpaků přes nezavazný souhlas na zkoušku, až po aktivní žádost o pomoc. Zatím se nám lépe navazuje spolupráce s mladými učiteli.

Pokud žádá učitel o pomoc při práci s dětmi s poruchami pozornosti a aktivitu, jeví se nám videotrenink přímo jako metoda první volby. Umožňuje učitel, aby ve svém repertoáru našel a rozvinul ty postupy, které jsou pro podporu jednotlivého dítěte i pro práci se skupinou nejužitečnější. Metoda je samozřejmě časově náročná, ale jsme přesvědčení, že právě při práci s učiteli se vyplácí. Vždyť učitel vědomý si svých možností a rozšířených kompetencí bude lépe učit a vychovávat nejen „problémového“ žáka, na kterého jsme se zaměřovali, ale i všechny ostatní své současné i budoucí žáky.

A jak je to se začleňováním metody do práce naší instituce – Pedagogicko-psychologické poradny. Asi neočekáváte, že je úplně jednoduché vložit něco tak převratného do 35 let zaběhnutého soukolí práce poradny. Díky velké podpoře naší ředitelky dr. Holčkové pro nás není problém technické vybavení: poradna vlastní 6 kamer, máme 4 seminární místnosti a 4 pracovní vybavené televizí a videem. Co nám chybí je čas – učíme se skloubit zvládání návalu běžných požadavků na diagnostiku a poradenské intervence s nabízením videotreninku tam, kde se nám jeví smysluplný.

Poradna má za úkol pomáhat s výchovnými a výukovými problémy dětem od 3 do 19 let, jejich rodičům a pedagogům. Když se podíváme na začleňování VTI do naší práce z hlediska legislativní stanovených úkolů organizace, vidíme, že se nám to vlastně docela daří. VTI proniklo do všech jednotlivých činností, které má poradna za úkol – samozřejmě v různé míře – převládá oblast poradenství.

Komu je práce poradny určena:		využití VTI	PEDAGOGOVÉ	využití VTI
DĚTI A JEJICH RODICE				
Předškolní děti	ANO		Mateřské školy	ANO
Žáci základní školy	ANO		Základní školy	ANO
Žáci speciální školy	ANO		Speciální školy	ANO
Studenti gymnázia			Gymnázia	ANO
Studenti SOTU			SOTU	
Studenti SOŠ			SOŠ	

- Video jako nástroj pomoci – Sborník II. národní konference o VTI, Praha 2003

První pětiletka s VTI v PPP Brno

Jarmila Burešová

Vážené kolegyně a kolegové!

Věnujeme se zde již druhý den tomu, jak metoda VTI postupně úspěšně promiká do různých oblastí života v naší republice. V našem příspěvku bychom se s vámi chtěli podělit o zkušenosti z prvních pěti let s metodou VTI v PPP v Brně.

Nabídka výcviku v metodě, o které nikdo z nás příliš nevěděl, se k nám dostala v roce 1997 – šlo o projekt ORBIS PICTUS financovaný nizozemskou vládou. První pětice psychologů z naší poradny prošla do roku 1999 výcvikem vedeným zkušenými nizozemskými supervizory Abem Molewijkem a Willie van Gurpem spolu s Kateřinou Beaufortovou a Petrou Koberšskou. Následní z nových možností práce se šitího poradnou, takže není divu, že do roku 2002 absolvovaly základní výcvik vedený Kateřinou a Petrou další čtyři psychologičky a jedna speciální pedagožka poradny. Dvě z videotrenérů pokračovaly ve výcviku a jsou supervizorkami pro VTI. Život je ale změna, jedna kolegyně je na mateřské dovolené, jedna se vdala do Prahy, jedna je školní psychologkou a v poradně už nemá úvazek – takže je nás 7 státních včetně jedné supervizorky. Letos v říjnu nastoupila další pětice do základního výcviku, na kterém se budeme již i lektorský podílet, a dvojice do výcviku supervizorů. Řádi bychom pomohli vytvořit základnu pro šíření metody nejen v Brně, ale i v moravském regionu.

Co jsme zatím zvládli: pracovali jsme s celkem 99 klientskými systémy z toho bylo 51 rodin, 5 systémů bylo v mateřských školách, 35 na základních školách, 5 ve speciálních školách a dbyvajících 3 jinde. Cíle spolupráce s rodiči a pedagogy byly velmi rozličné, jak ukazuje náš přehled:

Cíle spolupráce – rodina

Při práci s rodinami jsme se věnovali:

- zlepšení komunikace s dítětem
- zlepšení komunikace s dítětem
 - s poruchami pozornosti
 - hyperaktivním
- negativistickým
- se schizoidní osobností strukturou
- s Aspergerovým syndromem
- zlepšení komunikace v rodině
 - v rozvodové situaci
- při narušených sourozeneckých vztazích
- pomoc při výchovných obtížích
 - u dospívající dívky v NRP
 - u nadprůměrně nadaného dítěte
 - u dítěte se specifickými poruchami chování
 - u nechtěného dítěte v neúplné rodině
- podpora vývoje dítěte s DMO
- posílení kompetencí rodičů

Cíle spolupráce – škola:

Velké možnosti vidíme při práci s kamerou ve škole, zatím jsme se věnovali těmto okruhům:

- Video jako nástroj pomoci – Sborník II. národní konference o VTI, Praha 2003

Možnosti vzdělávání pečovatelů v komunikaci

Olga Starostová, Petra Koberšková

Naším zájmem je představit výstupy z projektu „Komunikace jako nástroj zlepšení kvality péče o osoby s demencí“, který byl realizován v rámci programu Phare Access 2000 Evropského společenství.

Projekt Komunikace jako nástroj zlepšení kvality péče o osoby s demencí

- Byl realizován občanským sdružením SPIN, partnerem projektu byla Diakonie ČCE.
- Cílem projektu bylo přispět ke zlepšení kvality péče o osoby s demencí, prokázat vliv vzdělávacího programu využívajícího metodu VTI na takové zvýšení kvality péče, především v oblasti komunikace.
- Doba realizace projektu: 1 rok (červenec 2002 – červenec 2003)
- Místa realizace projektu: 3 zařízení – 2 sociálního typu (domov pro seniory a stacionář + domácí péče), 1 zdravotnického typu (léčebna dlouhodobě nemocných). V jednom ze zařízení je lidem trpícím demencí poskytována specializovaná péče, v ostatních péče nespecializovaná.
- Hlavní součástí projektu byl vzdělávací program, kterého se účastnilo celkem 5 týmy různé odbornosti o velikosti 4-8 pracovníků. V každém zařízení byl vzdělávací program veden jedním lektorem společně s vedoucí projektu (začátečník znalý dané lokality a specialista na VTI).
- Výstupy projektu jsou: publikace „Společnou cestou“ (vydalo nakladatelství Portál 2003) a film „Společnou cestou“ o komunikaci s lidmi s demencí, ověřený vzdělávací program

Průběh vzdělávacího programu

- Motivující prezentace projektu v jednotlivých zařízeních pro široký okruh pracovníků.
- Sestavení týmů pro vzdělávací program v jednotlivých zařízeních na základě motivace pracovníků a diskusí s managementy.
- Samotná realizace – 6 čtyřhodinových skupinových setkání s vybranými týmy přímo v participujících zařízeních (říjen – červen), která se skládala z teoretické části a práce s nahrávkami účastníků. V mezidobí mezi setkáními se konala individuální práce lektora s jednotlivými účastníky nad jejich nahrávkami.
- Vzdělávací program byl vyhodnocen formou evaluačního semináře – závěrečné konference k projektu, již se zúčastnili všichni pracovníci jednotlivých zařízení zapojení do projektu, jejich spolupracovníci, realizační tým projektu a široká odborná veřejnost (celkem cca 150 účastníků).

Výzkumná část

- Měla formu akčního výzkumu zaměřeného na zmapování zvoleného terénu projektu a vyhodnocení vzdělávacího programu.

- Akční výzkum = sledování a vyhodnocování změn, týmová práce, učení se realizaci, výzkumník je součástí týmu.
- Zvolené metody: polostrukturované rozhovory s managementy jednotlivých zařízení a pracovníky zúčastněnými ve vzdělávacím programu, a ohniskové skupiny.
- Výzkumný pracovník průběžně poskytoval zpětnou vazbu realizačnímu týmu projektu. Ta pak mohla být okamžitě zapracována do další realizace projektu.

Závěry výzkumu:

1. Jaké podmínky potřebuje profesionální pečovatel ke vzdělávání?

- podporu managementu a možnost volby
- být delegován ve vhodnou dobu: „přetížený pečovatel není motivovaný, jeho zájem je snižován a vyčerpáván“
- mít možnost při úvodním setkání vyjádřit své obavy a nejistoty týkající se jeho účasti ve vzdělávacím programu
- vzdělávací skupina by měla být minimálně 5-ti člená a měla by být heterogenní – složená s pracovníků různých profesí a na různých úrovních hierarchie řízení

2. Kvality vzdělávacího programu realizovaného metodou VTI přímo v organizaci

- rychlé poznání klientů z jiných oddělení, zařízení
- možnost sledování klientů a jejich proměny v čase
- důležitý zdroj informací pro nové zaměstnance
- podpora a nástroj pro osobní rozvoj pečovatele
- in-servíce training – vzdělávací program konaný přímo v organizaci
- rozvoj týmové spolupráce
- reflexe a hodnocení vlastní práce
- zvýšení kvality života konkrétních klientů

3. Ohrožení vzdělávacího programu realizovaného metodou VTI přímo v organizaci

- zpočátku natáčené situace působí nepřirozeně
- obavy z kamery jako cizího elementu – rušiče prostředí klientů
- časové a organizačně náročné
- homogenita skupiny účastníků (pokud se programu účastní pracovníci stejných profesí a na stejné úrovni hierarchie řízení)
- stereotyp práce s VTI

4. Co přinesl účastníkům vzdělávací program?

- Pomocí analýzy videonahrávek se účastníci naučili reflexi a člení reality pomocí detailů: „Pečovatel ve své každodenní praxi může využít citace ze záznamu nahrávky neboli převádí okamžité teorii do praxe.“
- Komunikace není pouze řeč (komunikace s nemluvivým klientem, význam polhybu i o několik milimetrů)
- Rozvoj týmové spolupráce (názor není kritika)
- Potřeba vzdělávat se a mít dostupné informace, „být o kus dál.“

a videa je běžnou součástí naší práce. Velké zdroje vidím především v nás – lidech, ve spolupracovnících, kteří do své práce investují více než je jejich povinnost, kteří tento způsob práce (využití kamery, videa a rozborů) přijímají za svůj. Neméně důležitá je i podpora samotného vedení (ředitelka Speciálních škol).

Mgr. Radomila Lorencová
psycholog v SPC, videotrénér, lektor, supervizor VTI

Bc. Kateřina Vačková
muzikoterapeut v SPC, vychovatel (zaměření – muzikoterapie) ve Speciální škole

*SPC při Speciálních školách pro žáky s více vadami
Starostránská 45, Praha 10, 100 00
Tel. 274 820 498, 721 450 105*

■ Video jako nástroj pomoci – Sborník II. národní konference o VTI, Praha 2003

Každá hodina má pevnou strukturu:

- přivítání, reflexe – zopakování předešlého (diskuse o úkolu – děti dostávají úkol, a tím aktivují i rodiče ke společnému přemýšlení nad tematem), dále si připomínáme pravidla fungování ve skupině
- navázání tematem novým (to co se děti naučily minule, to použijí dnes), případně rozpracování či rozvíjení minulého tématu – např. přímo v terénu – návštěva pošty
- teoretické nahlédnutí do problému (ujasnění pojmů, zda děti mají nějakou předchozí zkušenost a nastavení možnosti jak se chovat v takové situaci), ubezpečení, že téma je každému jasné (různé stupně pochopení a rozumění dětí)
- vlastní praktická ukázka, modelová situace (dítě je hlavním aktérem a snaží se nějakým způsobem zhostit úkolu a podílet se na řešení vzniklé situace), krátká reflexe (pocitů)
- zarámování, shrnutí, popř. doplnění informací (souvěstoř, kontext situace)
- reflexe
 - každé dítě se snaží reflektovat nejdříve sebe samo (jak mi tu dnes bylo, co se mi povedlo, co přišlo zkusím jinak?)
 - děti si dávají zpětnou vazbu navzájem (co se líbilo, nelíbilo na druhých, co by přišlo očekávaly jinak od druhých a jak by to mělo vypadat?)
 - dítě a skupina (jak se cítilo ve skupině, jaké má požadavky pro příště?)
 - my (Katerina a Radka) a skupina, my a jednotlivé děti
 - my mezi sebou (zpětná vazba)
- rozloučení, úkol do příště

Poté, co jsme nastílnili hrubou strukturu a důvody, které nás vedly k vytvoření této aktivity, ještě dlužíme říci něco o využití kamery. Tu vnímáme převážně jako zprostředkovatele informací o dětech i o nás:

- zprostředkovatel informací o dětech pro nás (na základě analýzy obrázků si domlouváme přístup k dítěti, je to takový individuální plán sociálního rozvoje a my vycházíme z „Developmental Therapy“ – Teaching – stupně vývoje dítěte)
- zprostředkovatel informací o dětech pro rodiče, pedagogy a ostatní pečující (sestrin film, který těmto pečujícím prezentujeme)
- zprostředkovatel informací o dítěti pro dítě samotné i pro ostatní účastníky skupiny (dítě se mohou v situaci vidět – dívají se na sebe na videu, děláme společně rozbor)
- zprostředkovatel informací o nás (video coby zpětná vazba pro nás, tzn., že můžeme sledovat, např. jak jsme schopni instruuovat – jasnost, srozumitelnost, naše koordinace při vedení skupiny, naše reflexe k dětem – dostatek podpory, prostoru...)

Využití kamery a zpětné vazby při tomto experimentu je nejspíše nekonečné ve svých možnostech. Tímto našim příspěvkem jsme se pokusili nastílnit, jak nám kamera pomáhá v péči o „náctileté“. Tak, jak u mladších dětí, kde klademe důraz na zvyšování kompetence dospělých pečujících, aby je adekvátně aktivovali, tak u starších zkoušíme posilovat kompetenci a aktivovat je samotné. Samostatnost našich cílových klientů, tzn. dětí s postižením, je to, v čem se jim snažíme formou práce s kamerou vypomoci.

V tomto SPC pracuji (R.Lorenková) 4 roky jako psycholog, který ke své práci používá kameru a video, jsem zde jediný videotrenér.

Jsem státní instituce, nemáme žádnou přidruženou neziskovou organizaci, tedy žádné projekty či jiné možnosti, jak jinak finančně podporovat tuto metodu. Přesto využití kamery

■ Video jako nástroj pomoci – Sborník II. národní konference o VTI, Praha 2003

5. V širší perspektivě...

- V rámci projektu vznikl nový vzdělávací model v oblasti, která je velice významná a současně opomíjená (péče o osoby s demencí)
- VTI se osvědčil jako nástroj k řešení individuálních problémů klientů i pečovatelů přímo v zařízení – je efektivním nástrojem rozvoje kvalit sociálních služeb při naplňování osobních cílů klienta („VTI pomáhá nalézat přirozenost komunikace s člověkem s demencí v jeho individualitě“)

Mgr. Olga Starostová
výzkumný pracovník, Diakonie ČCE, e-mail: starostova@diakoniece.cz

Mgr. Petra Koberská
sociální pracovník, VTI trenér, lektor a supervizor, SPIN, e-mail: koberska@spin-vti.cz

VTI jako možnost vzdělávání profesionálů

Petra Koběřská, Kateřina Jechová,
Adéla Kohoutková, Aleš Gabrysš

Tento workshop volně navazoval na přispěvek Mgr. Olgy Starostové a Mgr. Petry Koběřské „Možnosti vzdělávání pečovateli v komunikaci“.

Na příkladu konkrétního projektu „Komunikace jako nástroj zlepšení kvality péče o osoby s demencí“ realizovaného v letech 2002 – 2003 v rámci programu Phare Access 2000 Evropského společenství, bychom vám rádi představili, jak lze videotréink interakcí využívat při vzdělávání pracovníků pomáhajících profesí. Seznámíme vás s našimi východisky, a podělíme se o vlastní zkušenosti.

1. Představení projektu a vzdělávacího programu

Hlavními cíli projektu bylo:

- známapotřebypečovatelůo osobys demencí, jejich komunikacímnožnostia zdroje;
- umožnitpečovatelům vzájemně si zprostředkovat znalosti, dovednosti a zkušenosti ze svépráce;
- pomocípečovatelům rozpoznat potřeby osob s demencí a přiměřeně na ně reagovat;
- poskytnoutpečovatelům konkrétní podporu a pomoc zaměřenou především na zdroje a rozšířénímnožností v komunikacis osobami s demencí;
- ověřitmetodu videotréink interakcíjako nástroj ke zprostředkování a rozvíjení komunikace;
- rozpracovatmetodiku práce pro pečovatele v různých typech prostředí;
- vytvořitavyzkoušet vzdělávací modely pro pracovníky, které budou propojovat teoretické poznatky s každodenní praxí;
- zaměřit se na implementaci takových programů do jednotlivých zařízení;
- vytvořitmateriály – filmové i textové – které umožní rozšíření výstupů tohoto projektu mezi další uživatele.

Hlavní aktivitou projektu byl vzdělávací program realizovaný ve třech zařízeních – v domově pro seniory (lidé s demencí zde žijí na specializovaném oddělení), ve stacionární společené službou domácí péče a v léčebné dlouhodobě nemocných. V každém zařízení působil jeden lektor-záčetník (Aleš Gabrysš, Adéla Kohoutková a Kateřina Jechová) doprovázený vždy zkušeným lektorem (Petra Koběřská). Program měl formu šesti čtyřhodinových skupinových setkání s 5–8 členy týmu pracovníků, konal se vždy přímo v konkrétním zařízení. Některé týmy byly homogenní (pracovníci na stejné úrovni v rámci struktury organizace), některé heterogenní (pracovníci na různých úrovních). Jednotlivá setkání se skládala z teoretické části a praktické části – práce s nahrávkami účastníků. V mezidobí mezi setkáními se konala individuální práce lektorů s jednotlivými účastníky nad jejich nahrávkami. Ty natáčeli lektori, nebo v mnoha případech účastníci sami. Každý pečovatel byl natáčen celkem dvakrát.

Po individuálním rozboru s lektorem se dobytý rozhodl, zda a jak může být jeho nahrávka prezentovaná ve skupině. Při individuálním rozboru jsme se více zaměřovali na možnosti kon-

- Využití videonahrávek z různých (výše popsaných) situací v týmu – hledání fungujícího chování a přístupu k dítěti, vyjasnění jednotlivého postupu a dohoda nejbližších kroků do budoucna (účastníci týmu – rodiči, obě pedagogy MŠ, spec. pedagog, logoped, psycholog, muzikoterapeut, videotréner – moderátor).

Na základě tohoto způsobu péče se dnes cítí rodiče kompetentnějšími, svému dítěti jsou schopni porozumět a věst ho žádoucím směrem. V rodině se zlepšily sourozenecké vztahy a organizace dne.

Změnila se i diagnóza dítěte a spolu s ní i konkrétní postupy, na kterých jsme se společně dohodli. Nyní je Kristýnka zaděněná v kolektivu našeho přípravného ročníku.

Na tomto původně „ztraceném“ případě jsme se snažili ukázat, jak může být video efektivní, když se zaměří na to, co funguje nejen v rodině, ale i v MŠ, popř. v jiných situacích a instancích. Mám zkušenost, že když jsem začínala s VTI, tak jsem pracovala jen s rodiči nebo jen s učitelí. Pokud se péče a zkušenost s VTI principy nerozdělila na další pečující, výsledky měly tendenci vyprchávat. V týmu je tomu právě naopak. Tady si předáváme zkušenosti, můžeme podpořit rodiče, učitele a další pečující, získáváme nebo spíše posilujeme pocit smysluplnosti a kompetence našeho profesionálního či rodičovského bytí, můžeme společně sdílet pokroky, nové nápady, někdy i nějaká trápení.

Předpokládáme, že Kristýnka bude mít nadále své specifické obtíže, ale my víme, že se na ně „dlky“ kameře, můžeme podívat, hledat a budovat společnou cestu dál.

Víme, že neefektivnější je začít pracovat s dětmi a jejich pečujícími již v předškolním věku, přesto jsme se rozhodli nevzat se a zvolit pro starší děti jinou alternativu péče s využitím kamery.

Návěst sociálních dovedností u „nácitělych“

Druhá část workshopu se týkala našeho ročního experimentu. Tabule naše aktivita vznikla na základě iniciativy maminiky chlapce s výchovnými problémy, které plynou z jeho typu postižení. Její iniciativa – vytvoření skupiny „nácitělych“, kteří se učí komunikovat – se pro nás stala výzvou.

Kateřina V. se zajímá o dramatickou výchovu, já (Radomila L.) se zajímám o komunikaci. Musím říci, že sama jako psycholog, mám pocit a zkušenost, že se ve školství zaměřujeme „jen“ na vzdělávací složku. A tak se vyšetření často dotýká jednotlivých oblastí intelektového fungování dítěte, např. názorová či verbální složka inteligence. Ve škole se pak zaměřujeme na jednotlivá oslabení nerovnoměrného vývoje a na to, jak je pomocí různých speciálních pedagogických metod řešit a jak s nimi pracovat. O sociálních dovednostech, jejich budování, většinou nebývá ani zmínka. Přitom úspěšnější sociální chování dítěte může výrazně napomoci zefektivnit proces vzdělávání a u našich klientů (převážně s vícečetným postižením) i tak „omílanou“ integraci do společnosti. Proto jsme se rozhodli, že se tématu budou týkat každodenního života. Snažili jsme se vytvořit modelové situace, které by dětem mohly co nejkonkrétněji přiblížit danou činnost tak, aby mohly být aktivní (využití dramatizace).

Zvolená témata se týkala např. představování, nakupování, návštěvy lékaře, divadla, telefonování, říkání si o pomoc. A protože ve vedení takové skupiny „nácitělych“ pokračujeme, vyjadřují se nadále v přítomném čase.

Využití kamery v praxi SPC (prezentace způsobu využití kamery v každodenní práci s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami)

Radomila Lorencová, Kateřina Vačková

Workshop jsme rozdělily na dvě části

- průřez péčí u dítěte se speciálními potřebami
- nácvik sociálních dovedností u „načítavých“

Průřez péčí u dítěte se speciálními potřebami

Na případu děvčete předškolního věku jsme krok za krokem spolu s kamerou analyzovali možnosti využití videa.

Teměř čtyřletá Kristýnka byla „diagnostikována“ ve svých dvou letech. Chodila na pravidelná vyšetření (zhruba po 6 týdnech), kde pravidelně „nespolupracovala.“ A tak označení „dětský autismus“, „mentální retardace“, „výchovné obtíže“ na sebe nenechala dlouho čekat. Matčině byla nasthena velmi špatná prognóza i s možným umístěním dítěte do ústavu. Ovšem, odborná náprava, terapie, doporučení možných postupů a vedení „takového“ dítěte, jeho začleňování do kolektivu vrstevníků, o tom rodina informována nebyla.

My jsme v SPC zvolili jiný postup.

Začali jsme videonahrávkou, kterou pořídili rodiče Kristýnky. Byl to takový průřez dne v rodině. A pak už „jen“ následovaly další kroky:

- Využití videozáznamu z domova a následné analýzy pro vyjasnění aktuální úrovně psychomotorického vývoje, následné nastínění možné nápravy a terapie, dohodnutí jednoho nejbližšího postupu v týmu – reflektovali jsme možnosti dítěte, zdroje rodiny a hledali další cesty využití kamery pro získání širších informací o děvčeti.
- VTI v rodině - videotrenažka byla v kontaktu s SPC a díky souhlasu rodiny byly videonahrávky z domova použity v týmu – vývoj dítěte v rodině.
- Využití VTI při integraci dítěte do MŠ – vybrali jsme a analyzovali obrázky, na kterých se dají navzájemně kontakt s dítětem (drobné náznaky spolupráce a aktivity ze strany dítěte). Kromě diagnostického cíle jsme sledovali ještě proces začleňování dítěte do skupiny vrstevníků. Stanovili jsme pravidla, jednoho přístupu a způsobu začleňování dítěte (hledání stupňů zapojení dítěte – co jde Kristýnce nejlépe, od volné činnosti k řízené).
- Natáčení v muzikoterapii – zapojení a spolupráce dítěte, možnosti využití volby.
- Natáčení v SPC při terapii a nápravě – řízená činnost před skupinkou vrstevníků.
- Natáčení v logopedii – nejpřehlednější oblast pro dítě, jež má těžkou řečovou vadu (vývojová dyslázie v kombinaci s mutismem). Běžné se v praxi začíná tou největší obtíží u dítěte a tomu se věnuje často veškerá pozornost, někdy až na úkor rozvoje dalších oblastí psychomotorického vývoje. Tím se leckdy může navodit ještě větší stres pro dítě, zvláště pokud při natáčení takových situací začínáme. Logopedie u Kristýnky probíhala od začátku péče, kamera však při této nápravě byla použita jako poslechní.

krétního pečovatele, naplňování jeho konkrétní zakázky, ve skupině se práce častěji týkala konkrétního klienta a vytrvání společných týmových postupů vůči němu. Ze zkušeností účastníků vyplynulo, že pro ně byla zajímavější práce v týmu. Ta pro ně byla dokonce bezpečnější než individuální práce. To bylo překvapivé oproti běžné práci s VTI.

Jako lektorský tým jsme do programu vstupovali, stejně jako účastníci, s řadou očekávání, ale také obav.

Naše očekávání byla různorodá. Chtěli jsme získat nové zkušenosti především co se týče práce se skupinou pomocí VTI. Velmi nás zajímalo zjistit více o konkrétní práci pečovatelů v různých zařízeních, dovést se o jejich zkušenostech z práce s klienty, o jejich potřebách, ale také to, jaká forma vzdělávání jim bude vyhovovat. Velmi silným zájmem bylo zjistit také nové informace o světě lidí trpících demencí. Nepochybně důležitým motivem pro nás bylo také strávit smysluplně svůj čas.

Mezi naše obavy patřilo zejména, jak budou práci s kamerou přijímat pečovatelé, vedoucí pracovníci, klienti a jejich rodiny, jak bude nabízený program přijímán u účastníků, kteří pro něj nejsou sami zcela motivováni a zda nebude program pro jednotlivá zařízení příliš časově a organizačně náročný. Obávali jsme se také velkých časových nároků na nás – lektory.

A co se stalo s našimi očekáváními a obavami? Teměř všechna očekávání byla naplněna. Mohli jsme vidět vývoj účastníků i skupin – velice brzy přijali program za svůj. Zvyšila se jejich citlivost a vnímavost k signálům, které lidé trpící demencí vysílají. Velice povzbudivé bylo sledovat zájem o VTI ze strany pečovatelů. Stále aktivněji se ujmali natáčení různorodých situací, které pro ně byly důležité, byli si stále jistější při dojednávání toho, jak bude možné nahrávky využít, s příbuznými svých klientů. Díky tomu jsme zjistili, že používání metody VTI v oblasti péče o lidi s demencí je nejen možné, ale také velmi užitečné. V průběhu práce jsme zazili příjemnou pracovní atmosféru, měli jsme možnost pracovat s lidmi různých profesí – s pečovatelkami, ošetřovatelkami, lékaři, ergoterapeuty, fyzioterapeuty, zdravotními sestrami, psychologem apod.

Naše obava z toho, jak bude přijata kamera, se zmenšila po prvních setkáních. Zcela ustoupila poté, co byl každý účastník sám natočen. Většinu účastníků, kteří nebyli ze začátku sami motivováni, postupem času začala spolupráce bavít. Tým lektorů stále více spolupracoval na vytváření metodiky práce s pečovateli. Obavou, která se naplnila byla velká časová náročnost práce na projektu i velká organizační a časová náročnost pro účastníky.

Nahrávky pečovatelů, které v průběhu vzdělávacího programu vznikaly, byly velice různorodé. Dají se však rozdělit do tří kategorií:

- **nevím si rady** (např. pečovatelka Magda a paní J.) – začínající pečovatelka, která se učila rozumět lidem trpícím demencí a nevěděla si rady s klientkou žijící v „jiné realitě“. Magdu natáčela kolegyně, která ji v dané situaci okamžitě pomáhala intervencí od kamery. VTI může být tedy užitečné k řešení problematických situací.
- **chceme se dovědět něco nového o tomto klientovi** (zdravotní sestra Lucie a pan K.) – jedna sestra odhalila týmu možnosti klienta zdanlivě nekomunikujícího, který používal ke komunikaci jen neverbální signály. Ostatní pracovníci díky objevu těchto možností mohli vytvořit společných týmových postupů a plány vůči tomuto klientovi.
- VTI použítelne také jako **reflexe vlastních dovedností**, které může pečovatel používat v různých situacích.

2. Výstupy z práce účastníků workshopu

V rámci workshopu jsme se s jeho účastníky zamýšleli nad možnostmi, vyhodnání a nevyhodnání obdobných vzdělávacích programů s využitím VTI v různých zařízeních. Některé zajímavé podněty jsou ve formě poznámek shrnuty v následujících odstavcích.

Co může být vyhodnání obdobného vzdělávacího programu pro skupinu pracovníků?

- zlepšení kvality péče;
- měni se atmosféra v organizaci;
- program zasahuje celou hierarchii organizace;
- zvýšení kompetencí pracovního týmu, profesionální jistoty jednotlivců, lidé dělají svou práci raději;
- zlepšení vztahů v kolektivu;
- rychlý proces učení, rychlé předávání zkušeností, dopad na více pracovníků;
- pochopení pro to, že i ostatní mohou mít problémy, že také já mohu přijít s problémem;
- větší jistota pracovníků;
- dobý start pro ty pracovníky, kteří by se nikdy neodhodlali k individuální práci pomocí VTI;
- narozdíl od teoretických kursů přímý dopad na klienty, vysoká efektivita;
- klienti organizace vidí, že pracovníci se vzdělávají pomocí VTI. To je může motivovat k tomu využít VTI také pro sebe.

Co může být nevyhodnání, ohrožením takového programu:

- polůž motivovat některé pracovníky pro účast v programu, zejména ty nejisté;
- kamera může být chápána a některými spolupracovníky používána jako kontrolující nástroj;
- časová a organizační náročnost;
- přítomnost pracovníků na různých úrovních v rámci struktury organizace (nadřazený – podřazený) může vést k tomu, že se jednotliví lidé neodevřou, nepřinesou důležitá témata.

Náměty z diskuse týkající se motivace pracovníků k účasti ve vzdělávacím programu:

- Zkušenosti z dosavadního programu – na počátku byly důležité rozhovory s managementy jednotlivých zařízení, úvodní semináře pro široký tým pracovníků, dále podporování managementu při výběru týmu. V prvním setkání programu bylo věnováno mnoho prostoru k vyjasnění očekávání a obav účastníků, společnému stanovení pravidel. Účastníci programu přesto říkají, že si stejně na začátku nedokázali představit, do čeho vlastně jdou – to jim pomohla objevit teprve konkrétní vlastní zkušenost.
- Jednou z cest je začít s týmem takových pracovníků, kteří něco chtějí, kteří jsou ochotni začít. Ti pak mohou své zkušenosti lépe předat svým kolegům.
- V Nizozemsku začíná práce s VTI v organizaci práci s managementem. Pak už není nutné zabývat se tolik motivací pracovníků na nižší úrovni hierarchie řízení – ti jsou přitomni na nahrávkách svých nadřazených a postupně si tedy na natáčení zvykají.

Brainstorming na téma „Co je důležité pro to začít s obdobným programem ve vlastní organizaci?“:

- získat peníze;
- jednat s top managementem;

„... opravdu to dítě je středem zájmu, aby se mu pomohlo. V týmu máte pocit, že se pro to dítě udělá nějaké maximum, a že ta práce je hezká a oceněná, alespoň v nějakém užším kruhu.“

„... myslím, že pokud se domluví, co se děje doma a ve škole a my to vidíme, tak ty vzorce chování jsou strašně podobné. A myslím si, že tím vlastně celý ten tým dokáže táhnout za jeden provaz a to dítě má jasné, zřetelné signály pro své chování a ví, že všichni ho vnímají stejně a jdou stejnou cestou a ono získá důvěru a nebojí se.“

„... jakmile přijde hodnocení od člověka, potom vás to strašně ovlivní, i ty zprávy nás nějak formovaly. Kdežto ta kamera dokáže nezávisle zhodnotit. Ne, ona neohodnotí, ona pouze snímá to, co je, jaká je realita a my z ní můžeme vycházet a můžeme se z toho vlastně poučit a navazovat na detaily v chování a snažit se vybrat opravdu to nejlepší a na tom budovat a stavět.“

„... přímo osobní zkušenosti s videem nemám, protože i když jsem učitel – speciální pedagog, tak vykonávám ve škole převážně řídicí funkci. Přesto cítím, že práce s videem má obrovský význam. Práce s kamerou se jistě odrážela v péči o klienty, z nichž mnozí se stali posleze žáky školy a teď je možné je sledovat po dobu 10 let. Odrážela se v diagnostice a ve sledování postupu učitelů, vychovatelů, odborných pracovníků a dalších a odrážela se i ve spolupráci s rodinou a zdravotníky. Přímou v naší organizaci, tj. ve škole, pomohlo video především mladým začínajícím učitelům podpořit jejich teoretické znalosti, které získali ve škole a nyní v praxi je nutné, aby použili zase ještě něco jiného, k čemu jim právě to video pomohlo.“

„... to video je taková minulost, taková paměť té organizace, těch lidí, která se dá kdykoliv vyvolat znova.“

Vypovědi poskytli: rodiče, speciální pedagog SPC, speciální pedagogové – začínající i s dlouholetou praxí – ze Spec. škol, vychovatelé ze Spec. škol, foniatr, pedagogové MŠ, ředitelka Spec. škol.

Mgr. Radomila Lorencová
psycholog v SPC, videotrénér, lektor, supervizor VTI

Bc. Kateřina Vacková
muzikoterapeut v SPC, vychovatel (zaměřen – muzikoterapie) ve Speciální škole

„... díky videu coby zpětné vazby se učíme vnímat drobné signály i pouhé náznaky, uvědomujeme si důležitost pochvaly i za drobný výkon, je podporou a oceněním naší práce.“

„... na videu mohu vidět sebe, jak reaguji v určitých situacích a zpětně si uvědomím, co bych mohla udělat jiného, vyvaruji se chyb, a když se něco povede i malíčkovst, můžeme to pak vědomě použít.“

„... člověk může díky videozáznamu korigovat svoje přístupy k pacientovi, může najít svoji vlastní chybu, protože při vlastním vyšetření se snaží rychle přijít na to, co je příčinou tohoto stavu a podle toho koriguje a řídí své přístupy.“

„... když jsem začínal jako učitel, tak jsem nevěděl, kde ty děti jsou, jak na tom jsou, a že každé dítě je na tom jinak a já jsem neměl tohle ještě osahány, nevěděl jsem to, a video mi pomohlo odlišit ty děti od sebe a podle toho k nim přistupovat.“

„... mně pomáhá, když mohu vidět, jak se dítě v rodině chová, jak s ním rodič pracuje, jak ho vede k sebeobsluze a k tomu, o co já se tedy snažím. Při konzultacích pak rodiče zase mohou vidět, jak já pracuji s dítětem. Je úžasné, jak spolupracujeme, sdílíme, hledáme jednodušší přístup.“

„Neměl jsem vůbec představu o tom, co se děje mimo náš dosah, a tu představu jsme měli spíše horší než lepší, díky specialistům, kteří nám dávali vícenásobné negativní zprávy. Mysleli jsme si, že deťra se chová daleko horším způsobem, než jsme pak na videu viděli, že je schopný fungovat i v jiných situacích než doma.“

„... ty informace o dítěti byly takové jednotlivé a spíše negativní, takže jsme si mysleli, že opravdu nemůžeme čekat moc od našeho dítěte. Ale zjistilo se, že díky kamere můžeme vlastně vnímat daleko širší spektrum působnosti a možností, jak dít dítě rozvíjet i v rodině. Takže, jak zařazení působí na dítě, tak následně na tom můžeme stavět dále i doma.“

„... já jsem měla žáky, která nedokázala ani ty nejjednodušší věci, a jednou přinesla kamera něco, nad čím já jsem zaslala. Ta holčička umývala nádobu, utírala nádobu, pomáhala doma, a tak najednou jsem viděla, kde je vlastně ta její hodnota, v čem ona bude dobrá, co ona všechno dokáže.“

„Kamera změnila postoj k našemu dítěti – díky ní jsme byli schopni změnit své chování, pomohla nám i co se týče celé rodiny – zlepšení sourozeneckých vztahů.“

„... uvědomuji si více svoje klady a záporny. Mohu na sobě dít pracovat. Mohu změnit svoje chování. Dokážu daleko více pochopit, co člověk vnímal jednostranně. V každém případě už se já na sebe mohu podívat jinými očima, mohu se vidět tak, jak mne může vidět to dítě.“

„... video v týmu pomáhá dohodnout jednotné cíle všech pečujících – víc lidí víc vidí. Tým vnímáme jako podporu dítěti, kde se pro něj dělá maximum a pomáhá tak získat rodiče pro to dítě.“

„... je úžasné pro mne, že se pracuje v týmu, že všichni ti pracovníci se mohou nad tím jedním dítětem sejit, že všichni ukážou, tady pracuje tak, tady bych přidal, tady je ještě potřeba s tím dítětem... že vlastně tam to dítě vidím v úplně jiné situaci – na muzikoterapii, logopedii, a zatím mám pocit, že se to podařilo, a že z takových týmů, snad i ten rodič odchází spokojen.“

„... tým – to je taková otevřenost, že když se o věcech mluví, tak to je cesta k tomu, aby se s tím hnulo...“

„... tým – to je takové sladění, stejný přístup od všech v dané situaci.“

„... je to velmi příjemné se setkávat s těmi lidmi co pracují a co jsou specialisté. Bereme to jako takovou podporu, že to stojí za to se tomu dítěti věnovat. Třeba speciální pedagogka nás tak hezky podpořila v té práci a já jsem alespoň odcházela s takovým pocitem, že to možná děláme dobře (i když je těžké si to přiznat).“

- získat další spřízněné duše;
- začít s motivovanými jednotlivci a na ty pak nabalit ostatní;
- začít s novými pracovníky, klienty;
- realizovat úvodní seminář, prezentace, seznat kolegy;
- říci, že něco chce, potřebují;
- nejprve se nechat natočit a to pak ukázat ostatním.

Mgr. Petra Koberská

SPIN, Praha, sociální pracovnice, supervizor a lektor vzdělávacích programů pro pečovatele o seniory, e-mail: koberska@spin-vti.cz

Mgr. Kateřina Jechová

FV Motol, Praha, asistentka hlavní sestry, VTI trenér

DiS. Adéla Kohoutková

Hestia, Praha, sociální pracovnice, VTI trenér

Bc. Aleš Gabrys

Diakonie ČCE – středisko v Krabčicích, sociální pracovník, VTI trenér

VTI jako součást projektu „Zdravá nemocnice“ ve FN Motol

Kateřina Jechová

FN Motol je největší českou nemocnicí disponující 2500 lůžky, několika komplexy (část pro děti, pro dospělé, LDN a TRN) a rozlehlým areálem. O pacienty se tu stará asi 5000 zaměstnanců. V rámci nemocnice vznikají různé aktivity orientované na zlepšení kvality péče a často se střává, že o mnohých lidech vzájemně nevědí. Proto vznikl projekt Zdravá nemocnice, který je zaměřen na propojení všech aktivit týkajících se zvýšení kvality péče v nemocnici.

Projekt Zdravá nemocnice vnímá nemocnici jako **místo uzdravení** – nemocnice má být sama zdravá, lidé se mají léčit ve zdravém prostředí, v nemocnici mají panovat zdravé mezi-lidské vztahy.

Koncepce projektu Zdravá nemocnice

Projekt byl podpořen v rámci Národního programu zdraví – Projekty podpory zdraví (dotace MZ ČR)

2002 – Pilotní fáze projektu

2003 – Zapojení Fakultní nemocnice Motol do mezinárodní sítě Health Promoting Hospitals (WHO)

Hlavní směry pro realizaci projektu

1. Péče o zlepšení prostředí a života pacientů v nemocnici
2. Zlepšování kontinuity péče
3. Rozvoj videočetnické interakce (VTI) jako vzdělávací a komunikační techniky

Péče o zlepšení prostředí a života pacientů v nemocnici

Je orientována na:

- Zlepšení nemocničního prostředí
- Snížení strachu a úzkosti spojené s předchozími nemocničními zkušenostmi
- Podporu motivace dětských i dospělých pacientů ke spolupráci na uzdravení
- Zapojení vnitřních sil pacientů do uzdravovacího procesu
- Rozvoj dobrovolnických služeb v rámci celé nemocnice

Zlepšování kontinuity péče se týká:

- Zlepšení interpersonální komunikace a přenosu informací souvisejících s péčí o pacienta
- Vytvoření a kompletní zavedení standardů ošetrovatelské péče
- Zlepšení a zkrácení informovanosti pacienta a rodinných příslušníků o průběhu hospitalizace
- Zlepšení přenosu potřebných informací mezi zdravotnickým a pedagogickým personálem a sociálními pracovníci

Využití kamery v praxi speciálně-pedagogického centra

Radomila Lorencová, Kateřina Vačková

Naším společným imenovatelem je práce ve Speciálně pedagogickém centru (dále jen SPC) při Speciálních školách pro žáky s více vadami v Praze 10. Cílovou skupinou jsou tedy převážně děti s vícečetným postižením. Snahou SPC je poskytovat služby komplexní a kvalitní. V praxi to pak znamená péče nejen o dítě samotné, ale také o jeho pečující, od rodičů, přes učitele, vychovatele, asistenty až po zdravotní pracovníky. Jde nám především o posílení jejich kompetencí, o sjednocení postupu a o dobrou komunikaci mezi pečujícími. Velkým pomocníkem je v našem případě kamera a filosofie VTI. O tom, kam všude je možné, aby kamera vstoupila, k jakým účelům ji používáme, o tom byly naše dva příspěvky na II. národní konferenci o video-treninku interakci.

Na I. národní konferenci jsem se (R. Lorencová) ve svém plenárním příspěvku věnovala tématu začlenění VTI do praxe SPC. Šlo především o teoretické zařazování metody v SPC.

V současné době využíváme nejen metodu VTI, ale i samotnou kameru v praxi SPC. To znamená, že videozáznam využíváme ke komplexnímu vyšetření, k diagnostice dítěte, k hledání fungujícího přístupu a ke sjednocování postupu, tedy i k týmové spolupráci.

Protože jedním z důležitých principů VTI je aktivace, aktivovali jsme naše praktičtější klienty, spolupracovníky, kolegy, aby se spolu s námi podíleli na obsahu našeho příspěvku. Formou rozhovoru nám sdělili, co pro ně práce s kamerou znamená. Tak jsme natočili film, kde na pozadí ilustračních (pracovních) záběrů „běží“ výpovědi samotných uživatelů.

Uvádíme některé z nich:

„... použití kamery je nenašlíná cesta s možností dozvědět se o dítěti maximální informací, přes kameru pozorujeme chování pod lupou, video pomáhá vidět reakce dětí, které ve velké skupině nezachytíme.“

„... kamera to vidí nezávisle, nezkresleně.“

„... video je jednoznačné, je to jasný argument, je to takový prostředník.“

„... videozáznam může pomoci dokumentovat lékařský nález – např. foniatrické vyšetření dítěte s opožděným vývojem řeči, kde nám video zpětně umožní řeč slyšet, slyšet a vidět, jak dítě tvoří hlásky, nastavuje mluvidla.“

„... člověk může obrázek zastavit, zpomalit, rozláztovat, rozebrat a přemýšlet, může se k němu vrátit.“

„... vidět dítě na videu ještě před jeho začleněním do kolektivu je konkrétnější, než když si budu o něm číst zprávu na papíře a mám pocit, že se na to dítě už můžu předem vybít.“

„... video cobý zpětná vazba mi zvedlo sebevědomí, dříve jsem se viděl hodně kriticky, video mi poskytlo nadhled.“

„... video mi pomohlo sladit mé očekávání s reálnými možnostmi dětí.“

„Video mi pomáhá zpětně najít i pedagogický optimismus, když si člověk říká, že tahle práce nemá smysl nebo je zbytečná, a tedy, že jsem to zkoušela všemi možnými cestičkami, a že pořád nevím, kudy to do té hlavičky dostat a najednou zjistím, že to dítě se za mnými zády pokusilo něco udělat, a já bych na to nepřišla, nebyť té kamery. Já jsem si tím našla novou cestu a říkala, aha, má to smysl a já to zkusím ještě jednou.“

- Video jako nástroj pomoci – Sborník II. národní konference o VTI, Praha 2003

Koordinátor – tým asistentů

Metodu jsme využívali s koordinátorem týmu, který chtěl pracovat na svých schopnostech při vedení porad asistentů.

Tým asistentů – klient

S jedním týmem asistentů jsme metodu VTI využívali při hledání nejvhodnějšího přístupu ke konkrétnímu klientovi.

Do budoucna lze VTI nabízet i klientům (obyvatelům chráněných bytů), např. při jejich obtížích s komunikací s okolím, spolumýšlícími, rodiči apod.

Mgr. Eliška Rothová

sociální pracovnice, supervizor VTI

- Video jako nástroj pomoci – Sborník II. národní konference o VTI, Praha 2003

Využití videotréninku interakcí při vzdělávání pracovníků ve FN Motol

- Spolupráce FN Motol s o.s. SPIN na projektu „Komunikace jako nástroj zlepšení kvality péče o osoby s demencí“
- Podporován z fondu Phare Access 2000 Evropského společenství
- Probíhal ve 3 zařízeních: LDN FN Motol, střediska Diakonie ČCE v Brně a Krabčicích

Hlavní cíle projektu

- Pomoci pečovatelským odhalit potřeby lidí s demencí, přiměřeně na ně reagovat a přispět tak ke zlepšení kvality péče o ně, k naplňování jejich práv a potřeb
- Poskytnout pečovatelským konkrétní podporu a pomoc v komunikaci s lidmi s demencí

Možnosti vzdělávacího programu s využitím metody videotrénink interakcí

- Mapování možností, schopností a způsobů komunikace konkrétních pacientů
- Mapování komunikačních dovedností konkrétních pečovatelských pracovníků
- Hledání řešení náročných nebo problematických situací v komunikaci pečovatel – člověk s demencí
- Vytváření společných plánů a postupů pro jednotlivé pacienty

Jak projekt probíhal v Léčebně dlouhodobě nemocných při FN Motol

Fáze

1. Příprava projektu
2. Vzdělávací program
3. Výstupy z projektu
4. Implementace programu VTI ve FN Motol

Příprava projektu

1. Motivace ke spolupráci na projektu – potřeba podpořit dobrou komunikaci mezi zdravotníkem (pečovatelem) a klientem
2. Seznámení vedení FN Motol a managementu LDN s cíli projektu
3. Získání souhlasu Etické komise FN Motol
4. Úvodní seminář o VTI s Petrou Koberskou pro všechny zájemce z řad zaměstnanců LDN
5. Sestavení 2 pracovních skupin pro vzdělávací program

Složení pracovních skupin:

LDN I. – lékařka, fyzioterapeut, staniční sestra, sestra, ošetrovatelka, sanitárka, dobrovolnice
LDN II. – lékařka, psycholog, staniční sestra, 3 sestry, sanitárka, dobrovolnice

- Video jako nástroj pomoci – Sborník II. národní konference o VTI, Praha 2003

Vzdělávací program

Charakteristika:

- Spojení teoretických znalostí a praktických dovedností
- Práce s videozáznamem, využívá se metoda VTI: příprava na natáčení, natáčení, příprava videozáznamu, individuální a skupinový rozbor
- Kurz byl rozložen do 6 měsíců
- Skupinové setkání 1x za měsíc, lekce má teoretickou a praktickou část
- V mezidobí individuální práce
- Kurz probíhal přímo v Léčebně dlouhodobě nemocných
- Každý účastník byl v průběhu výcviku 2x natáčen při práci s klientem
- Účastníci se natáčeli sami vzájemně, nahrávky byly obvykle pětiminutové

Lektorzy:

Mgr. Petra Koběřská a Mgr. Kateřina Jechová

Obsah vzdělávacího programu:

- 6 lekcí – skupinových setkání

Témata lekcí:

- Kvalita života
- Základní pojmy VTI, technika a etika natáčení
- Základy komunikace s člověkem s demencí
- Problematika aktivace a kompenzace
- Plán pomoci pro klienta s demencí
- Práce s „problémovým“ klientem
- Vlastní schopnosti a dovednosti

Reflexe kurzu

Za nejdůležitější považují, že se skupina naučila pracovat jako tým. Jako velmi přínosné se ukázalo složení skupin z různých zdravotnických profesí a dobrovolníků – odlišné pohledy na jeden problém vedly k zajímavým diskusím a k vzájemnému pochopení a přiblížení se. Díky tomu, že skupina sledovala nahrávku společně, bylo možné odhalit komunikační vzorce jednotlivých klientů a poté volit jednotné postupy pro komunikaci s nimi. Například u klienta, který nemluví, můžeme prostřednictvím videa odhalit nevhodné signály, které jsou v běžné komunikace nevyrazné. Personál se tak učí těmto signálům věnovat pozornost a citlivě je přijímat. Velmi oceňují také to, že byla dodržována rovnoprávnost členů skupiny bez ohledu na postavení v profesní hierarchii. Přínosný byl i pohled „zvenku“ – nahrávky dobrovolnic vzbudily velký zájem ostatních účastníků. Postupně se snižovaly obavy z natáčení, z toho, „jaké to bude, když mne uvidí druhzí“, evidentní byla podpora a pozitivní zpětná vazba kolegů. S postupem kurzu jsme viděli stále větší schopnost vybrat k natáčení vhodnou situaci, v níž může VTI pomoci najít řešení – nikoliv tedy natáčení „pro lektory“. U mnohých účastníků došlo k velmi zřetelnému posunu ve vnímání komunikace – od počáteční tendence vidět problém v klientovi k sebepoznání. Zlepšovala se technika natáčení, počáteční obavy z kamery brzy odezněly.

- Video jako nástroj pomoci – Sborník II. národní konference o VTI, Praha 2003

- Účastníci diskutovali o **přístupu zplnomocňování klientů** v rámci Společnosti DUHA a dalších nových aspektech tohoto přístupu.
- Většina účastníků hovořila o **zmeně svého postoje ke klientům**. Zjistili totiž, že klienti jsou daleko samostatnější, než předpokládali.

Ukončení programu

- Na závěr získali účastníci certifikát SPINu, který je oprávnuje k nástupu do výcviku VTI.
- Po ukončení programu proběhl **hodnotící seminář pro další pracovníky** chráněného bydlení (15 asistentů) a seminář pro **správní radu a vedení Společnosti DUHA** (15 osob).

Výhled do budoucna – zajištění kontinuity

Pracovníci chráněného bydlení hodlají **metodu VTI využít do budoucna** jako formu **vzdělávání a supervize** pracovníků – kontinuální práce zajišťuje videotrenér – pracovník organizace. Metodu VTI bude možno využít při **zácviku nových pracovníků**, při dlouhodobé práci s asistenty a pro **kazistické semináře**, pro vedoucí týmu, porad atp. V současnosti je také **připraven** podobný výcvikový program pro pracovníky chráněných členů a podporovaného zaměstnávání.

Náměty účastníků programu

Jak to udělat, aby to byla klientka, kdo vaří?

Co je to pomoc?

Jak spojit práci se zábavou, komunikaci?

Jak poznáme motivy klienta? Je třeba se odpoutat od historie klienta?

Je přesvědčování motivující? Je to pomoc?

Jak to zadržet, abych viděl slabé iniciativy?

Potřebuji slyšet různé rady od více lidí!

Každý klient má své tempo, je třeba dát mu prostor.

Nenechávat vše na klientovi ale nedělat vše za něj!

Přemýšlím jestli dostatečně reaguji na iniciativy klienta.

Důležité je pojmenování a ocenění.

Pojmenování podporuje aktivitu.

Moje komunikace s klienty je teď klidnější.

Přínosem je poznat způsoby práce jiných.

Dávat klientům více šancí se projevit se osvědčuje!

Sugestivní otázky neaktivují.

Co pomáhá klientce se uklidnit, jak to vidí ona?

Jak zvládat konflikty?

VTI můžeme využít v další práci, více pracovat v týmu.

Způsoby využití metody VTI v DUZE v současnosti

Pracujeme s těmito systémy:

Asistent – klient (obyvatel chráněného bytu)

S asistenty se domlouváme individuálně na různých zakázkách. (Jak lépe aktivovat klienta, jak se domluvit s klientem, případně jak pracovat se skupinou klientů apod.) Několikrát jsme také přivzali klienta k rozboru nahrávky.

- Video jako nástroj pomoci – Sborník II. národní konference o VTI, Praha 2003

Průběh výcvikového programu

Program je kombinací skupinové práce (1x měsíčně čtyři hodiny) a individuální práce s účastníky (každý účastník 2x). Celkem proběhlo 6 čtyřhodinových lekcí pro celou skupinu (celkem 11 účastníků) a 25 individuálních natáčení a rozborů nahrávek s jednotlivými účastníky. Navíc se také 7x konal rozbor nahrávky společně s pracovníkem i klientem/ly chráněného bydlení. Dále se uskutečnilo 20 hodin supervizi lektorů a 10 hodin odborných konzultací při přípravě i vyhodnocování programu s odborníky z občanského sdružení SPIN.

Lektorka věnovala celkem 30 hodin přípravě jednotlivých lekcí, písemných materiálů s teoretickými informacemi a přípravě analýze nahrávek.

Struktura programu byla následující:

Individuální práce

- domluva zakázky (cile spolupráce, co dotyčný potřebuje, co si chce ujasnit)
- podepsání smlouvy i s klienty
- natáčení a příprava nahrávky lektorkou
- individuální rozbor, rozbor s klientem

Skupinová práce zahrnovala

- teoretickou část
- společné rozborů nahrávek se souhlasem pracovníka a klienta
- diskusi
- cvičení a hraní rolí

Témata jednotlivých lekcí programu byla

- základní komunikace a navázání kontaktu
- sledování a neverbální příjem iniciativ klienta
- verbální příjem iniciativ klienta a jeho vedení, pojmenování
- zpřehledňování klienta: aktivace a kompenzace v komunikaci
- zvládnutí konfliktu s klientem, příjem negativních iniciativ klienta

Vyhodnocení programu

Součástí programu bylo průběžné a závěrečné vyhodnocování programu, které probíhalo formou dotazníků a/nebo diskuse s účastníky. Přineslo tyto poznatky:

- Jako nejdůležitější změnu ve svém přístupu ke klientům popisují větší schopnost naslouchání klientovi a sledování iniciativ klientů.
- Účastníci získali informace a znalosti o možnostech rozvíjení komunikace s klientem.
- Účastníci měli možnost analyzovat vlastní nahrávky i nahrávky kolegů, získat pozitivní zpětnou vazbu a diskutovat o dalších možnostech přístupu ke klientům.
- Při individuálním rozboru nahrávek vlastní komunikace s klienty v prostředí chráněného bydlení mohli účastníci s pomocí lektorky lépe porozumět svým profesionálním dovednostem a životním dovednostem klientů.
- V rámci společných setkání účastníci navázali dobrou spolupráci v týmu, založenou na řešení konkrétních situací z jejich práce a na vzájemné důvěře a podpoře.
- Účastníci dávají v rámci komunikace vědomě větší prostor klientům, což přispívá k rozvoji samostatnosti klientů.

- Video jako nástroj pomoci – Sborník II. národní konference o VTI, Praha 2003

Výstupy z projektu

- Evaluační seminář 19. 6. 2003 – Kongresové centrum Nemocnice na Homolce – účast členů skupin, slavnostní předání certifikátů
- Kniha Společnou cestou (autorka Petra Koberská a spol., vydal Portál 2003) možno objednat na www.studovna.cz
- Film Společnou cestou – o komunikaci s lidmi s demencí – podzim 2003

Implementace programu VTI ve FN Motol

Výsledky roční práce jsou natolik přesvědčivé, že se vedení LDN rozhodlo využívat metodu VTI i po skončení projektu. Pracujeme jednak formou skupinové práce, jednak individuálně s těmi, kteří své obavy videozáznamu a společné s videotrénem hledají řešení problematických situací v každodenní péči o klienty. Absolventi kurzů budou spolupracovat s lektory a seznamovat další spolupracovníky s metodou VTI.

Dva zdravotníci z LDN absolvovali také úvodní kurz VTI ve SPINu, jedna sestra letos začala se základním výcvikem.

V souvislosti s projektem se ukazují i jiné, zatím otevřené možnosti využití VTI na dalších pracovištích FN Motol. Pro sestry z Kliniky dětské chirurgie jsme ve spolupráci se SPINem připravili seminář o VTI a jsme připraveni podpořit zájem o tuto formu práce v dětské části nemocnice.

VTI využíváme také v programu Dobrovolníci v nemocnici – při úvodním výcviku dobrovolníků a při supervizích.

FN Motol je první nemocnicí v ČR, kde se metoda VTI systematicky využívá pro vzdělávání profesionálních pečovatelů v komunikaci s klienty.

Po roce práce s VTI lze konstatovat, že tato metoda podporuje a motivuje pečovatele a vede k lepší péči o dlouhodobě nemocné klienty.

Na projektu Zdravá nemocnice spolupracují:

MUDr. Ivana Stará – garant programu psychosociální péče FN Motol (ředitel projektu)

Mgr. Jana Nováková – hlavní sestra FN Motol

Mgr. Kateřina Jechová – as. hlavní sestry, lektorka VTI

Mgr. Vlasta Průchová – ředitelka Speciálních škol při FN Motol

Neziskové organizace:

Klub Interaktivního domu, o.p.s.

Občanské sdružení SPIN

Občanské sdružení Hesla – národní dobrovolnické centrum

Občanské sdružení Zdravotní klauz

Občanské sdružení Cultura In Forma Bohemia

Mgr. Kateřina Jechová

Odd. ošetrovatelské péče FN Motol

tel.: 224 431 043

e-mail: katerina.jechova@fnmotol.cz

Videotréning interakcí aplikovaný v Maďarsku u předčasně narozených dětí se sníženou hmotností

Kinga Vecsei

Úvod

Tento článek obsahuje shrnutí mé přednášky, připravené pro konferenci v Praze.

Videotréning interakcí se v maďarském zdravotnictví objevil poprvé jako pilotní projekt, realizovaný na oddělení intenzivní péče pro novorozence v nemocnici Schöpf-Mérei Ágoston v Budapešti. Tento projekt je založen na dlouhodobých teoretických i praktických zkušenostech z Nizozemska. Velké díky patří holandskému supervizorovi, panu Willemu van Gurpovi, nejen za intenzivní a profesionální podporu naší práce, kontinuální supervizi a videomateriály i studie z Holandska, ale i za fundraising, který uskutěčnil mezi svými kolegy. Tak byly získány peníze, díky nimž mohl být náš videotréningový program zahájen.

Ráda bych se zde také zmínila o altruistickém postoji a přátelské podpoře kolegů z Prahy, zejména Kateřiny Beaufortové a Petry Koběrské. Jejich vstřícný postoj pomohl profesnímu růstu celé maďarské linie programu VTI.

Zavedení VTI do prostředí nemocnice, kde je kladen vysoký důraz na hygienu, představuje i v Maďarsku hned několik kanásobných problémů. Dnes, po třech letech, lze říci, že jsme stále v začátcích – i přes to, že náš výzkum přináší kvalitní výsledky. Proto vřám příležitost prezentovat tuto práci, na níž se kromě mne podílí i dva sociální pracovníci a zdravotní sestry (účastníci výcviku ve VTI). Chtěla bych ukázat překvapivý a vynikající pokrok, jehož se nám podařilo díky potenciálu videozáznamu dosáhnout v několika rodinách.

Kazuistika 1

Shalom byla dívka, narozená ve 24. týdnu těhotenství. Zdálo se, že nepřezijí několik prvních hodin po narození. Její otec už se s ní loučil a smířoval se s její smrtí.

Film, natočený v této rodině, vypovídá o intuitivní interakci, o přítomnosti řeči, dotyku a pohledu jako o nehlubších základech lidského života.

Mým jediným úkolem při pořizování videozáznamu a poskytování zpětné vazby byla dokumentace všech přítomných, ale hlavně zachycení harmonických interakcí mezi otcem, matkou a dítětem.

Dnes je Shalom naživu, je zdravá a dobře prospívá.

Východiska a přístup k práci v chráněném bydlení Společnosti DUHA

Hodnoty	Principy a metody	Nástroje a techniky
Víra ve schopnosti klientů	Poskytovat jen nezbytné	Smlouvy s klientem
Individuální přístup	nutnou péči (zbytečné neoperočovávat)	Dohody s klienty o podpoře
Respekt ke klientovi		Procedura služnosti
Možnost volby	Hledat potřeby klienta	Systém hodnocení efektivity
Právo na rozhodování	a přizpůsobovat službu	práce
Právo na riziko	konkrétním klientovi	Přímá práce s klienty
Základní lidská práva	Zapojovat klienty do	Rozhovory s klienty
	formování služby, která	Práce s rizikovými situacemi
	je jim poskytována	
	Zpřimování	

Soulad a propojení mezi hodnotami, principy a nástroji lze dosáhnout prostřednictvím porad asistentů, supervizí, vzdělávání. Začlenění VTI do práce organizace pomáhá při práci na rozvoji konkrétních dovedností.

Cílem projektu bylo posílit kompetence pracovníků v oblasti komunikace a otevřít jim tak nové možnosti zpřimování lidí s mentálním postižením, kteří jsou uživateli chráněného bydlení Společnosti DUHA.

Dílčí cíle

- posílení konkrétních komunikačních dovedností pracovníků s využitím metody videotréning interakcí (VTI);
- vedení pracovníků k vědomému využití pozitivní komunikace při práci s klienty;
- navázání lepšího kontaktu pracovníků s klienty a vytvoření pozitivní atmosféry;
- podpořit pracovníky k aktivování klientů.

Přípravná fáze projektu

- příprava projektu (projekt zahrnuje informační semináře, výcvikový program, supervize programu, vyhodnocování programu, nákup kamery a výcvik VTI pro jednoho pracovníka organizace);
- příprava programu, konzultace a supervize;
- smlouva o spolupráci mezi Společností DUHA a sdružením SPIN.

Příběh projektu

- dva informační semináře pro všechny asistenty chráněného bydlení: seznámení s metodou VTI a příbehem programu (28 asistentů);
- informační seminář pro vedení Společnosti DUHA (6 vedoucích pracovníků);
- přihlásili se dobrovolní zájemci o program (11 asistentů, jedna sociální pracovníce)
- informační schůzka: smlouvy mezi nimi a ředitelkou chráněného bydlení o pravidlech (smlouvy mezi lektorkou a zájemci se týkaly vymezení možností využití jejich náhradek, byly také připraveny smlouvy pro klienty, které se týkaly jejich souhlasu s natáčením;
- výcvikový program probíhal od října 2001 do dubna 2002;
- probíhal výcvik pracovníka z DUHY na VTI trenéra (2001 – 2003).

Zplnomocňování obyvatel chráněného bydlení – výcvikový program VTI pro asistenty chráněného bydlení Společnosti DUHA

Eliška Rothová

V letech 2001 – 02 proběhl výcvikový program VTI v chráněném bydlení společnosti Duha, který byl určen pro asistenty dospělých lidí s mentálním postižením. Program vedla lektorka Mgr. Eliška Rothová (externí spolupracovnice sdružení SPIN) ve spolupráci s metodikem chráněného bydlení Bc. Janem Šlosárkem. Supervizorkou projektu byla lektorka a supervizorka sdružení SPIN Mgr. Petra Koběťská. Program byl sestaven na základě zkušeností se specifickými výcvikovými programy VTI, které SPIN a spolupracovnici SPINu připravují pro různé cílové skupiny pracovníků (učitelé, pečovatelé o seniory atp.)

Přípravám programu předcházely **diskuse s vedením Společnosti DUHA**, především s ředitelkou chráněného bydlení PaedDr. Evou Brožovou o cílech práce asistentů a jejich potřebách identifikovaných při metodické práci s nimi. Základním **cílem práce asistentů** v chráněném bydlení spol. DUHA je **zplnomocňování klientů**, což dobře koresponduje s východiskem VTI. Jako nejdůležitější **prostředek práce** asistenti určili **komunikaci pracovníků s klienty**.

- **Chráněné bydlení** je komplexní residenční služba, která poskytuje klientům podle jejich individuálních potřeb takovou podporu, aby mohli v maximální míře vést běžný způsob života.
- **Zplnomocňující přístup** vychází z přesvědčení, že klient potřebuje zažít co největší pocit kontroly nad svým životem. Zplnomocňováním říká pracovník klientovi, že společně na jeho schopnosti a zkušenosti a dává mu konkrétně v nich plnou moc konat dál. Při zplnomocňování pracovník motivuje klienta k aktivní spolupráci na stavení citu a hledání řešení. Zplnomocňování umožňuje pracovníkovi spolupracovat s klientem namísto pracovat za něj. Pracovník tak nabízí více respektu.

(podle Ulehla Ivan, Umění pomáhat, Renaissance Pisek 1996)

Východiska a principy projektu VTI v DUZE

- **posilování pozitivního omezení** negativní;
- pracovník je sám sobě **modelem** – neexistuje „ideální“ pracovník;
- video slouží jako **lupa a příležitost k diskuzi** (co děláme a s jakým cílem);
- **nové úhly pohledu** na práci s klienty a na klienty samotné (co prožívám při práci, co si o tom myslím a jak s tím naložít);
- **změna postoje** = **změna přístupu** a naopak (co posilovat a co dělat jinak);
- konkrétnost **nahrávky** umožňuje **propojit hodnoty a metody s nástroji práce**.

Kazuistika 2

Chlapec, jehož porodní hmotnost byla 600 gramů, zanechala jeho padesátiletá matka rovnou v nemocnici. Po třech měsících nahlé zatelefonovala a ke svému velikému údivu zjistila, že hoch je stále naživu a že prospívá. Poté přišla matka na návštěvu do nemocnice a souhlasila s natáčením tohoto setkání na video.

Když jsme se společně s maminkou dávali na natočený záznam, sama zjistila, že její vlastní dítě ji poznává a je spokojené. Na druhé straně, když se ho jeho „náhradní matka“ – zdravotní sestra jemně dotkla, ozval se chlapec zajímavým plácem. Neměl rád, když ho někdo vyrušoval při klokánkování s jeho maminkou. Téžto pár momentů dokázalo v matce probudit její intuitivní schopnosti a emoční vazbu k dítěti.

Od té doby žijí matka i syn pospolu.

Kazuistika 3

V tomto filmu jsem zachytila rodiče prožívající poslední dny svého umírajícího dítěte. Jako videotrenérka jsem si musela položit otázku: Jakou roli zde zastávají? A jak mohu poradit či pomoci v takové situaci? Videozáznam pomohl tyto otázky zodpovědět. Umožnil rodičům neprospědkované pohlednout nejen na hloubku svého žalu, ale i na velkou sílu soudržnosti, která je stmeluje.

Porozumění osudu a jeho přijetí je pro každého velmi osobní úkol. Videotrenérka však může pomoci zvýšit sebevědomí a ukázat cestu.

Tito rodiče nyní čekají své další dítě. Jsou spokojení a klidní, protože měli dost času fyzicky i citově oplakat své ztracené dítě.

Kazuistika 4

Matka, která stále trpěla poporodními komplikacemi, musela na sebe vzít břemeno péče o dvojčata s porodní hmotností 900 gramů. Její manžel odmítal děti navštívit, protože se neodvažil. Souhlasil však se shlednutím videozáznamu zachycujícího matku v interakci s dětmi. Díky tomuto promítání se nejen uvolil navštěvovat děti, ale začal se jim věnovat a sám je „klokánkovat“. Poté, co se dovedl mnohé o věnování a rozdělování pozornosti a o pojmenovávání, opustil nemocnici se svou ženou a dětmi jako zkušný a aktivní otec.

Výsledky využití VTI v nemocnicích

Práce videotrenerů v nemocnicích se velmi liší od VTI v tradičním prostředí. Ve zdravotnictví je totiž často kladen důraz více na medicínskou stránku, chybí zaměření se na komunikaci, vztahy a jejich rozvoj.

Během své krátké dvoutleté praxe jsem si uvědomila, že efektivní aktivování klientů, sebe-modelování, podrobná soustředěná analýza obrázků po obrázku a krátké řady vzáhlující se přímo k obrázkům, přinašší očekávaný rozvoj klientů – pracovníků.

Nedostatek teoretických znalostí pracovníků lze z velké části vynahradi tím, že videotrainer řeší praktické případy a místo ústního vysvětlování teorie používá filmové záběry.

Závěr

Maďarská Asociace pro Videotréning Interakci, které v jejím rozvoji tak nezištně pomáhali kolegové ze zahraničí, by nyní ráda sdílela své poznatky a zkušenosti z této oblasti. Pokud se na nás obrátíte, můžeme vám poskytnout teoretické studie i praktické materiály.

Kontakt:

Hungarian Videotraining Association

1077 Budapest, Rottenbiller u. 26.

HUNGARY

Tel: 361 + 413-6490

Fax: 361 + 413-6491

E-mail: videotraining@freemail.hu

nosti“, pracovní body byly hlavně ze vzorce „nalažení se“. Pro rodiče, a to nejen pro rodiče z naší kazuistiky, je obtížné přijímat chování dítěte, které je silně ovlivněno autismem: bizarní stereotypy, vyhýbání se očním kontaktům, omezené sdílení pozornosti, ad. VTI pomohl matce „nalažit se“ na tempo vývoje dítěte a na možnosti dalšího rozvoje jeho schopností. Práce metodou VTI měla vliv i na „výchovné sebevedení maminky“, pomohla jí lépe se orientovat ve svých i chlapcových komunikačních schopnostech a vzorcích. Maminka přestala považovat obžve vyplývající z hendikepu dítěte za své výchovné selhání.

Během domácích konzultací a z rozhovorů s rodiči vyplynuly další potřeby rodiny. Jednalo se o **blok 2 – dělní život rodiny**. S postupným přijímáním faktu, že dítě má závažné zdravotní postižení, rodiče došli k závěru, že mají právo na finanční podporu státu. Tento pohled pro ně byl zpočátku obtížně přijatelný. Řešili jsme i otázky uspořádání denního režimu vzhledem k potřebám dítěte a k potřebám rodičů.

V **bloku 4 – vývoj rodičů** bylo počáteční silnou stránkou rodiny vztahy mezi rodiči, rodina byla zaměstnáním otce přiměřeně finančně zajištěna.

Ke vzdělání rodičů o problematice autismu přispěly informace od domácí konzultantky, přednáška o autismu organizovaná našim Střediskem a informace dalších odborníků.

Z **bloku 5** jsme mohli rodně, která je velmi dobře zakotvena ve své širší rodně, poskytnout naší nabídce prázdninových pobytů pro rodiny s dětmi se zdravotním postižením, a tím přispět k navázání nových kontaktů a rozšíření sociálních vazeb.

Plán pomoci nám také pomohl vidět další možnosti vývoje rodiny. Spolu s rodiči jsme si ujasnili, že pokud maminka nezíská řidičský průkaz (vzdělání rodičů – **blok 4**), bude velmi obtížné chlapce umístit do jakéhokoli předškolního nebo školního zařízení (vývoj dítěte – **blok 3**), vzhledem k tomu, že rodina bydlí na vesnici, s velmi omezenými možnostmi veřejné dopravy.

Je tedy vidět, že oblastí změn v rodně se vzájemně prolínají a spolu souvisí.

Plán práce s rodinou byl vytvořen a postupně upravován vždy ve spolupráci odborníků a rodičů, práce s rodinou v současné době nadále pokračuje, dalším cílem spolupráce je zařazení chlapce do kolektivního zařízení a další podpora rodičovských dovedností a kompetencí, tak jak to bude vývoj dítěte vyžadovat.

Práci s rodinou koordinovala speciální pedagožka, která prováděla domácí konzultace a VTI, na spolupráci s rodinou se také podílela psychologička, psychologička, pracovníci zajišťující pobytové akce, dále odborníci mimo naší organizaci – sociální pracovníce, odborní pracovníci zaměřeni na problematiku autismu. Rodiče hodnotí tento model práce jako velmi přínosný.

Během roku pracujeme takto intenzivně přibližně s 20 rodinami, a to zejména s rodinami s dětmi s postižením, s dětmi v NRP a s dětmi ohroženými sociálním prostředím.

Mgr. Hana Štekllová

Mgr. Helena Plešingerová

Středisko pomoci ohroženým dětem ROSA, Kladno, e-mail: spod@spod.cz

Uvědomujeme si, že by bylo vhodné takto rozsáhlý plán koordinovat, ale v současné době pro to u nás není ustanovena žádná instituce ani odborník (v jiných zemích např. nazývaný poradce pro rodinu – Dansko). Přesto si myslíme, že je možné, aby se každý odborník, ke kterému rodina přichází, dával na potřeby rodiny komplexně a k tomu plán pomoci dobře sloužil.

Na našem pracovišti koordinuje tento plán pomoci pro jednotlivé rodiny domácí konzultant nebo psycholog. V případě potřeby dalších služeb, které Středisko ROSA neposkytuje, odkazuje rodinu i na další pracoviště.

2. Jak jsme dospěli k využívání plánu pomoci na našem pracovišti

Práce ve Středisku prošla dlouhým vývojem a posunula se postupně od zaměření na dítě k zaměření na komplexní potřeby rodiny. To znamená, že jsme v termínech Plánu pomoci zpočátku pracovali pouze v **bloku 3 – vývoj dítěte**, používali jsme psychologická vyšetření a domácí konzultace. Portage. Při poradách domácí konzultanti často poukazovali na izolovanost jednotlivých rodin a na jejich potřebu setkat se. V té době jsme pro tyto rodiny zřídili klubová setkání a tím jsme rozšířili naši práci z bloku 3 i do **bloku 5 – rozvoj mimo rodinu** a vytváření podpurné sítě. Při setkávání v důvěrném a bezpečném prostředí rodiče začali hovořit i o dalších osobních a rodinných tématech a tím dali základ systematické práci v dalších blocích, v **bloku 2 – denní život rodiny** a v **bloku 4 – vývoj rodičů**. Velmi častým tématem bylo „jak se vyrovnával s faktem, že moje dítě má zdravotní postižení.“

Zavedení metody VTI nám pomohlo rozšířit služby o **blok 1 – základní komunikace**.

Využití zkušeností z kontaktu s rodiči a seznámení se se systematickým plánem pomoci přispělo k rozšíření služeb a ke komplexnímu pohledu pracovníků na potřeby jednotlivých rodin.

3. Kazusťka

Jedná se o rodinu s chlapcem, u kterého byl ve věku 33 měsíců diagnostikován autismus. S rodinou pracujeme již 3,5 roku.

Na této kazusťce chceme ukázat, v jakých oblastech Plánu pomoci byla intervence poskytována a jak nám tento plán pomohl podívat se komplexně na potřeby konkrétní rodiny.

Rodiča se s námi poprvé kontaktovala, když bylo chlapci 15 měsíců. Neuroložka doporučila psychologické vyšetření chlapce z důvodu vývojového opoždění, vyslovila také již podezření na přítomnost autistických rysů v jeho chování.

Protože psychologické vyšetření potvrdilo opoždění ve vývoji dítěte, nabídla psychologka rodině zařazení do stimulačního programu Portage (domácí konzultace).

Další vyšetření ve 2 letech dítěte potvrdilo vývojové opoždění chlapce. Rodině bylo také doporučeno specializované vyšetření, které potvrdí nebo vyloučí diagnózu autismu.

V té době rodina přijala naši nabídku a začala spolupracovat s domácí konzultantkou.

Příběh domácích konzultací bylo nutno přizpůsobit chlapcovu chování, s ohledem na velmi omezenou dobu, po kterou byl schopen sdílet pozornost s dospělým.

Naše intervence začala, použijeme-li pojmy Plánu pomoci v **bloku 3 – vývoj dítěte**.

Když bylo chlapci 33 měsíců, byla specializovaným pracovištěm potvrzena diagnóza autismu. Ve stejné době jsme rodičům nabídli metodu VTI. Nahrávky a rozborů jsme prováděli ve většině případů s matkou. Naše práce se rozšířila i na **blok 1 – základní komunikace**.

Z rozboru nahrávek vyplynulo, že maminka velmi dobře zvládá vzorec „vénování pozor-

Mikroanalýza videozáznamu interakcí rodič – dítě s využitím systému Interact

Tomáš Rodný

Úvod

Metoda mikroanalýzy videozáznamu interakcí byla vytvořena zejména pro účely výzkumu rané interakce matka – dítě. Její využití přispělo mj. k zásadním objevům v oblasti intuitivního rodičovského chování. V Česku jsme tuto metodu jako první využili v rámci výzkumu interakčního chování mezi matkou a dítětem v perzistentním vegetativním stavu na Klinice dětské neurologie 2. LF UK a FN Motol. V současné době využíváme této metody pro účely zkoumání interakcí matka – kojenec s těžkým zrakovým postižením v Centru komplexní péče pro děti s poruchami vývoje FN v Motole.

Metoda pozorování je bezesporu nejdůležitějším nástrojem, který máme v psychologickém výzkumu k dispozici. V mnoha případech však nevystačíme s prostým pozorováním reálného dění a jeho záznamem typu „tužka – papír“. Výzkum dyadických interakcí mezi rodičem a dítětem je příkladem výzkumné situace, kdy jsme konfrontováni s dějem, který probíhá sportánně a který obsahuje rychlý sled často velmi subtilních a na první pohled obtížně pozorovatelných (a zaznamenateľných) dějů. Pro pochopení interakce mezi matkou a dítětem s omezenými komunikačními schopnostmi (kojenec, dítě v perzistentním vegetativním stavu apod.) je však postižení i velmi jemných pohybů (např. očních pohybů) a vzájemných vztahů mezi chováním obou aktérů mimořádně důležité. Výhodou mikroanalytické metody je právě schopnost minimalizovat chyby, které při běžném pozorování vznikají. V následující části popíšeme jednotlivé fáze mikroanalytické metody – počínaje pořizováním videozáznamu až po prezentaci výsledků.

Realizace videozáznamu

Výhody využití videozáznamu byly psychologických výzkumech již mnohokrát ověřeny – hlavní výhodou videozáznamu je jeho trvalost spojená s možností opakované reprodukce, zapoření většího počtu pozorovatelů apod. Vzhledem k charakteru dyadické interakce však narážíme na problém volby záběru. Je zřejmé, že pokud probíhá interakce tvář v tvář, není možné postihnout všechny podstatné interakční děje s využitím jediné kamery. V takovém případě totiž nelze snímát oba aktéry zepředu. Pohled z profilu výrazně omezuje možnosti další analýzy. Ve starších studiích byly sice popsány postupy, kdy bylo např. za jednoho z aktérů umístěno zrcadlo, a výsledný záběr jedné kamery pak obsahoval tváře obou aktérů, jedná se však o postupy, jejichž účelnost je sporná.

Mnohem výhodnější je použití kamerový systém s více kamerami. U dvoutkamerového systému můžeme každou kamerou snímát jednoho aktéra interakce zepředu, anebo zaměřit jednu kameru na celou interakční situaci (zajímá-li nás např. vzdálenost z očí do očí) a druhou do tváře jednoho z aktérů. Teoreticky ideální se jeví systém třikamerový, kdy jedna z kamer snímá interakční situaci jako celek, ostatní dvě kamery každého aktéra detailně zvlášť. Problé-

mezi však může být technická náročnost takového řešení i obtížnost současného sledování tří záběrů (zpravidla na jednom monitoru).

V Centru komplexní péče užíváme droukamerový systém s dálkově řízenými hlavicemi. Celé pracoviště je umístěno ve dvou místnostech – jedna slouží jako řídicí centrum, ve druhé probíhá samotné natáčení (natáčecí místnost). V natáčecí místnosti jsou stacionárně umístěny 2 kamery opatřené otáčivými hlavicemi Sony HVR-500 a intenzivní světelný zdroj zajišťující standardní světelné podmínky. Z řídicí místnosti je možno obě kamery dálkově ovládat (jejich pohyb na stativu i zoom). Do řídicí místnosti je samozřejmě veden i video a audio signál s obou kamer. Obraz je během zaznamu spojován pomocí směšovače zařízení Sony Digital SEG XV-D1000 PAL a jako tzv. rozdělený obraz (split screen) je digitálně zaznamenáván.

Podle potřeby volíme buď detailní záběr obou aktérů (téměř zepředu), anebo jeden záběr celé interakční situace (z profilu) kombinovaný s detailním záběrem např. obličejů dítěte. Pozorovatel má pak možnost dobře registrovat i nepatrné změny v mimice matky i dítěte, pohyby očí, odhadnout vzdálenost mezi matkou a dítětem apod.

Videozáznam je následně v digitální formě uložen na harddisk počítače – nejčastěji používáme konvertování do souborů MPEG2, videozáznamy jsou uchovávány na harddisku počítače, dlouhodobě pak na DVD-R.

Analýza pomocí programu Interact

Samotná analýza (mikroanalýza) videozáznamu pak probíhá pomocí specializovaného programu Interact, který vznikl původně pro potřeby výzkumu raných interakcí matka – dítě, záhy však nalezl uplatnění i v jiných oblastech (etologie, ergonomie apod.).

Zatímco při použití tradiční metody „tužka – papír“ zachycujeme sledované behaviorální znaky pomalým a nepohodlným zápisem na papír, s Interactem stačí jen tisknout předem vymezenou klávesu na klávesnici počítače pokřáždě, když se chováni, o které nám jde, objeví. Každé předem vymezené chování (resp. behaviorální znak) má svou klávesu. Interact automaticky zaznamenává tyto tzv. behaviorální kódy do záznamového listu, označuje je jejich názvem, přiřazuje k nim přesné časové údaje o jejich začátku a konci. Interact tyto kódy také automaticky organizuje do předem vymezených kategorií – sloupců (např. chování dítěte do kategorie nazvané Dítě a chování matky do kategorie Matka). Tyto údaje máme možnost měnit, upravovat a zpřesňovat. Jednotlivé úseky videozáznamu korespondující s jednotlivými kódy si můžeme kdykoli snadno prohlížet, vracet se k nim, upřesňovat je či doplňovat sygnální poznámkami. Postup může být i opačný: pokud nás něco nového během pozorování zaujme, stisknutím mezerníku tento děj zaznamenáme a teprve dodatečně doplníme název kódu, jeho definici, přiřadíme ho k některé z kategorií apod. Interact tedy neprovádí pozorování za nás. Program nepracuje s obrazovými informacemi, nybřz pouze s informacemi časovými. Interact přesně sleduje a „vrí“, v jakém časovém bodě videozáznamu se v kterýkoli moment nacházíme. V praxi to znamená, že můžeme pracovat s přesností na 1/25 vteřiny (tj. 0,04 s). Samotné pozorování, tedy identifikaci různých znaků chování, provádí člověk.

Možnosti přizpůsobení

Program Interact umožňuje maximální svobodu při tvorbě schématu pozorování. Bez obtíží lze užít metody vzorkování událostí (event sampling), nebo metody vzorkování času (time

Využití plánu pomoci při práci s rodinami s dítětem se zdravotním postižením – zkušenosti Střediska pomoci ohroženým dětem ROSA

Hana Štekllová, Helena Plešingerová

V tomto příspěvku se budeme zabývat Plánem pomoci (převzato z manuálu pro výcvik Videotreninku interakce). Na konkrétní kazuistice rodiny s dítětem s diagnózou autismus ukážeme, jak může být tento komplexně pojatý plán prospěšný pro rodiny s dětmi se zdravotním postižením.

1. Plán pomoci – schéma

BLOK 1	BLOK 2	BLOK 3	BLOK 4	BLOK 5
ZÁKLADNÍ KOMUNIKACE	DENNÍ ŽIVOT RODINY	VÝVOJ DÍTĚTE	VÝVOJ RODIČŮ	ROZVOJ MIMO RODINU
Věnování pozornosti Naladění se (přijímání iniciativ ve smyslu „ano“ nebo/běhne a „ano“ verbálně)	Vedení domácnosti Kazdodenní postupy Péče o sebe Péče o druhé	Rodina, škola, volný čas Sociální dovednosti Kognitivní dovednosti Možnosti a schopnosti	Vztahy mezi rodiči Rodičovské role Volný čas Vzdělávání Zaměstnání	Sociální síť rodiny Podpůrná síť v rámci komunity Dosažitelnost zdrojů pomoci Preventivní programy Polytové akce Kluby
Kooperování Konverzace, diskuze, dialog Řešení konfliktu Naladěné vedení	Péče o zdraví Finanční podpora Společné plány Společné aktivity	Vztahy s vrstevníky, kamarády Zájmy, koničky Osobnost dítěte Způsoby chování	Způsoby řešení konfliktů Mimost, přítomnost, budoucnost	

Plán pomoci je sestaven do 5ti bloků, které komplexně pojímají možné zaměření intervence v rodině. V rámci plánu pomoci by mělo spolupracovat v ideálním případě více odborníků, např.:

1. blok – základní komunikace – VTI trenér,
2. blok – denní život rodiny – VTI trenér, psycholog, speciální pedagog, psychoterapeut, sociální pracovník,
3. blok – vývoj dítěte – psycholog, speciální pedagog, pedagog, VTI trenér,
4. blok – vývoj rodičů – psycholog, psychoterapeut, VTI trenér,
5. blok – rozvoj mimo rodinu – další odborníci, VTI trenér.

- pracovníci při individuálních konzultacích s klienty – psychologové a speciální pedagogové – podporujeme věnování pozornost klientům, naladění pracovníků na jednotlivé klienty. Pracovníci využívají videozáznamů k odborným externím supervizím.

3. rovina: pracovníci ve vzájemné interakci

V poslední fázi implementace práce s videonahrávkami jsme se zaměřili na vedoucí jednotlivých pracovních skupin a na vedení organizace. I na této úrovni se zaměřujeme na věnování pozornost, naladění se na jednotlivé pracovníky. Dále se zaměřujeme na vedení diskuse a zvládnutí konfliktů, pojmenování rozporu a jeho efektivního řešení.

Práce je zaměřena hlavně na:

- spolupráci pracovníků při skupinových aktivitách – podporujeme jednotlivé pracovníky, aby při společné činnosti věnovali pozornost nejen klientům, ale i sobě navzájem.
- pracovní porady – zaměřujeme se na efektivní předávání informací mezi vedoucími a ostatními pracovníky, na podporování vzájemné kooperace v týmu.

3. Závěr:

Dovolili jsme si vám předložit naše sedmileté zkušenosti s využitím videozáznamu ve Středisku ROSA.

Během vývoje organizace se metoda VTI a práce s videozáznamem pro nás staly běžnou součástí práce. Výsledkem dosavadního využívání práce s videozáznamem a jeho postupné rozšiřování na různé úrovně jsou: podpora výchovných kompetencí rodičů, zkrácení komunikace mezi pracovníky a klienty, zlepšení profesních kompetencí jednotlivých pracovníků a zlepšení jejich spolupráce v pracovním týmu.

Mgr. Hana Štekllová

Mgr. Helena Plešingerová

Středisko pomoci ohroženým dětem ROSA, Kladno, e-mail: spod@spod.cz

sampling). Oba způsoby vzorkování lze dokončit kdykoli během pozorování kom-
binovat.

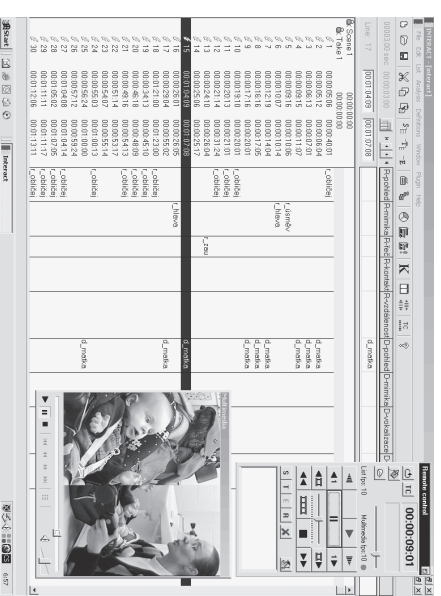
Uživatel si v prostředí Interactu může zvolit, jakým způsobem budou jednotlivé behaviorální kódy zaznamenávány. Může jít o záznam délky trvání daného děje, tedy zaznamenání počátečního a koncového času. Samotné kódování může probíhat buď tak, že po celou dobu trvání příslušného děje držíme odpovídající klávesu stisknutou, anebo tak, že první stisk určuje počátek a druhý stisk konec. To je výhodné u deletvujících dějů. Neměli pro nás důležité délka trvání (např. upuštění hračky na zem, mrknutí apod.), může být zaznamenáván pouze jediný čas při stisku klávesy.

Jednotlivé behaviorální kódy se pochopitelně mohou časově překrývat. V praxi to znamená buď simultánní stisknutí různých kláves na klávesnici, nebo opakované prohlížení videozáznamu a doplnění nových kódů. K vyhodnoceným záznamům se lze samozřejmě vracet a doplňovat nové behaviorální kódy.

V Interactu se rozlišují dva základní typy kódů – kvalitativní a kvantitativní. Příkladem kvalitativních kódů může být „usměv“ či „zavřená oči“. Do záznamového listu se během vyhodnocování zapisuje předem definovaný název daného kódu. Při dalším zpracování v tomto případě program pracuje pouze s informací, zda tento znak byl či nebyl v každém okamžiku přítomen. Kvantitativní kódy se používají pro zadávání libovolných číselných hodnot. V psychologii jde nejčastěji o různé škály. Oba typy kódů lze také kombinovat. Ke kvalitativnímu kódu „emoční výraz“ můžeme např. přiřazovat posouzení intenzity tohoto výrazu na škále 1 – 3. Pro následné zpracování a výpočty se v případě kvantitativních kódů používají samozřejmě zadané číselné hodnoty.

Pokud jsme v prostředí Interactu zaznamenali vše, co jsme měli v úmyslu, výsledkem je záznamový list na monitoru počítače (uložený na disku). Ten se skládá z mnoha rádků, které nejčastěji odpovídají jednotlivým kódům. Na začátku každého řádku je jeho číslo a počáteční a koncový čas příslušného kódu (event. jediný časový údaj). V pravé části obsahuje každý řádek jeden nebo více kódů. Sloupce představují jednotlivé kategorie kódů (znaku chování).

Záznamový list je hierarchicky strukturován na „scény“ a „záběry“ podle přání uživatele. Např. při diagnostice rodinných interakcí může být záznamový list rozčleněn na „scény“ podle rodin (každé rodině přiřazena jedna „scéna“), „záběry“ pak budou označovat jednotlivé dny, kdy byl videozáznam pořízen. Jiným příkladem strukturování záznamového listu může být situace, kdy tenýž videozáznam necháme vyhodnocovat několik osob. Každé osobě bude přiřazen např. jeden „záběr“. Strukturování do těchto samostatných celků má význam při dalším zpracování. Snadno totiž pak lze zpracovávat data z těchto celků odděleně, porovnávat je mezi sebou apod.

Zpracování dat

Program Interact nabízí celou řadu možností zpracování a prezentace shromážděných behaviorálních dat. První skupinu tvoří grafické výstupy. Pomocí přehledných grafů např. můžeme zobrazit frekvenci výskytu zvolených behaviorálních znaků. Velmi užitečný je tzv. interakční graf. Na něm je graficky znázorněna časová posloupnost výskytu jednotlivých behaviorálních znaků. Horizontální linie zde představuje časovou osu. Graf nám umožňuje pohledem okem identifikovat řadu zajímavých časových (někdy i kauzálních) souvislostí, které nám při pozorování videozáznamu unikaly. Kliknutím myši na libovolné místo grafu si můžeme přehrát odpovídající úsek videozáznamu. Pokud si tento graf rozdělíme na přiměřené stejně velké časové úseky, můžeme snadno vygenerovat tabulku výskytu jednotlivých znaků. Např. u minutu trvajícího záznamu nastavíme úseky na délku 1 vteřiny. Minutový úsek bude automaticky rozčleněn na 60 vteřinových dílů. V tabulce pak bude každé vteřině odpovídat jeden řádek, záhlaví budou tvořit behaviorální znaky a v jednotlivých polích tabulky budou uvedeny hodnoty 1 (přítomnost znaku v dané vteřině) a 0 (nepřítomnost znaku v dané vteřině). Tuto tabulku lze pak statisticky zpracovávat v programech MS Excel, SPSS apod. Tím se dostáváme ke kvantitativní části zpracování.

Interact nám pro rychlou informaci nabízí základní statistický přehled. Ten obsahuje údaje týkající se absolutního i relativního výskytu jednotlivých znaků, procentuální i absolutní hodnoty, porovnání jednotlivých znaků apod. Dále Interact umožňuje export dat v různých formách a uspořádáních pro další zpracování ve specializovaných statistických programech. Pro hodnocení reliability pozorování nabízí Interact výpočet mry shody dvou pozorovatelů (inter rater reliability). Využívá k tomu koeficient Cohenova kappa. Více informací o programu a jeho možnostech je k dispozici na www.mangold.de.

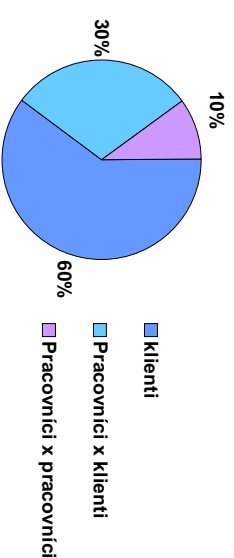
Příklad využití v praxi

V letech 2000 – 2003 jsme v Centru komplexní péče pro děti s poruchami vývoje FN v Motole realizovali výzkumný projekt zaměřený na analýzu interakcí mezi rodičem a dítětem (0 – 1 rok věku) s těžkou zrakovou vadou. Vycházeli jsme z konceptu intuitivního rodičovského chování. Předpokládali jsme, že absence kvalitního zrakového vnímání na straně dítěte výrazně ovlivní průběh a kvalitu interakce s matkou. Předpokládali jsme negativní vliv tohoto hendikepu na přizpůsobení rozvinutí intuitivních rodičovských schopností, které jsou pro zdravý vývoj dítěte velmi důležité.

Experimentální skupinu tvořilo 20 dvojic matka – dítě se zrakovou vadou, kontrolní skupinu 33 dvojic matka – vidící dítě (jednalo se o děti bez zrakové vady, avšak s určitou záležitostí v podobě praenaturity, komplikací po narození či postižení CNS – avšak bez dopadu na celkový vývoj v oblasti zrakového vnímání).

Ve standardizovaných podmínkách byly prováděny 5minutové videozáznamy spontánní interakce matka – dítě. Pokud to bylo možné, natáčení bylo realizováno opakovaně (v intervalech 1 – 2 měsíce). Celkově bylo pořízeno 49 záznamů experimentální skupiny a 63 záznamů skupiny kontrolní.

Pomocí metody mikroanalýzy interakcí se podařilo popsat interakční chování obou skupin a identifikovat specifické znaky, v nichž se interakce se zrakově postiženým dítětem liší od interakce s dítětem vidícím. U experimentální skupiny se podařilo prokázat i oslabení určitých znaků intuitivního rodičovského chování. Mikroanalýza umožnila diferencovat adaptivní a maladaptivní znaky interakčního chování. Dále byl na jejím základě vypracován standardi-

1. rovinu: klienti

VTI jsme v počátku využívali pro klienty, tzn. že jsme se zaměřovali na interakci rodič – dítě. Mohli jsme tak rodičům nabídnout nahlédnout na vzájemný vztah mezi ním a dítětem, jak chování jednoho, ať již rodiče nebo dítěte, ovlivňuje chování druhého. Práce s touto metodou zpětně pozitivně ovlivnila náš původní cíl podpořit rozvoj dítěte. Na mnoha příkladech jsme se přesvědčili, že rodič, který dítěti věnuje pozornost a je schopen naladit se na potřeby dítěte, může jeho schopnosti rozvíjet efektivněji.

Nejčastější skupiny klientů, kterým VTI nabízíme jsou:

- rodiny s dětmi se zdravotním postižením,
- rodiny s dětmi s poruchami aktivity a pozornosti,
- rodiny s dětmi v náhradní rodinné péči,
- rodiny s nedostatečnými výchovnými kompetencemi, ve kterých dochází k ohrožení dítěte.

U všech těchto cílových skupin pomáháme rodičům pochopit projevy dětí, vyhledáváme pak společně nejvhodnější a efektivní komunikační vzorce.

2. rovina: pracovníci v interakci s klienty

Po získání zkušeností s clientskými systémy jsme metodu VTI přenesli i do interakce pracovníků s klienty. Tento krok byl ve vývoji organizace velmi důležitý a domníváme se, že přispěl ke zkvalitnění práce. Práce s videozáznamem umožnila jednotlivým pracovníkům v přímé práci s klienty uvědomit si své komunikační vzorce, dostatečně se věnovat klientům a jejich potřebám.

S nahrávkami pracovníků jsme pracovali dvojím způsobem, s částí pracovníků jsme pracovali formou VTI, tzn. v týdenních intervalech po dobu přibližně 2 – 3 měsíců, se všemi pracovníky provádíme rozbor nahrávek minimálně 2x ročně po celou dobu pracovního vztahu. Zpočátku bylo potřeba ukázat pracovníkům, že videozáznam má sloužit k jejich osobnímu i profesnímu rozvoji, nikoliv jako nástroj kontroly. Nyní videokamera v naší práci natolik „zdomácněla“, že sami pracovníci mají zájem o častější frekvenci záznamů.

V současné době pracují se svým videozáznamem všichni pracovníci Střediska ROSA.

- domácí konzultanti při návštěvě v rodině - zaměřujeme se zejména na komunikaci mezi konzultantem a rodičem, konzultanty podporujeme v tom, aby nepřebírali zodpovědnost za kompetence rodičů, aby jejich hlavním partnerem byl rodič a nikoliv dítě,
- pracovníci při skupinových aktivitách – podporujeme rozdělování pozornosti pracovníka k jednotlivým klientům, zapojování všech klientů do činnosti,

Implementace metody videotréning interakcí v organizaci – zkušenosti Střediska pomoci ohroženým dětem ROSA

Hana Štekllová, Helena Plešingerová

Cílem příspěvku je krátce představit Středisko pomoci ohroženým dětem ROSA v Kladně a popsat, jak metoda VTI a práce s videozáznamem přispěly k jeho rozvoji a pomohly zkvalitnit poskytované služby.

Předpokládám, že našich zkušeností je možné využít i v dalších organizacích v oblasti psychosociálních služeb.

1. Představení Střediska ROSA

Středisko pomoci ohroženým dětem bylo založeno v roce 1992 pro děti navracující se z DD v Kladně do rodin. V roce 1993 jsme začali poskytovat služby rodinám s dětmi se zdravotním postižením. Postupně se činnost rozšiřovala i na jiné cílové skupiny a v současné době pracujeme s rodinami s dětmi s postižením, a se specifickými potřebami a s etnicky znevýhodněnými rodinami v NRP. Dále máme preventivní program pro rodiny s dětmi od narození do 4 let.

V počáteční fázi bylo ve středu našeho zájmu zejména dítě. Rodič byl chápán jako člověk, který může pomoci dítěti rozvinout jeho potenciální možnosti. Postupem času jsme se zaměřili i na potřeby rodičů, do středu našeho zájmu se dostalo nejen dítě, ale celá rodina. Tato doba se klye s příchodem metody videotréning interakcí, která tuto naši novou cestu podporila. Rodiče již nebyli chápáni jako prostředek k dosahování optimálního vývoje dítěte, ale zaměřili jsme se i na jejich osobní potřeby.

2. Implementace metody do zařízení

Základem práce v pomáhajících profesích je komunikace pracovníka s klientem, na její kvalitě závisí úspěšnost naší práce. Proto jsme se rozhodli využít metodu VTI nejen pro klienty, ale i pro pracovníky. V současné době ve Středisku ROSA využíváme práci s videozáznamem na různých úrovních, s klienty i s pracovníky.

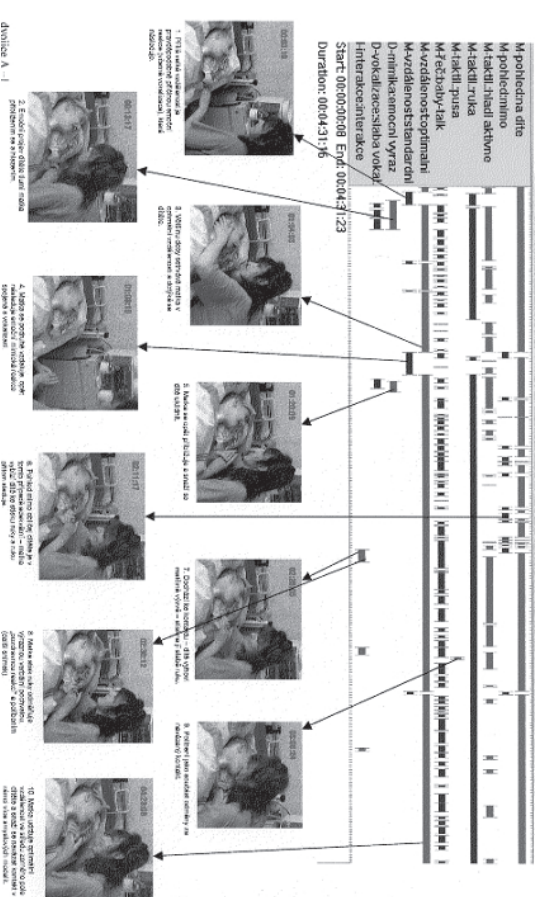
- 3 úrovně využití VTI v organizaci:
 - klienti (rodiny)
 - pracovníci v interakci s klienty
 - pracovníci ve vzájemné interakci.

Následující graf znázorňuje procentuální zastoupení práce na jednotlivých úrovních.

zvaný postup interakční diagnostiky u těžce zrakově postižených dětí a intervenční postup, jehož cílem je podpora optimálního průběhu interakcí mezi matkou a zrakově postiženým dítětem (cílem intervencí je zejména podpora adaptivních forem rodičovského chování).

Článek je součástí řešení grantu MZ ČR NE 6539-3.

PhDr. Tomáš Rodný
Centrum komplexní péče pro děti
s poruchami vývoje Fakultní nemocnice v Motole, Praha

Využití videotréninku interakcí při práci s náhradními rodinami

Veronika Brandejsová

Osnova:

1. Úvod
2. Přehled typů náhradní rodinné péče v ČR
3. Pomoc osvojitelským a pěstounským rodinám skrze videotrénink interakcí
4. Představení základních myšlenek projektu
5. Grafické znázornění projektu
6. Použitá a doporučená literatura

1. Úvod

Na II. národní konferenci o videotréninku interakcí s názvem „Video jako nástroj pomoci“ byl představen nový připravovaný projekt Sdružení SPIN – sdružení pro VTI v ČR a Střediska náhradní rodinné péče, který se zaměřuje na pomoc pěstounským a osvojitelským rodinám prostřednictvím videotréninku interakcí.

Náhradní rodiny mají svá specifika a je nutné brát na ně při poradenské práci ohled. Náhradní rodičovství je odlišné od rodičovství biologického. V určité chvíli se setkávají cizí lidé – rodiče a dítě – kteří se neznají, mají svou životní historii, odlišné, často nelehké životní zkušenosti. Přesto se setkávají, aby byli spolu a vytvořili novou rodinu. Chybějící biologickou vazbu je třeba nahradit, což není vždy snadné. Děti, které jsou do náhradních rodin umísťovány, bývají často handicapované mentálně či zdravotně, jsou různého etnika a péče o ně vyžaduje specifické přístupy. Náhradní rodiče vyžadují podporu a pomoc. Víme, že dítě může být šťastné pouze tam, kde jsou šťastní jeho rodiče, proto zaměřujeme svou pomoc právě na ně...

Pro lepší porozumění, o jakou cílovou skupinu rodin se jedná, uvádím v následující kapitole stručný přehled typů náhradní rodinné péče u nás.

2. Přehled typů náhradní rodinné péče v ČR

Text je vybran z Průvodce náhradní rodinnou péčí Adopce.com; Nadace Terezy Maxové, Středisko náhradní rodinné péče, Nestlé Česko s.r.o.; Praha 2003

Náhradní rodinná péče (NRP) – forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou je u nás zejména osvojení (adopce) a pěstounská péče.

- Video jako nástroj pomoci – Sborník II. národní konference o VTI, Praha 2003
- vynezení kompetencí
dobrý kontakt
podporu
spolupráci
atd.

Plán rozvoje týmu

může být budován jak s ohledem na potřeby pracovníka, který ke své práci s konkrétní klientkou potřebuje spolupráci s ostatními, tak s ohledem na potřeby organizace, koordinaci a kooperaci. Opět zasahuje do oblastí

1. komunikace
2. organizace
3. profesionalita týmu

Závěr

Zkušenosti z jiných institucí, ale i přímo z azylových domů ukazují, že využití VTI zejména na úrovni pracovního týmu napomáhá efektivitě práce na dalších úrovních. Dobrá komunikace mezi pracovníky a dobrá komunikace mezi pracovníky a matkami významně ovlivňují celkovou atmosféru v azylovém domě, umožňuje stanovit jasná a všem srozumitelná pravidla. Pracovníci používají totožný jazyk a termíny, kterým všichni rozumí, dohadování se o potřebách matek a jejich cílech a pracovních bodech je snazší, každý ví, kde se jaká matka právě nachází. Je možné stanovit jasná a všem srozumitelná pravidla, pracovní tým má stanoveny kompetence a dokáže postupovat jednoduše. Příjezí matky, její aktivace a posilování jejich kompetencí pak může být mnohem intenzivnější. To všechno napomáhá tomu, aby pobyt klientky probíhal hladce a její cíle byly naplněny v maximální možné míře.

PhDr. Ludmila Boková

Středisko výchovné péče Klíčov, ambulantní oddělení Trigon, Praha

Co potřebuje dítě od matky, aby se dobře vyvíjelo a prospívalo?

Matka musí mít čas

byť v klidu

vědět, co dítě potřebuje

mít dobrý kontakt s dítětem

přijímat dítě, být naladěná

dávat dítěti prostor

umět se naladit se na tempo dítěte

předávat kompetence dítěti

atd.

Kurzívou označené položky spadají spíše do oblasti sociální, psychologické a pedagogické práce s matkou, ostatní se týkají její komunikace s dítětem.

Plán pomoci pro matku (Traject plán)

stanovuje, jaké úkoly před matkou stojí v oblasti:

1. komunikace
2. organizace a vedení domácnosti
3. osobnost matky
4. potřeby dítěte

Pokusili jsme se také definovat, co potřebuje matka od pracovníků, aby se naučila dobře fungovat:

čas

profesionalitu

jednotný přístup

dobrý kontakt

příjem, naladění, podporu

prostor a hranice

dobré tempo

vedení

aktivací

předávání kompetencí

respektování hranic a možností

atd.

Individuální plán rozvoje pracovníka

stanovuje, jaké úkoly má pracovník vzhledem ke konkrétním potřebám konkrétní matky

v oblasti

1. komunikace
2. organizace
3. osobnostní a profesionální kvality pracovníka

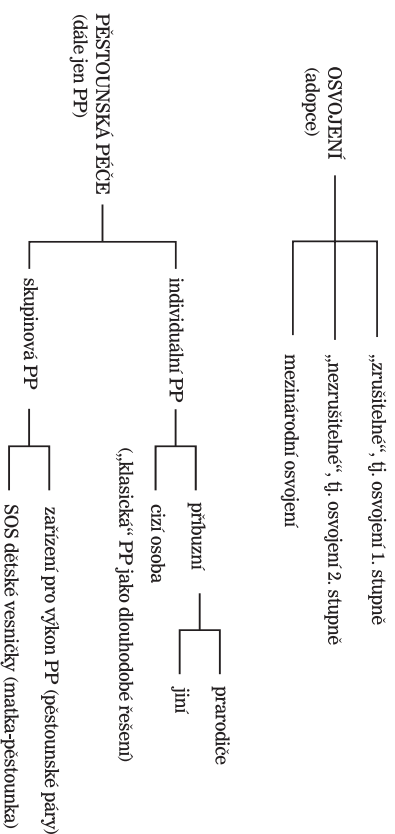
Co potřebují pracovníci od svého vedení a od sebe navzájem, aby dobře plnili své úkoly vůči klientům?

čas

příjem

výměnu informací

(rozdělení dle J. Kovářky)

2.1 Osvojení (adopce)

Při osvojení přijímají manželé či jednotlivci za vlastní opuštěné dítě a mají k němu stejná práva a povinnosti, jako by byli jeho rodiči. Osvojením vzniká mezi osvojitelem a dítětem vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastním dětem. Vzájemná práva a povinnosti mezi osvojenem a původní rodinou osvojením zanikají.

Dítě získává přímé novým rodičům. Vztah mezi dítětem a příbuznými osvojitelem je příbuzenský. Osvojit lze pouze dítě nezletilé. Mezi osvojitelem a osvojenem musí být průměrný věkový rozdíl.

O osvojení rozhoduje soud a před jeho rozhodnutím musí uplynout nejméně tři měsíce, po které zájemce o dítě pečuje na své náklady.

Osvojení je právně zakotveno v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Osvojení rozlišujeme:

- *Osvojení proste*, označované někdy též jako *zrušitelné*, je typ osvojení, kdy se osvojitelé se nezapisují do matky jako rodiče, tj. v rodinném listu dítěte zůstávají uvedeni původní rodiče. Proste osvojení může soud zrušit z důležitých důvodů na návrh osvojitelce nebo osvojitelce. (Tento typ je využíván u dětí mladších jednoho roku, neboť nezrušitelné osvojení je možné pouze u dětí starších než jeden rok.)

- *Osvojení nezrušitelné* se od prostého osvojení odlišuje tím, že osvojitelé jsou na základě rozhodnutí soudu zapsáni v matrice místo rodičů osvojitelce. Pro nezrušitelné osvojení je stanovena minimální věková hranice osvojuvaného dítěte jeden rok. Toto osvojení nelze zrušit.

V obou případech vzniká osvojením poměr příbuzenský.

Osvojení proste může být změněno v osvojení nezrušitelné, nikoliv však naopak.

Osvojit dítě může manželská dvojice, manžel(ka) rodiče dítěte i osamělá osoba.

Osvojení je možné za předpokladu, že bude plnit svoje společenské poslání.

2.2 Osvobození dětí do ciziny a z ciziny, tj. mezinárodní osvobození

Tato forma náhradní rodinné péče je možným řešením v případě, že se pro dítě nedají najít náhradní rodinu v zemi původu.

Mezinárodní osvobození je upraveno Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvobození, kterou vypracovala a přijala Haagská konference mezinárodního práva soukromého 29. 5. 1993. V České republice vstoupila tato úmluva v platnost 1. 6. 2000 a spolu se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, umožňuje osvobození dětí do ciziny a z ciziny.

Haagská úmluva jasně stanovuje postup při osvobození dítěte do zahraničí, určuje povinnost a kompetence jednolokálních institucí, definuje právo dítěte na předchozí osvobození v zemi svého původu, zavazuje biologickým rodičům anonymitu a zásadně vylučuje jakékoliv zisky z adopce. Zároveň nařizuje signačním státním, aby na svém území určily jeden ústřední orgán, který bude za osvobození dětí do zahraničí odpovědný. U nás tuto funkci zprostředkovatele plní Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně.

2.3 Pěstounská péče

Pěstounská péče je státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečně hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů, jedinou hmotné právní podmínkou je zájem dítěte. Osoba pěstouna musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech, k výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního dokladu) žádá souhlas zákonného zástupce dítěte.

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu; v mimořádných případech může soud rozhodnout také o zrušení pěstounské péče. Soud je oprávněn stanovit pěstounovi povinnosti plynoucí z výkonu pěstounské péče pravidelné zprávy soudu.

V případě svěřením dítěte do pěstounské péče není vyloučen styk původních rodičů s dítětem.

Pěstounská péče je upravena v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (ustanovení o zprostředkování pěstounské, o zařízení pro výkon pěstounské péče), v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře (dávky pěstounské péče) a v právních předpisech o sociálním zabezpečení (nemocenské a důchodové pojištění pěstounů).

V praxi se uplatňují dva typy pěstounské péče – individuální a skupinová. Individuální probíhá v běžném rodinném prostředí, skupinová v tzv. zařízeních pro výkon pěstounské péče nebo v SOS dětských vesničkách.

Pěstounská péče zaniká dosažením zletilosti dítěte nebo může být zrušena jen z důležitých důvodů rozhodnutím soudem.

2.4 Opatrovnictví

Další formou náhradní rodinné péče je **opatrovnictví**. O ustanovení opatrovníka rozhoduje soud usnesením, v němž vymezí rozsah práv a povinností k dítěti, a to vždy s ohledem na důvod, pro který byl dítěti opatrovník ustanoven. Opatrovník vykonává pouze některá v rozhodnutí stanovená rodičovská práva, není zákonným zástupcem dítěte.

2.5. Poručenství

Novela zákona o rodině vnesla do právní úpravy staronový institut **poručenství**.

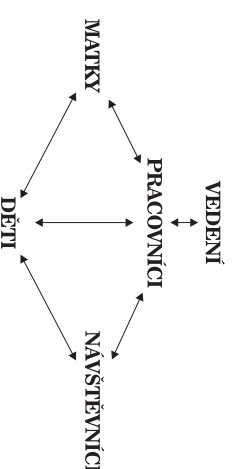
Soud ustanoví dítěti poručníka v případě, že:

Využití VTI v azylových domech pro matky s dětmi

Ludmila Boková

Videotérén interakcí v azylových domech pro matky s dětmi se u nás využívá posledních 7 let, v současné době existuje přibližně osm institucí, kde se pracuje touto metodou. V naprosté většině jsou videotréneři pracovníci těchto azylových domů (na pozici instruktorka, pedagožka, sociální pracovníce, terapeut, ředitelka azylového domu), v Praze v Kolpingově domě, kde má využití této metody nejdelší tradici, je videotrénerem externí pracovníce.

Azylový dům pro matky s dětmi představuje velmi komplikovaný systém, kde komunikace probíhá na řadě úrovní. Následující schéma představuje tyto úrovně ve velmi zjednodušené podobě.

Doposud je VTI v těchto zařízeních využíván především na úrovni matka (rodiče) a dítě, tedy zaměřuje se na podporu a zlepšování komunikace mezi rodiči a dětmi. Stále častěji jsou to i pracovníci azylových domů, kteří pracují za pomoci VTI na zlepšení své komunikace ať již mezi sebou, nebo s klienty. VTI je zde používán jako technika, která poskytuje zpětnou vazbu na dovednosti a rezervy v oblasti komunikace, a to na všech úrovních komunikace v AD. Je zde konkrétní klient a konkrétní zákazka, na které se pracuje. Ve svém příspěvku se pokusím objasnit, jakým způsobem lze zabudovat VTI do plánu rozvoje resp. pomoci, které jsou vytvářeny na všech úrovních azylového domu. Východiskem jsou potřeby jednotlivých účastníků komunikačního systému azylového domu. V podstatě zde přetváříme hranice VTI jako pouhé techniky na podporu komunikace – jde o komplexní a systematickou, výsoce profesionální sociální práci s důrazem na zásadní význam dobré komunikace pro úspěch této práce.

V úvodu možná nebude od věci připomenout, jaké jsou cíle pobytu klientky v azylovém domě. Tyto cíle jsou zhruba následující:

- 1) poskytnout přístřeší
- 2) (vy)řešit sociální problémy (byt, zaměstnání, rozvod, výživné, dávky)
- 3) podpora úspěšného zvládnutí rodičovské role
- 4) příprava matky na úspěšný samostatný život v normálních podmínkách

V naprosté většině azylových domů se práce na všech těchto cílech, samozřejmě s ohledem na možnosti, které jsou dány i objektivně – např. délkou pobytu matky v azylovém domě. Následující schéma obecně ukazuje, jak lze postupovat při budování plánů pomoci resp. rozvoje. Vycházíme od potřeb dítěte.

Závěrečné hodnocení:

Po skončení nahrávání a následných rozhovorů s rodiči, jsme si sedli a zhodnotili jsme dosavadní průběh práce. Rodiče byli rádi a vesměs hodnotili naši spolupráci pozitivně. Nejvíce jim pomohlo vidět rodinné situace na obrazovce, protože měli možnost o nich přemýšlet i dodatečně v klidu a všimnat si věcí, které jin v běžném životě samozřejmě unikají. Často se zamyšleli nad významem jednotlivých „komunikačních prvků“, jako je třeba právě zmiňované pojmenovávání – v čem je dobré pro dítě, v čem je dobré pro ně, jaký význam má pojmenování. Na obrazech z videozáznamu si to pak mohli ověřovat.

Rodiče uvedli:

Táta: „Myslíme si, že kdybychom o této možnosti nebo tedy o té spolupráci věděli dříve, tak by nám to ušetřilo hodně zbytečných starostí a problémů...“

Maminka: „... snažíme se sdílet právě to, co P. zrovna prožívá, nechat ji to, co ona dělá, přistoupit na její způsob projevu...“

Táta: „... nemůžu ji, aby dělala to, co chceme my...“

Maminka: „... a aby ona ode mě cítila odevzu, že to co dělá, je správné, že se nám to líbí a že z toho máme radost...“

... teď se snažím vnímat jakýkoli její pohled nebo třeba náznak něčeho a aby i u mě automaticky vznikla nějaká ta reakce vůči ní...“

Táta: „... přijímat její signály a nesmažit se – protože jsem tu snahu taky měl – něčím ji zabavit, i když ona to nechtěla, pak jsem z toho byl třeba trochu rozčarováný, že ke mně nechce přistupovat a nemá ke mně ten vztah...“

... zkoušíme naladit se na ni a rozhodně teď reaguje pozitivněji, než když jsme tohle nevěděli a snažili jsme se ji vždycky nějakou jinou činností zaujmout, aby se uklidnila – sami jsme se snažili ji něco nabídnout, aby se přizpůsobila spíš ona nám, ale to nebylo to pravé...“

Jistě není práce a rodičovské snažení v tuto chvíli u konce, znovu a znovu se budou objevovat okamžiky, které bude obtížné zvládat, ale rodiče nepochybně udělali obrovský krok k tomu, aby to zvládání bylo snadnější. Kdyžkoli si mohou vzpomenout na všechno to, co sami na videozáznamech objevili, o čem jsme mluvili. Věřím, že jim to dodá odvahy zkoušet tak jednat i v jiných podobných situacích, nehtěde na to, že i nadále zůstáváme v kontaktu.

Stručně děkují rodině S. za jejich uslovnou práci a přejí jim mnoho radosti z každé chvíle strávené spolu se svými dětmi!

Mgr. Veronika Brandejsová

psycholožka, supervizorka VTI – specializace na dětské a rodinné poradenství, náhradní rodinnou péči.

SPIN, Ke Kamýku 686/2, 142 00 Praha12, tel.: 241714650, e-mail: brandejsova@spin-vti.cz;

Středisko náhradní rodinné péče, Jelení 91, 118 00 Praha 1, tel.: 233355309

e-mail: veronika.brandejsova@volny.cz

PhDr. Milošlav Kotek

psycholog, Trialog Brno, e-mail: kotek@trialog-brno.cz

- rodiče dítěti zemřelí,
- byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti,
- byl pozastaven výkon jejich rodičovské zodpovědnosti,
- nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (a proto nejsou nositeli rodičovské zodpovědnosti).

Pokud poručník péči o dítě osobně vykonává, má on i dítě nárok na stejné hmotné zabezpečení, jako by šlo o pěstounskou péči. Poručník je zákonem zastupcem dítěte.

Mezi poručníkem a dítětem však ze zákona nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem. Zákon stanoví rozsah práv a povinností poručníka k dítěti takto:

- výchova dítěte,
- zastupování dítěte,
- správa majetku dítěte.

Výkon této funkce je pod pravdivelným dohledem soudu, a to nejen ohledně správy majetku dítěte, ale i ohledně jeho osobní sféry. Poručník podává soudu zprávy o osobě poručené, zpravidla v ročních intervalech. Jakékoliv rozhodnutí poručníka v podstatně věci týkající se dítěte vyžaduje schválení soudem.

Legislativa:

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů
Změny v souvislosti se zákonem č. 359/1999 Sb.

Zákon o státní sociální podpoře č. 117/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů
Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů

3. Pomoc náhradním rodinám skrze VTI.

Video trénink interakcí (dále jen VTID) je metoda práce s rodinou, která je krátkodobou, intenzivní formou pomoci. VTI se zaměřuje na rozvíjení verbálních a neverbálních komunikačních dovedností, které podporují pozitivní interakci. Rodičům ukazujeme, jaké prvky vytvářejí úspěšný kontakt a jak lze tímto způsobem dosáhnout pozitivnější komunikace s jejich dětmi. Rodiny jsou v podstatě „trénovány“ v používání a rozšiřování úspěšných interakcí. Pomocí video techniky a podrobné analýzy videozáznamů poručených v domácím prostředí rodičů, objevíme a posílujeme pozitivní zdroje rodičů, jejich kompetence v nové rodičovské roli. Práce je zaměřená především na podporu rodičů, protože věříme, že dítě může být šťastné tam, kde jsou šťastní jeho rodiče.

VTI umožňuje jak pomoc preventivní, tak i intervenci nápravnou. Nabídka VTI v tomto projektu vychází z předpokladu, že při nedostatečném či neúspěšném navázání kontaktu mezi náhradními rodiči a jejich přijatými dětmi mohou vznikat značná rizika ohrožující společné soužití v rámci rodiny.

4. Představení základních myšlenek projektu.

V této kapitole stručně nastíníme základní myšlenky projektu, který se zabývá využitím metody video tréninku interakcí při práci s náhradními rodinami.

Základní myšlenka projektu vznikla tak, že se na nás v rámci klientely obracely stále častěji i náhradní rodiny s prosbou o pomoc, především ohledně výchovných a vývojových problémů dětí svěřených jim do náhradní péče a olázkami souvisejícími s dospíváním dětí. Pro práci s běžnými, biologickými rodinami je metodika práce pomocí metody VTI již podrobně vypracována.

Paralelně budou probíhat dvě linie projektu ve dvou spolupracujících organizacích (SNRP a SPIN):

I. První linii projektu bude přímá práce s klienty, která bude prováděna v rámci Střediska NRP.

Tímto projektem chceme rozšířit nabídku poskytovaných sociálních služeb Střediska NRP a k již uplatňovaným formám pomoci přidat ještě možnost využití videotréningu interakcí. Zde můžeme vidět funkci VTI spíše jako preventivní a podpůrnou. Při práci s rodiči se zaměříme na objevování a posilování pozitivních zdrojů náhradních rodičů, posilování jejich kompetencí v nové rodičovské roli – aby byli dobrými rodiči, ale hlavně aby byli rodiči rádi, aby se cítili jistě a věděli, že na to mají, že se rozhodli dobře, když se ujali opuštěného dítěte, aby uměli zvládat denní situace a věřili sami sobě, jakožto kompetentním rodičům. Aby si uživali nový život s novým dítětem. Aby poznali své silné stránky, své zdroje a mohli na nich stavět, využívat je, ale také aby věděli o těch slabých stránkách a mohli pracovat a na nich. Videonahrávky nám i rodičům umožní také zmapovat možnosti dítěte a pomohou rodičům lépe a rychleji dítěti porozumět. Práce je tedy soustředěná především na podporu rodičů.

Jistě můžeme využít VTI i jako interвенční naprávnou, a to v případě, že se v rodině již nějaké obtíže objevily a rodiče potřebují pomoci při zvládnutí této situace.

Cílem práce VTI v této specifické skupině je tedy posílit pozitivní fungování rodiny (pocit sounáležitosti, porozumění dítěti a jeho potřebám, přijetí dítěte, kompetence rodičů být právě tomuto dítěti dobrými rodiči, možnost testit se ze společného soužití, z toho „být spolu...“), urychlit socializaci dítěte a jeho začlenění do nové rodiny a tím vším zamezit selhání náhradních rodičů.

II. Druhá linie projektu bude paralelně probíhat „pod stítechou“ sdružení SPIN.

Zde by mělo být hlavním téžiskem práce zpracování získaných materiálů (videonahrávky z náhradních rodin a na základě jejich kvalitativního a kvantitativního zpracování bude vytvořen obecný model implementace VTI pro práci s náhradními rodinami (osvojitelskými i pěstounskými) – tj. vypracovat specifické postupy při práci s náhradními rodinami metodou VTI a vytvořit tak poradenský model.

Dalším cílem je vytvoření vzdělávacího programu, který bude zohledňovat specifika práce s náhradními rodinami. Tento program může mít tři různé úrovně:

- 1. úroveň má spíše informační význam – jde o seznámení laické i odborné veřejnosti s metodou VTI a s možnostmi jejího využití při práci s náhradními rodinami
- 2. úroveň – zaměřuje se na posílení kompetencí a vlastních komunikačních dovedností odborníků pracujících s náhradními rodiči (sociální pracovníci apod.) – s ohledem na standardy kvalitativní práce a jejich profesionální růst
- 3. úroveň – zajišťují odborníci pracující v oblasti NRP kvalifikaci a dovednosti potřebné pro práci s náhradními rodinami pomocí metody videotréningu interakcí (stanou se videotréningy). Tito odborníci poté mohou zavést videotréning interakcí do nabídky sociálních služeb svým klientům jako standardní součást a běžné dostupný způsob pomoci na celém území ČR.

udělat latinek něco, co zabralo – ovšem udělal to spíš nevědomě a teprve analyza toho okamžiku nám umožnila porozumět mu. Táta P. oslovil, řekl co vidí, že P. dělá právě v tu chvíli, a tak nasledoval pozornost ostatních dětí k ní, což jí pomohlo na chvíli se uklidnit.

Během společné večere toléž opakovaně udělala jakoby automaticky a maminka – přiblížila se k P., sklonila se k ní, oslovila ji, dotkla se jí... To byly momenty, které pomohly P. uklidnit se a pak mohla sledovat tátu nebo maminku. Maminka se také opakovaně snažila nabídnout P. nějakou hračku, ale to nezabrálo (nebo pouze na krátkou chvíli). Při společném následném rozhovoru s rodiči maminka měla otázku, že stále neví, zda P. potřebuje ji jako maminku nebo tu hračku. Díky analýze nahrávky mohla dostat okamžitou odpověď – aby P. mohla být klidná, potřebuje maminku, která je jí na blízku.

Mluvili jsme o významu jednotlivých prvků komunikace, které se na nahrávce objevovaly a rodiče se rozhodli, že budou do příště „třénovat“ právě sledování a věnování pozornosti (se zaměřením na pojmenovávání).

2. natáčení + zpětnovazební rozhovor:

– tentokrát byla na nahrávce jenom maminka, která převlékala malou P. Překvapilo mě, jak rychle začali rodiče pojmenovávání používat! Na třech krátkých úsecích jsme analyzovali, co se stalo s P., když maminka použila pojmenovávání („ty jsi unavená, vidíš...“, „no ty jsi šikovná...“), když pojmenovala konkrétní věci („tak, zvedneme ručičky, jednu, druhou – správně...“), „objeme botičky...“ nebo když zopakovala po P. nějaký zvuk a pojmenovala jeho význam („čínčin – ty jsi krásná...“). P. dokázala po celou dobu v klidu sledovat, co se děje a dokonce zkoušela s maminkou při objímání i spolupracovat.

Rodiče spolu mluvili o tom, jaký význam a jaký efekt má používání pojmenovávání a rozhodli se v tom pokračovat i nadále. Upevnit si tuto dovednost a zkoušet ji používat vědomě a častěji.

3. natáčení + zpětnovazební rozhovor:

– tato nahrávka je opět s oběma rodiči a dokonce i s dalšími dětmi. Tatinek i maminka se po celou dobu snaží sledovat P. a pojmenovávají to, co vidí a slyší. Na jednom z vybraných momentů P. začne mávat – táta si toho okamžiké všimne a pojmenuje tuto dečinu iniciativně: „pá, pá, ano, tak se dělá pá, pá.“ Toho krátké, ale konkrétní pojmenování P. natolik motivuje, že vydrží mávat ještě dalších pár minut, mává všem z rodiny a dokonce i mě přímo do kamery (pomalu se přestává bát a nabývá větší jistoty).

Další použitý moment byl ze situace, kdy maminka, táta a P. seděli u stolu. Rodiče si povídali s navštěvou a P. si v určitém chvíli začala pohrávat s mamincinými vlasy a hladila ji po hlavě – táta si toho opět okamžitě všiml hned se k P. připojil a pojmenoval to: „malá, děláš mamince malá – tak...“ P. se v tu chvíli na táta obrátila a s úsměvem „zamlouvám“ se na něj podívala. Byl to pouze krátký okamžik, který jsme si ale mohli díky videonahrávce zastavit a nechat dlouze na sebe působit. Mluvili jsme o tom, jaké to je pro táta, když vidí svou holčičku, jak se na něj s úsměvem dívá a tatínek potvrdil, že tento moment je pro něj moc důležitý, protože se od ní občas cítí být odměňaný.

4. natáčení + zpětnovazební rozhovor:

– maminka sama s P. – hraji si v kuchyni. Maminka také neustále sleduje P. a snaží se pojmenovávat vše, co se děje, přidává k tomu i to, co si asi P. myslí, jak se asi P. cítí: „tohle se ti líbí, víš, to máš ráda, já vim...“ – P. je po celou dobu klidná a mamince se tak dobře podařilo zvládnout i dříve obtížnou situaci, kdy bylo třeba ukončit jednu aktivitu a začít něco nového. Pomocí pojmenovávání se jí to podařilo poměrně snadno.

Jako poslední do rodiny přibylы dvě sestřičky – tříletá A. a roční P. Jejich přechod do rodiny byl pro všechny jistou zátěžkavací zkouškou. Byla nutná značná míra trpělivosti, především s nejmladší holčičkou, která byla silně poznamenána citovou deprivací.

Začátek spolupráce:

V době, kdy jsme se potkali, byla rodina připravená spolupracovat, protože si již delší dobu hledala odbornou pomoc a možnost konzultací ohledně výchovy dětí. Jejich „připravenost“ nám jistě značně usnadnila začátek společné práce.

Při úvodním rozhovoru s oběma rodiči jsem jim nabídla možnost využití videoregistrační interakce a rodiče po vzájemné dohodě souhlasili. Snažili jsme se definovat zakázku, tedy, na čem konkrétně budeme spolupracovat, co by si rodiče přáli, aby bylo po skončení naší spolupráce jinak. Rodiče měli řadu nejpriznivějších nápadů, ale stále se v jejich řeči objevovalo, že si nevědí rady s nejmladší dcerkou. Ta přišla do rodiny silně deprivovaná a její projevy byly rodičům nepochopitelné. Jak mi sami sdělili – protože nevěděli, co to znamená a co by měli dělat, raději nedělali nic. – Jenže to samozřejmě situaci neřešilo a rodiče byli nespokojeni.

Dohodli jsme se, že se nejprve zaměříme na porozumění projevům nejmladší dcery P. a budeme pracovat na vztahu s ní.

Struktura práce:

Celkově proběhla 4 natáčení a po každém natáčení následoval rozhovor s oběma rodiči; frekvence návštěv v rodině byla intenzivní, 1krát týdně.

Taťnek byl tou dobou doma na rekonvalescenci po pracovním úrazu, a tak mohl být vždy osobně účastěn při společných rozhovorech nad nahrávkami, případně i při natáčení samotném – toto považují za významný prvek při společné práci, protože rodiče se „posouvali“ ve vztahu k P společně, rozuměli tomu stejně a mohli o jednotlivých aspektech společně hovořit a plánovat další postupy. Pro mě bylo velmi příjemné a užitečné sledovat, jak rodiče během společných rozhovorů nad nahrávkami objevovali nové věci, jak se dokázali vzájemně oceňovat, hledat nová řešení, těšilo mě jejich zaujetí a obrovská radost z této práce.

1. natáčení + zpětnovazební rozhovor:

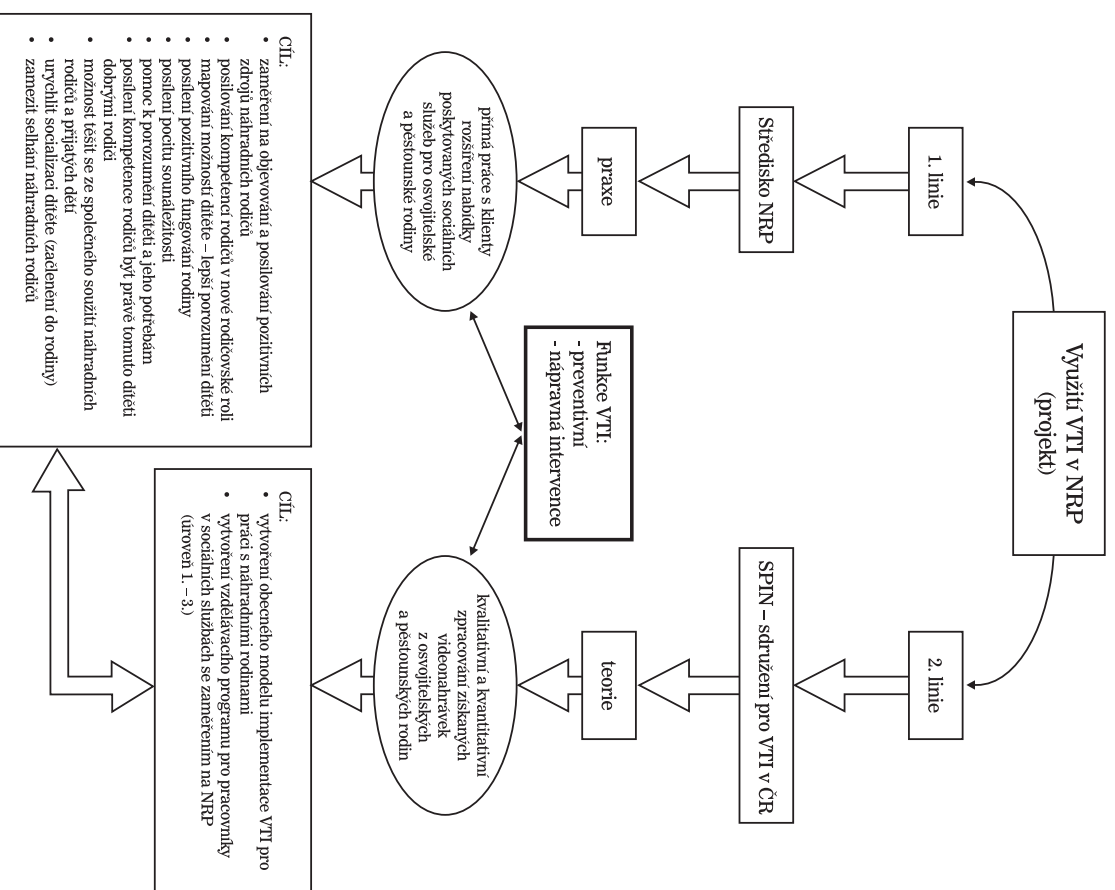
– strukturovaná situace – společná večeře. Zde jsme se nejprve zaměřili na pojmenování dané situace – kde kdo sedí, co se tam děje, zda a případně jak jsou zapojeni všichni členové apod.

Protože při práci pomocí VTI se především snažíme o podporu rodičů a jejich kompetenci, mluvíli jsme určitou dobu o tom, co rodiče dělají ve vztahu k ostatním dětem, což pro ně bylo méně obtížné a věděli si přitom rady. Sledovali jsme, jaké prvky komunikace rodiče používají a jaký to má pro děti význam.

Vybírala jsem momenty, které mohly být užitečné jak pro tátu, tak i pro maminku. Na ukázkách, kde byl táta s dětmi, bylo vidět, jak to táta se staršími dětmi dobře a zcela přirozeně umí. Pro maminku to bylo sdělení, že na děti není sama, že se na manžela může klidně spolehnout a má v něm velkou oporu. Taťnek sám dodatečně říkal, že i pro něj to bylo důležité, protože vzhledem ke svému časové náročnému zaměstnání nebývá s dětmi celý den a nyní si to mohl kvůli pracovnímu zranění vyzkoušet a učit se být s nimi od rána do večera. Záběry mu dodaly hodně odvahy.

Další vybrané momenty, se kterými jsme pracovali, se týkaly malé P. Zde byli rodiče podstatně méně jistí, než u starších dětí. Jejich pokusy zamezit půlihodinovému nepřetržitému křivání se v dětské židličce byly zpočátku neúspěšné. Na filmu jsme ale mohli vidět, že jednou

5. Grafické znázornění myšlenky projektu:

6. Použitá a doporučená literatura:

- Berneová, P.-H., Savary, L.-M.: Jak nevychovat dítě s pocitem méněcennosti, 1998
 Bubleová, V., Benešová, L.: Adopce.com – Průvodce náhradní rodinnou péčí, Nadace Terezy Maxové, Středisko náhradní rodinné péče, Nestlé Česko s.r.o.; Praha 2003
 De Carl, M. I.: Nechce se mi učit, 1995
 Eyröv, L. a R.: Jak naučit dítě hodnotám, 2000
 Joyeux, H.: Mamí, jak přijde dítě na svět?, 1994
 Langmeier, J., Matějček, Z.: Psychická deprivace v dětství, 1974
 Kautmannová-Hubertová, G.: Děti potřebují rituály, 1998
 Marthomová, J., Stýblová, M.: Osvojení dítě, rok vydání neuveden
 Matějček, Z.: Co děti nejvíce potřebují, 1994
 Matějček, Z.: Co, kdy a jak ve výchově dětí, 1999
 Matějček, Z.: Co řekneme osvojenému dítěti, 1982
 Matějček, Z. a kol.: Náhradní rodinná péče, 1999
 Matějček, Z.: O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, 1994
 Matějček, Z.: Po dobrém, nebo po zlem?, 1994
 Matějček, Z.: Rodičům mentálně postižených dětí, 1992
 Matějček, Z., Dytrch, Z.: Děti, rodina a stres, 1994
 Matějček, Z. a kol.: Osvojení a pěstounská péče, 2002
 Millerová, A.: Dětský je drama, 1995
 Prekopová, J.: Malý tyran, 1996
 Prekopová, J., Schwezzerová, Ch.: Neklidné dítě, 1994
 Schaefferová, E.: Co je to rodina, 1995
 Schmidt, M.-E.: Jako stromy bez kořenů, 1995
 Scholler, J.-E.: Adopce, vzťah založený na sľubu, 2002

Mgr. Veronika Brandejsová
psycholožka, supervizorka VTI – specializace na dětské a rodinné poradenství, náhradní rodinnou péči.

Kontaktní adresy:
*SPIN, Ke Kamýčku 686/2, 142 00 Praha 12, tel.: 241 714 650, e-mail: brandejsova@spin-vti.cz;
 Středisko náhradní rodinné péče, Jelení 91, 118 00 Praha 1, tel.: 233 355 309
 e-mail: veronika.brandejsova@volny.cz*

„Neznáme se, ale rozhodli jsme se být spolu“ – VTI v náhradní rodinné péči

Veronika Brandejsová, Miloslav Kotek

V průběhu workshopu jsme v návaznosti na plenární příspěvek jsme se interaktivní formou věnovali kazuistice, která nám přiblížila práci s pěstounskou rodinou pomocí metody videotrenink interakcí. Workshopu se účastnila pěstounka, která osobně odpovídala na dotazy účastníků.

Pokusíme se nyní prostřednictvím kazuistiky rodiny S. přiblížit průběh práce VTI trenérkou v této rodině byla Mgr. Veronika Brandejsová.

Kazuistika

táta – pěstoun, podnikatel – elektrikář,

maminka – pěstounka, vysokokošolačka (matematika-fyzika), k pltně a praní plínek odešla před více než 5 lety z místa referentky na Finančním úřadu. Nyní v domácnosti.

Krátce po svatbě manželé S. zjistili, že zřejmě nebudou moci mít vlastní děti, a tak začali uzavírat o přijetí opuštěného dítěte. Začali si o osvojení. Toužili po vlastním dítěti a tato cesta se jim zdála nepřirozenější. Chyběli jim informace a proto je začali intenzivně shánět, zjišťovat, co všechno to obnáší a co všechno je třeba udělat. Dozvěděli se také o možné formě náhradní rodinné péče – pěstounské péči. O této formě však dosud neuvažovali, zatím preferovali osvojení.

Po roce dostali první dítě, tříletého poloromského chlapce **R.** Z přijetí prvního dítěte měli tak velkou radost, že do roka požádali o další dítě. Tentokrát už čekali delší dobu, ale nakonec si z Čech přivezli čtyřletého poloromského chlapce **D.**, kterého matka nabídla k adopci. Dítě bylo živem delšího pobytu v ústavu zaoštalé, se známkami citové deprivace a genetickou záležitostí z rodiny. Vzhledem ke stavu dítěte jim soud doporučoval přijmout ho spíše do pěstounské péče. Protože manželé toužili po vlastním dítěti, přijali ho i přes veškerá varování a možná úskalí dalšího vývoje do nezrušitelné adopce. Bylo to období náročné, ale nikdy o svém rozhodnutí nezapochybovali. Až po ročním pobytu v rodině objevili u chlapce za pomoci lékařů závažnou sluchovou vadu, která ještě více prohlubovala jeho problémy. Chlapci byl doporučen dvoutýdňový odklad školní docházky, dnes zvládá školu bez větších obtíží a rodičům dělá velkou radost.

Později přijali do osvojení třetího chlapce **K.**, ve věku necelému roku a půl a opět prožívali nádherné období. Hlavně maminka si užívala malého batolče, protože s ním mohli prožívat chvíle, které předcházející chlapci prožívali ještě v dětském domově. Mnohé věci se tak v jejich vztlahu odehrávaly zcela přirozeně a bez větších rozpatků.

Poté nastala chvíle, kdy rodiče usoudili, že už vlastní děti díky osvojení mají a proto se otevřeli i možné pěstounské péči.

Maminka si moc přála mít po třech chlapcích ještě holčičku. A proto brzy přišla do rodiny holčička **K.**, která je v rodině v předpěstounské péči.